

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Klára Bláhová

Kriminalistická odorologie

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27. 2. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 185 660 znaků včetně mezer.

Klára Bláhová

diplomantka

V Praze dne 27. 2. 2023

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala mému vedoucímu diplomové práce, JUDr. Daliboru Šellengovi, Ph.D., za vstřícnost a ochotu při vedení této práce.

Obsah

Úvod	7
1 Kriminalistická odorologie	10
1.1 Vývoj kriminalistické odorologie	11
2 Kriminalistická stopa	13
2.1 Charakteristika kriminalistické stopy.....	13
2.2 Klasifikace kriminalistických stop.....	14
2.3 Význam kriminalistické stopy	15
3 Pach a pachová stopa	17
3.1 Charakteristika pachové stopy	17
3.2 Zdroje pachových stop	19
3.3 Působení vnějších vlivů na pachové stopy	19
4 Tělesný pach.....	22
4.1 Zdroje tělesného pachu	24
4.2 Experimenty zkoumající působení vnějších vlivů na lidskou pachovou stopu .	27
5 Snímání pachových stop	31
5.1 Vyhledávání a zajišťování pachových stop	31
5.2 Postup při snímání pachových stop.....	35
5.3 Odběr pachového vzorku osoby	37
6 Metoda pachových konzerv	40
7 Kriminalistická olfaktorika.....	43
7.1 Plynová chromatografie.....	44
7.2 Další zařízení užívaná k analýze pachu	46

8	Kriminalistická olfaktorika	48
8.1	<i>Olfaktorická komparace</i>	48
8.2	<i>Experimenty týkající se metody pachové identifikace</i>	51
8.3	<i>Hlavní rizika současné praxe metody pachové identifikace.....</i>	52
9	Používání služebních psů k pachovým pracím	56
9.1	<i>Pachové vnímání psů.....</i>	58
9.2	<i>Obecně k výcviku služebních psů</i>	59
9.3	<i>Výcvik na metodu pachové identifikace.....</i>	61
10	Komparace s ruskou kriminalistickou praxí.....	65
11	Pachové stopy jako důkazní prostředek.....	67
11.1	<i>Kriminalistická olfaktorika v základních pojmech dokazování.....</i>	67
12	Pachové stopy v judikatuře	71
12.1	<i>Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002</i>	71
12.2	<i>Nález Ústavního soudu ze dne 9. června 2003, sp. zn. IV. ÚS 10/02.....</i>	72
12.3	<i>Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 8 Tdo 342/2010... </i>	74
12.4	<i>Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2016, sp. zn. IV. ÚS 1098/15.....</i>	75
12.5	<i>Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. května 2016, sp. zn. 6 To 21/2016</i>	77
12.6	<i>Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2022, sp. zn. IV. ÚS 2773/20</i>	79
	Závěr	82
	Seznam použitých zdrojů	85
	Seznam obrázků	91
	Seznam příloh.....	92
	<i>Příloha č. 1: Protokol o odběru otisků pachových stop – vzor.....</i>	93
	<i>Příloha č. 2: Protokol o odběru srovnávacích pachových konzerv – vzor</i>	94

<i>Příloha č. 3: Štítek na pachovou konzervu – vzor</i>	<i>95</i>
<i>Příloha č. 4: Odborné vyjádření – vzor</i>	<i>96</i>
Abstrakt	97
Abstract.....	99

Úvod

Ve své diplomové práci se budu zabývat problematikou pachových stop, které jsou nezbytnou součástí kriminalistického vyšetřování trestné činnosti a významným dílem přispívají k jejímu objasňování. Kriminalistická odorologie zaznamenala v posledních letech významný vývoj, a to zejména díky vědeckému výzkumu a jeho následnému převedení do teorie a praxe. Tato diplomová práce si klade za cíl komplexně shrnout problematiku kriminalistické odorologie nejen ve světle aktuálního poznání, ale také s ohledem na vývoj jejího vnímání v průběhu času, dále identifikovat rizika využívání pachových stop a v neposlední řadě též navrhnout možná doporučení *de lege ferenda*. Mezi výzkumné metody, které jsou v práci použity, patří zejména deskripce, analýza, syntéza a komparace.

Tato práce je rozdělena do dvanácti hlavních kapitol, které se dále dělí na podkapitoly a její text je doplněn o ilustrativní obrázky, které mají za cíl čtenáři přiblížit popisovaná témata. Na konec diplomové práce jsou přiložené čtyři přílohy, na které je postupně odkazováno v rámci výkladu. V první kapitole se čtenáři seznámí se samotným pojmem kriminalistické odorologie a s historií vnímání její existence a postojů k jejímu významu a nakonec též s jejím historickým vývojem, který položil základy metody pachové identifikace na našem území.

V druhé kapitole se věnuji tématu kriminalistické stopy, konkrétně její charakteristice, klasifikaci a významu. Osvětlení těchto teoretických poznatků o kriminalistických stopách je nezbytné pro navazující výklad o stopách pachových.

O pachu a pachových stopách je pojednáno v kapitole třetí. Důraz je kladen zejména na vlastnosti pachové stopy, její zdroje, ale také na její snadné podléhání vnějším vlivům, které ovšem ne vždy působí negativně. Všechny tyto poznatky vytvářejí typickou charakteristiku kriminalistické pachové stopy, pro kterou je nutno k jejímu snímání či odběru přistupovat s nezbytnou odbornou péčí.

S pachem souvisí též pach tělesný, jakožto pachová stopa vytvořená člověkem, která je považována za pramen důkazu. Čtvrtá kapitola přibližuje rozlišování složek tělesného pachu a také seznamuje čtenáře s pojmem aktivní pachové signatury, která byla v předchozím desetiletí předmětem objevu vědců zabývajících se tělesným pachem osob. Následně se kapitola věnuje též zdrojům tělesného pachu a experimentům, v rámci kterých bylo zkoumáno působení vnějších vlivů na lidskou pachovou stopu.

Pátá kapitola popisuje samotné snímání pachových stop, její právní úpravu a zejména se zaměřuje na praktický postup při vyhledávání, zajišťování a snímání pachových stop. Dále je v kapitole obsažen popis odběru pachového vzorku osoby.

Pro účely metody pachové identifikace je u nás využívána metoda pachových konzerv, která je podrobněji rozebrána v šesté kapitole diplomové práce. Čtenáři se seznámí s různými druhy pachových konzerv, které předpokládá aktuální právní úprava, a následně s procesem jejich přípravy, skladování a evidence, který je klíčový pro důvěryhodnost a spolehlivost této metody.

Kriminalistickou odorologii můžeme rozdělit na dva samostatné obory, podle toho, zda je pach analyzován pomocí speciálních analytických přístrojů či pomocí speciálně vycvičených psů. Právě prvnímu z nich – kriminalistické olfaktorice – je věnována kapitola sedmá, která se zabývá její charakteristikou a dále přístroji využívanými k analýze pachu, zejména plynovým chromatografem.

Druhému oboru, kterým je kriminalistická olfaktorika, se věnuje kapitola osmá. V ní je podrobně popsán průběh olfaktorické komparace pomocí speciálně vycvičených psů, jejímž cílem je individuální identifikace osoby a jejíž výsledek je důkazem v trestním řízení. Tato kapitola je dále doplněna o experimenty, které byly provedeny s odkazem na reliabilitu metody pachové identifikace a následně též vymezuje hlavní rizika současné praxe.

Pro kriminalistickou olfaktoriku jsou nezbytně nutným a klíčovým prvkem speciálně vycvičení psi. Právě jejich dokonale vyvinutý čich a náročný výcvik je prostředkem k individuální identifikaci osoby na základě jejího tělesného pachu. Devátá kapitola seznamuje čtenáře se specifiky pachového vnímání psů, s chovem, výchovou a výcvikem služebních psů na našem území s důrazem na speciální výcvik k metodě pachové identifikace.

Kapitola následující, desátá, obsahuje komparaci naší kriminalistické praxe s ruskou, která se v několika ohledech liší a zcela určitě může být inspirací pro budoucí vývoj kriminalistické odorologie na našem území.

Jedenáctá kapitola je zaměřena na praktické využití výsledků olfaktorické komparace jakožto důkazního prostředku. Cílem této části diplomové práce je zejména přiblížení problematiky metody pachové identifikace ve světle teoretických pojmů dokazování s ohledem na názory odborné veřejnosti nejen v České republice, ale i v zahraničí.

Poslední část, dvanáctá kapitola, je věnována tuzemské judikatuře zabývající se otázkou pachových stop jakožto přípustného důkazního prostředku. Vybraných šest rozhodnutí

Vrchního, Nejvyššího a Ústavního soudu se v souvislosti s metodou pachové identifikace zaměřuje na její povahu jakožto neodkladného a neopakovatelného úkonu ve smyslu § 160 odst. 4 trestního řádu, na pohled soudu na odborné vyjádření a znalecký posudek v odvětví kriminalistické odorologie nebo na otázku vyrozumívání obhájce o provádění vyšetřovacího úkonu či na vymezení podmínek ústavně konformního použití metody pachové identifikace v trestním řízení.

1 Kriminalistická odorologie

Na úvod diplomové práce považuji za nezbytné definovat, co vlastně pojem kriminalistická odorologie představuje. „*Kriminalistická odorologie je odvětví kriminalistické techniky, jehož předmětem je studium vzniku, významu a vlastností tělesného pachu, rozvoj metod zajišťování pachových stop a jejich kriminalistické zkoumání pomocí analytických přístrojů, přičemž jejím cílem je individuální identifikace osob nebo věcí.*“¹ Souhrnně by se dalo říci, že kriminalistická odorologie se zabývá zkoumáním pachů, které jsou vylučovány v našem okolí určitým původcem pachu, a mají příčinnou souvislost s kriminalisticky relevantní událostí.²

Jako samostatné odvětví kriminalistické techniky kriminalistická odorologie existuje poměrně krátkou dobu (ještě v roce 2002 byla chápána jako součást kriminalistické taktiky, do které byla řazena na základě závazného pokynu policejního prezidenta), i když vědecké zkoumání pachů, které je podstatou této metody identifikace, sahá až do 19. století. Kriminalistická odorologie jako taková se na našem území rozvíjí od přelomu 19. a 20. století, a to ruku v ruce s rozvojem služební kynologie, která je součástí této metody identifikace.³

Pro úplnost a zřetelné odlišení vnímání kriminalistické odorologie uvádím též vymezení kriminalistické techniky a taktiky. Kriminalistická taktika je ta část kriminalistiky, která zkoumá vznik, trvání, zánik a využívání paměťových stop a vypracovává metody, postupy a doporučení pro získávání, využívání a dokumentaci informací obsažených v těchto stopách.⁴ Kriminalistická technika je vedle toho část kriminalistiky, která se zabývá zkoumáním především materiálních kriminalistických stop, zahrnuje metody, prostředky a postupy sloužící ke shromažďování a zkoumání trestně procesních důkazů a jiných kriminalisticky relevantních

¹STRAUS, Jiří. *Kriminalistická technika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 171. ISBN 80-86898-18-0.

²HRIB, Nikolaj. *Pachová stopa – indicie nebo důkaz*. In: STACH, Jan. *Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference konané ve dnech 22.9.-23.9.2004*. Praha: Praha: Policejní akademie České republiky, 2004, s. 417. ISBN 80-7251-171-8.

³STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 9-11. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁴KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s. 13. ISBN 978-80-7380-859-4.

informací při odhalování, vyšetřování a přecházení trestné činnosti, přičemž se zabývá zejména identifikací osob a věcí.⁵

Kriminalistická odorologie vychází z poznatků obecné vědy o pachu – odorologie – která se zabývá zkoumáním vzniku pachu, jeho vlastností, složením, a to pomocí smyslových schopností živočichů, kteří jsou schopni vnímat odoranty (částičky pachových látek), nebo pomocí přístrojových metod. K identifikaci pachů se v rámci obecné odorologie osvědčily mnohé druhy živočichů, například šelmy, laboratorní myši nebo dokonce i včely, oproti tomu v oboru kriminalistické odorologie jsou využíváni především speciálně vycvičení psi.⁶

1.1 Vývoj kriminalistické odorologie

Kriminalistická odorologie se historicky vyvinula z pátrání po podezřelém na jeho trase úniku z místa činu v případě, že se ho podařilo dostihnout. Služební pes totiž buďto podezřelého vystopoval a následně jej označil vyštěkáním, přičemž toho byl pes schopen i v případě, že se podezřelá osoba nacházela ve skupině dalších osob, nebo pes pachatele označil poté, co načichal pach předmětu, který podezřelý v souvislosti s trestným činem odhodil nebo ztratil.⁷

Hans Gross, rakouský vyšetřující soudce, jako první už na konci 19. století doporučil využívat speciálně vycvičené policejní psy k pachovým pracím pro potřeby dokazování v trestním řízení. Také on položil základ myšlenky pachové konzervy – v té době šlo o doporučení ukládat drobnější doličné předměty nesoucí pachovou stopu do hermeticky uzavřených sklenic. Na těchto základech se začala vyvíjet myšlenka kriminalistické odorologie. Samotný její vývoj započal počátkem 20. století v Německu, kde se také rozvíjel chov plemene německého ovčáka, jakožto psa vyšlechtěného speciálně pro účely policie, mimo jiné k pachovým pracím. Poznatky z Německa byly převzaty bezpečnostními orgány Rakouska a Ruska, kde je dodnes kriminalistická odorologie na velmi vysoké úrovni. V Petrohradu bylo v roce 1907 založeno první středisko pro výcvik policejních psů a brzy na to byly zaznamenány první úspěchy při vyhledávání věcí, které pachatel při útěku z místa činu ztratil či odhodil a pomocí kterých byl následně psy identifikován. V Rakousku byl v roce 1913 vydán výnos

⁵STRAUS, Jiří a Zdeněk KREJČÍ. Jaký je charakter odorologické stopy?. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2016, roč. 49, č. 1, s. 19 – 37. ISSN 1210-9150.

⁶STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 26. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁷KLOUBEK, Martin a Petr NOVÁK. *Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného psa, aktuální stav a prognóza*. In: STACH, Jan. *Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference konané ve dnech 22.9.-23.9.2004*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2004, s. 62. ISBN 80-7251-171-8.

ministerstva spravedlnosti upravující pravidla pro práci s policejními psy, který obsahoval pokyny k zajišťování pachových stop na místě činu. První psinec na našem území byl zřízen v Písku, kde byl organizován výcvik služebních psů s jejich psovody. V období mezi světovými válkami a krátce po druhé světové válce byla kriminalistická odorologie využívána ve smyslu přímého porovnávání pachu na doličném předmětu s pachem konkrétní osoby, šlo o úkon označovaný v té době jako „pachová rekognice“. Služební pes reagoval jak na pach pronásledované osoby, který měl uložen v paměti z jejího sledování, tak na pach, který později bezprostředně načichal ve skupině osob. Tento úkon byl považován za prostředek operativně-pátrací, pomocí kterého byly vyhledávány důkazy.

Další rozvoj kriminalistické odorologie byl zaznamenán v 60. letech, kdy se jak evropská, tak ruská kriminalistika vracela k poznatkům Hanse Grosse a jeho myšlenky konzervace pachové stopy ve sterilních sklenicích. V této době došlo k rozvoji metody pachových konzerv a ke vzniku kriminalistické olfaktoriky, resp. v policejní praxi označované metody pachové identifikace.⁸ Doličné předměty se do sklenic vkládaly pomocí sterilních lékařských pomůcek – pinzetou, peánem či dřevěnými špachtlemi. Sklenice byla přes hrdlo ovázána pergamenovým papírem a ukládala se dnem vzhůru, aby se předešlo odvětrání uloženého pachu. Další názory, které se zrodily v této době – jejichž autorem je dr. Vilém Eis a z nichž některé jsou aplikovatelné i v aktuální kriminalistické praxi – se týkají nutnosti zařazení tzv. prázdného pokusu, opakování pokusu stejným psem či kontrolní opakování pokusu jiným psem do metody pachové identifikace. Metoda pachové identifikace byla zprvu utajována a užívána pouze jakožto prostředek operativně-pátrací.

Po roce 1989 byla na našem území metoda pachové identifikace odtajněna a došlo ke kodifikaci většiny prostředků užívaných policejními sbory. V Německu byla téhož roku uznána jakožto důkazní prostředek. U nás byla postupně uznána jakožto nekodifikovaný důkazní prostředek k podání nepřímého důkazu a je upravena interními předpisy Policie České republiky.⁹

⁸STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2008, roč. 41, č. 3, s. 205–211. ISSN 1210-9150.

⁹STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 17-23. ISBN 978-80-7380-238-7.

2 Kriminalistická stopa

Ještě předtím, než se práce bude soustředit na pachové stopy, které jsou předmětem kriminalistické odorologie, je třeba charakterizovat kriminalistickou stopu jako takovou, současně tyto obecné poznatky budou následně aplikovány k detailnějšímu popisu stopy pachové.

2.1 Charakteristika kriminalistické stopy

Kriminalistická stopa je základní kriminalistickou kategorií. Kriminalistické stopy poskytují obraz o průběhu vyšetřované události, o činnosti pachatele a jiných zúčastněných osob, o použitých prostředcích, nástrojích apod., přičemž jejich podstatou je teorie vzájemného působení. Tato teorie je založena na předpokladu, že v důsledku vzájemného působení vyšetřované události (především pachatele, použitých prostředků a nástrojů) a okolního materiálního prostředí (zejména místa činu, předmětu útoku) dochází k odrazu v podobě změn v materiálním prostředí a změn ve vědomí lidí. Na základě toho rozlišujeme stopy materiální a stopy paměťové.

Odborná literatura rozlišuje tři kumulativní podmínky, které musí být splněny proto, aby došlo k poznatelné a trvalé změně v objektivní realitě (tedy jak v prostředí materiálním, tak ve vědomí lidí), a to:

- 1) dostatečně intenzivní vzájemné působení odráženého a odrážejícího systému;
- 2) rozdílný souhrn vlastností vzájemně působících objektů;
- 3) výsledek vzájemného působení musí být materiálně fixován změnami ve vlastnostech nebo struktuře odrážejícího objektu, přičemž tyto změny by měly být současnými kriminalistickými metodami, prostředky a postupy poznatelné.

Souhrnně tedy můžeme říci, že za kriminalistickou stopu je považována každá změna v materiálním prostředí nebo ve vědomí člověka, která příčinně nebo alespoň místně nebo časově souvisí s vyšetřovanou událostí, obsahuje kriminalisticky nebo trestněprávně relevantní informaci a je zjištělná a zajistitelná a informace z ní je využitelná pomocí přístupných kriminalistických, přírodovědných a technických metod, prostředků a postupů.¹⁰

¹⁰STRAUS, Jiří. *Kriminalistika, kriminalistická technika: (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, s. 11-12. ISBN 80-7251-216-1.

V následujících bodech je výše uvedená definice rozdělena pro větší přehlednost. Tyto body musí být kumulativně splněny pro to, aby odraz naplňoval charakter kriminalistické stopy:

- 1) Odraz musí být v souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí. Souvislost přitom chápeme především jako příčinnou, ale také časovou, místní či jinou. Pod kriminalisticky relevantní události řadíme trestné činy, přestupky a správní delikty a dále sebevraždy, náhlá úmrtí, nešťastné náhody a působení přírodních sil. Poslední čtyři události jsou kriminalisticky relevantní jen do té doby, než se prokáže, že nejde o trestný čin, přestupek či správní delikt.
- 2) Odraz musí existovat alespoň od svého vzniku do zjištění. Jedná se například o situaci, kdy jízdní stopa vozidla po mokré vozovce zanikne z důvodu opětovného slití vody na povrchu vozovky, a v čehož důsledku není využitelná.
- 3) Odraz musí být vyhodnotitelný současnými kriminalistickými metodami – odraz není kriminalisticky významný, pokud z něj nelze získat využitelné kriminalisticky relevantní informace.¹¹

2.2 Klasifikace kriminalistických stop

Kriminalistické stopy můžeme rozdělit do dvou základních kategorií, a to na stopy materiální a paměťové, neboli stopy ve vědomí. Zásadní rozdíl spočívá ve způsobu, jakým tyto stopy vznikají. Paměťové stopy vznikají ve vědomí člověka (i když je prokázáno, že paměťové stopy vznikají též u zvířat, zejména u psů, kteří se využívají právě v oboru kriminalistické odorologie k individuální identifikaci osob), materiální stopy oproti tomu vznikají na nejrůznějších objektech živé i neživé přírody.

Paměťové stopy vznikají zprostředkovaně v paměti člověka, a to pomocí receptorů lidských smyslů, zejména zraku a sluchu. Nicméně v omezených případech se uplatňuje i čich (například při hodnocení pachu hořících materiálů či unikajících plynných látek), chuť (v případě požití neobvykle chutnajícího nápoje či pokrmu), nebo hmat (v případě osob nevidomých, kteří jsou pomocí hmatu schopni podat informaci o konkrétním objektu). Paměťové stopy můžeme rozlišovat dle jejich charakteru trvání na krátkodobé, střednědobé a trvalé, přičemž jsou typické svou vázaností na vlastnosti osoby, která je uchovává ve své paměti, zejména na schopnost vnímání, fixování, vybavování a reprodukce informací. Další

¹¹KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s.56. ISBN 978-80-7380-869-3.

jejich typickou vlastností je, že paměťové stopy nevznikají okamžitě po příslušném vjemu – doba od vjemu do zafixování trvá zpravidla v řádu desítek sekund a nelze je zpravidla využívat opakovaně. Při opakovaném výslechu k určité události totiž zpravidla nezískáme nové informace, nýbrž hrozí i možnost získání informací domyšlených a zkreslených, tudíž kriminalisticky irelevantních. Nakonec jsou paměťové stopy spojeny s vlastností člověka reprodukovat – tedy stopy jsou pro nás nedostupné, pokud je osoba nechce nebo nemůže sdělit, např. pro duševní poruchu, a nakonec i s takovou osobou zanikají, pokud zemře.

Materiální stopy dělíme podle druhů informací, které stopy obsahují na:

- stopy obsahující základní informaci o vnější stavbě objektu (např. stopy daktyloskopické, balistické, mechanoskopické);
- stopy obsahující základní informaci o vnitřní stavbě objektu (biologické, chemické, pyrotechnické, odorologické);
- stopy obsahující informaci o funkčních a dynamických vlastnostech (stopy hlasu, chůze, ručního písma);
- stopy obsahující sdruženou informaci (např. daktyloskopická stopa vytvořena krví).¹²

Stopy, které odrážejí vnitřní stavbu objektu, do kterých řadíme mimo jiné i stopy odorologické, tvoří specifickou skupinu stop, která se rozrůstá spolu s rozvíjející se vědou a technikou a vyspělejšími kriminalistickými metodami. Tato skupina stop je vyhodnotitelná a využitelná ve velké míře jen díky použití moderního vybavení a vysoce kvalifikovaných odborníků. Značná část těchto stop má charakter takzvaných mikrostop.

Mikrostopy se často nalézají na místech činu, kde si pachatelé trestnou činnost předem pečlivě připravili a svým jednáním nezpůsobili, případně zničili běžné kriminalistické stopy. Jsou charakteristické zejména pro své nepatrné geometrické rozměry, malé množství hmoty či nízkou koncentraci, přičemž zanechání mikrostop je pachatelem neovlivnitelné.¹³

2.3 Význam kriminalistické stopy

Význam kriminalistické stopy spočívá zejména v tom, že umožňuje vytvořit si představu o celkové situaci i jejích detailech, při které došlo k trestnému činu, o fyzických i psychických

¹²STRAUS, Jiří. *Kriminalistika, kriminalistická technika: (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, s. 12-13. ISBN 80-7251-216-1.

¹³SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistické stopy obsahující informaci o vnitřní stavbě (strukturu) objektu*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, s.10. ISBN 80-7251-181-5.

vlastnostech pachatelů, o druhu použitých prostředků, a nakonec umožňuje identifikovat konkrétní objekt anebo zjistit jeho skupinovou příslušnost. Kriminalistická stopa má dvojitý význam, a to kriminalistickotechnický a kriminalistickotaktický.¹⁴

Kriminalistickotechnický význam spočívá ve využití stopy v procesu kriminalistické identifikace, jejímž cílem je individuální identifikace osoby, věci nebo zvířete, které konkrétní stopu vytvořilo. Má tedy klíčový význam pro objasnění kriminalisticky relevantní události. Ne každá stopa je ale využitelná v procesu kriminalistické identifikace – například stopy, které neobsahují dostatečný počet identifikačních znaků nebo nejsou zřetelné.

Kriminalistickotaktický význam má vždy každá stopa bez ohledu na to, zda má též význam kriminalistickotechnický. Tento význam spočívá zejména v tom, že kriminalistická stopa poskytuje informace o způsobu provedení kriminalisticky relevantní události, o osobách, které se na ní podílely, o jejich fyzických či psychických schopnostech, o jejich činnosti, způsobu provedení nebo např. o jejich příchodu a odchodu z místa. Z tohoto vyhodnocení lze pak usoudit, zda pachatel místo činu znal, zda měl potřebné znalosti a schopnosti, zda se připravoval, měl společníky, jak se choval na místě, co bylo předmětem jeho zájmu apod.¹⁵

¹⁴KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021, s.61, 71-72. ISBN 978-80-7380-869-3.

¹⁵STRAUS, Jiří. *Kriminalistika, kriminalistická technika: (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, s. 14. ISBN 80-7251-216-1.

3 Pach a pachová stopa

Pokud bychom se měli zaměřit na pojem pachu jako takového, tak má dvojí význam. Prvně jde o čichový vjem, tedy důsledek procesu získávání informací o chemickém složení plynné látky smyslovým receptorem nebo přístrojem. Za druhé jde o vyjádření materiální podstaty čichového vjemu, tedy jde o nějaký objekt s konkrétním chemickým složením, teplotou a dalšími fyzikálně chemickými vlastnostmi. Každá věc má svůj pach, který se liší svým složením a intenzitou, v konkrétním případě jde tedy vždy o pach individuální – ať už člověka, rostliny či zvířete.¹⁶

Vznik pachové stopy je závislý na schopnosti všech látek a materiálů uvolňovat ze sebe jednotlivé molekuly nebo atomy, které charakterizují jejich složení. Tyto uvolněné částičky tvoří podstatu nejrůznějších pachů, ať už jsou původem v organické nebo anorganické přírodě, nebo v souvislosti s činností lidí, jako například pachy spojené s výrobními provozy, laboratoří, pachy dopravních prostředků apod. Pach může být tvořen jak jedinou látkou, tak i sloučeninami chemických prvků, které jsou rozpoznatelné a rozlišitelné analytickými přístroji, přičemž ho můžeme definovat také jako stálou vlastnost všech látek organické i anorganické přírody, které při vdechnutí potřebného objemu stimulují receptory smyslového orgánu a vytváří čichový vjem.

Předmětem kriminalistické odorologie jsou pachy vznikající v souvislosti s činností lidí, a především pak pach vylučovaný člověkem v souvislosti s jeho tělesnými funkcemi organismu.¹⁷

3.1 Charakteristika pachové stopy

Za kriminalistickou odorologickou stopu se považuje takový objekt, který vznikl v souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí a obsahuje informace zakódované ve složení pachových látek v něm obsažených. Pachovou stopu nemůžeme řadit mezi stopy chemické, i když je analyzujeme prostředky a metodami blízkými kriminalistické chemii, a to z důvodu, že vykazuje některé specifické rysy. Těmi jsou velmi malé množství pachových látek, pro které

¹⁶URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. *Kriminalistická olfaktorika a olfaktorika: současné problémy a perspektivy*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 312. ISBN 978-80-7251-485-4.

¹⁷STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 46-47. ISBN 978-80-7380-238-7.

je nutný specifický analytický přístup a časově omezená trvanlivost stopy.¹⁸ Pachová stopa je tvořena směsí pachů pocházejícího z většího množství zdrojů, přičemž tyto pachy mohou být různě staré. Také může obsahovat vzorky pachů, které pocházejí od různých osob, které se dostaly do místa odběru pachové stopy nebo může být kontaminována pachem zvířat či z jiných zdrojů.¹⁹

Charakteristické vlastnosti pro pachovou stopu jsou následující:

- pachová stopa nemůže být individuálně identifikována smyslovými orgány člověka, ani technickými prostředky – k individuální identifikaci je potřeba využít speciálně vycvičeného psa;
- pachová stopa není viditelná, ale místo jejího sejmutí může být určeno nepřímo v souvislosti s dalšími stopami, jako například trasologickými či biologickými;
- pachová stopa se může nacházet i na místech, se kterými se prověřovaná osoba nedostala do kontaktu, a to v důsledku mikrostop, které se do prostoru odloučily samovolně z povrchu těla dané osoby;
- pro pachovou stopu je typická schopnost odvětrání, tedy rozředění postupným odpařováním nebo sublimací do okolní atmosféry až do takového poměru, že nelze provést její identifikaci;
- pachová stopa nemůže být svým původcem odstraněna jinak, než úplným zničením povrchu místa svého výskytu (např. požárem, politím kyselinou či zakrytím silnou asfaltovou vrstvou);
- pachová stopa může být též odstraněna mechanickým snesením (např. pohybem chodců, provozem dopravních prostředků);
- pachová stopa dlouhodobě ulpívá na předmětu, který se nachází ve sloupci stojaté vody (odvětrávání se zpomaluje);
- pachová stopa může být znehodnocena v důsledku poškození svého nosiče (např. hniloba, tlení);

¹⁸STRAUS, Jiří. *Kriminalistika, kriminalistická technika: (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, s. 137. ISBN 80-7251-216-1.

¹⁹URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. *Kriminalistická olfaktorika a olfaktorika: současné problémy a perspektivy*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 313. ISBN 978-80-7251-485-4.

- pachová stopa může být vědomě i nevědomě kontaminována přenosem pachu na osobu, která s kriminalisticky relevantní událostí nesouvisí.

Důležitými vlastnostmi pachu jsou též jeho dělitelnost, přičemž každý jeho podíl má shodnou strukturu a vlastnosti, dále rozpustnost v jiných látkách, schopnost vytvářet směsi, schopnost ulpívat na povrchu nepropustných látek a difúze, tedy schopnost pronikat do struktury jiné látky.²⁰

3.2 Zdroje pachových stop

Odorologické stopy mohou mít na základě svého zdroje dvojí formu:

- odorologické stopy na předmětech, které vznikají při kontaktu těchto předmětů s původcem pachu, přičemž množství pachu do stopy přenesené bude závislé na intenzitě a délce kontaktu a též na vlastnostech takového předmětu;
- odorologické stopy – pachy, které vznikají vylučováním pachových látek do okolí původcem pachu nebo stopou na předmětu, tyto stopy – pachy jsou velmi nestálé a jejich praktické využití je omezeno na uzavřené prostory.

Objekt, který stopu vytvořil, ale nemusí být vždy původcem pachu – stopa může vzniknout i působením jeho substitutu, kterým mohou být:

- částice lidských tkání (nehty, vlasy, sliny, pot), které fyziologicky souvisí s tělesným pachem; některé výměšky jako např. moč, lejno jsou však zdrojem nespecifického pachu;
- předměty, které jsou v neustálém kontaktu s osobou (oděv, obuv, hodinky, klíče apod.), a které mohou nést poměrně velké množství pachu.

Objekty jednotlivých skupin se však v praxi většinou překrývají.²¹

3.3 Působení vnějších vlivů na pachové stopy

Na pachovou stopu působí mnoho vnějších vlivů, které ať už pozitivně či negativně ovlivňují její kvalitu, tedy množství pachových molekul ve stopě. Těmito vlivy jsou zejména teplota, vlhkost vzduchu, vítr, druh půdy a dopravní prostředky.

²⁰STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 55, 68-69. ISBN 978-80-7380-238-7.

²¹STRAUS, Jiří. *Kriminalistická technika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 174. ISBN 978-80-7380-052-9.

Teplota vzduchu, ale i půdy, je s kvalitou pachové stopy velmi úzce spojena. Obecně pachová stopa, která vznikla v noci, je ke kriminalistickému zkoumání způsobila mnohem delší dobu. Naopak vyšší teplota vzduchu i půdy má zejména vliv na práci speciálně vycvičeného psa – v okamžiku, kdy je vysoká teplota vzduchu, se pes musí ochlazovat svým jazykem, a tím pádem nemůže dostatečně nasávat pach svým nosem. Proto jsou nejideálnějšími podmínkami právě chladné vlhké počasí ve večerních či nočních hodinách.

Chlad působí na pachovou stopu pozitivně, a to z důvodu, že se odpařuje pomaleji než v teplejším počasí a je možné jej déle uchovat v terénu. S chladem též souvisí mráz, přičemž i v případě teplot nižších než 0°C vzniká pachová stopa a lze pachové práce provádět. Odborníci se nicméně shodují na hraniční teplotě -5°C, při které už dochází k namrzání čichové sliznice psa, což negativně ovlivňuje jeho pachovou práci. V případě, že je bezvětřné počasí a nasněží, je napadaný sníh ideálním konzervantem pachu, který uchová pach po dobu několika hodin. Co se týče schopnosti psa sledovat pachovou stopu, která je zapadaná sněhem, byla výzkumem určena hraniční vrstva 2 cm sněhu. S problematikou teploty je dále spojena stopa vytvořená na ledě. Opět je led vhodný povrch pro ulpění pachové stopy z důvodu jeho vlhkosti, nicméně musí být též splněna podmínka bezvětří. Právě vlhkost vzduchu a bezvětří zajistí, že se pachové molekuly udrží pouze na určitém místě a nebudou se dále rozptylovat. Naopak v případě, že je pachová stopa na ledě staršího data a k tomu na ni působí vítr, jsou pachové molekuly z hladkého povrchu odváty a je nemožné pachovou stopu vyhledat a zajistit.

Jak už bylo naznačeno v předcházejícím odstavci, na pachovou stopu působí pozitivně vlhkost vzduchu, která brání jejímu rychlému zvětrání a odpaření. Díky tomu je déle čerstvá a stálá. Nejvhodnější povětrnostní podmínky pro pachové práce psa jsou právě při vlhkém a chladném počasí, nejlépe navečer když padá rosa nebo mrholí. Právě tento drobný déšť pachovou stopu zakonzervuje. Naopak silné mrholení či déšť působí na pachovou stopu negativně – v důsledku vysoké vlhkosti může dojít k degradaci pachové stopy jejím plesnivěním, případně odplavením jejích molekul a spolu s vodou se vsákne do půdy. Ráno při vycházejícím slunci se pachové molekuly mohou též odpařit spolu s ranní rosou.

V předchozím výkladu byl vždy kladen důraz na vítr, resp. bezvětří (stav ovzduší bez proudění vzduchu), které leč v přírodě jako takové neexistuje, je ideální pro pachové práce, resp. sledování pachové stopy. Vítr totiž stopu vysouší, rozptyluje do různých stran a pachové molekuly tím ztrácí na intenzitě, případně zcela vymizí, také dochází ke stárnutí stopy.

Vliv na udržení pachu má půda, konkrétně její druh, barva a tvrdost. Čím tmavší a tvrdší půda, tím se pachové molekuly rychleji vypařují, ztrácí svou vlhkost a snižuje se jejich intenzita. Půda, která je vhodná k udržení pachu, je kyprá a prorostlá rostlinami. S půdou úzce souvisí též používání chemických látek v zemědělském průmyslu. Tyto látky nejen že degradují pachovou stopu, ale též jsou velmi nebezpečné pro služebního psa.

V neposlední řadě pachovou stopu ovlivňuje též provoz dopravních prostředků. Jejich pohyb způsobuje pohyb vzduchu, který zdvihá pachové molekuly a rozptýluje je do okolí, také dochází k jejich smísení s výfukovými plyny, čímž dochází ke zničení pachové stopy.²²

²² KRAJNÍK, Václav, ĎURIŠIN Vladimír, KOZÁK, Marián, BOHRN František et al. *Policajná kynológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2009, s. 256-257. ISBN 978-80-8054-476-8.

4 Tělesný pach

Pouze pachová stopa vytvořená člověkem je považována za pramen důkazu, a to z důvodu, že může sloužit k individuální identifikaci osoby, která má vztah ke kriminalisticky relevantní události. Pachová stopa ale může obsahovat směs pachů různých osob a je též charakteristická tím, že jde o směs pachů různého původu. Tyto pachy zachycené na pachovém snímáči můžeme rozlišovat následně:

- pachové pozadí: obecně charakterizuje místo, na kterém je pachová stopa snímána, je tvořena pachy organického i anorganického původu, přičemž tyto pachy zde byly přítomny i v době před vyšetřovanou událostí;
- pachy přidružené: charakterizují místa, na kterých se osoba pohybovala a pobývala v době před snímáním pachové stopy (např. pachy bydliště, pracoviště), tyto pachy jsou především přítomny v oděvu osoby a de facto se jedná o přenesené pachové pozadí z jiného místa;
- pachy druhové: umožňují určení skupinové příslušnosti pachu člověka, na jejich základě je možné určit pohlaví, etnickou příslušnost, nemoc, kterou osoba trpí, její stravovací návyky a další druhové znaky;
- pach individuální: geneticky podmíněná součást lidského pachu, která je po celou dobu života neměnná, zajímavostí je, že na základě vědeckých pokusů bylo prokázáno, že speciálně vycvičený pes dokáže rozeznat i individuální pach jednovaječných dvojčat.

Souhrnně lze říci, že některé součásti lidského pachu jsou společné všem živočichům, resp. savcům, a že existují též pachy druhové, které charakterizují pouze člověka. Další součásti lidského pachu rozlišují určité skupiny lidí od jiných, například co se týče etnického původu, povolání či způsobu života. V rámci lidského pachu též dokážeme rozeznat jeho součásti odrážející aktuální životní situaci člověka, například pachy po požití silně aromatických potravin, drog, alkoholu nebo při změně zdravotního stavu.²³

Tělesný pach se dále může rozdělovat na pach primární, sekundární a terciární. Toto dělení vzniklo na základě teorie, podle které se tělesný pach během života mění a vyvíjí, kdy některé složky pachu jsou stálé a jiné se naopak mění v reakci na vnější prostředí i vnitřní prostředí organismu.

²³STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 54-55. ISBN 978-80-7380-238-7.

Pach primární je v průběhu života neměnný, nereaguje na změnu stravy, vnitřní nebo vnější prostředí. Složky primárního pachu jsou ovlivněny geneticky a pravděpodobně také pohlavím či etnikem.

Pach sekundární je ovlivněn jak změnami vnitřního, tak vnějšího prostředí. Mezi změny vnitřního prostředí můžeme řadit např. oslabení imunitního systému, onemocnění, psychický stav, fáze menstruačního cyklu. Mezi změny vnějšího prostředí patří např. teplota vzduchu, strava, požívání alkoholu, tabáku, léků či drog.

Terciární pach je typický tím, že je tvořen pouze z vnějších zdrojů – pod tím si lze představit užívání kosmetických či hygienických přípravků nebo kontakt s okolním vnějším prostředím.²⁴

Z kriminalistického hlediska by měl být nejdůležitější pach primární, na základě kterého lze určit individuální i druhovou identifikaci. Sekundární, výjimečně i terciární pach, umožňují identifikaci druhovou (tedy např. určení povolání, věku, užívání návykových látek a léků apod.).²⁵ V rámci výzkumu bylo zjištěno, že pachový profil jednoho konkrétního jedince se v průběhu času výrazně mění, přičemž největším změnám podléhají molekuly pachu sekundárního a terciárního, a to v závislosti na stravě, počasí, zdravotním stavu, užívání drog a léčiv a dalších vlivů, které působí na metabolismus a psychiku jedince. Z tohoto poznatku vyplývá, že molekuly primárního pachu budou způsobilé pro metodu pachové identifikace v takovém rozsahu, v jakém zůstanou v čase neměnné.²⁶

V souvislosti s tělesným pachem se v odborné literatuře vyskytuje též pojem aktivní pachová signatura. Tento pojem vyjadřuje vlastnost lidské pachové stopy, která dovoluje jednoznačnou identifikaci jedince pomocí analýzy pachového vzorku, obvykle tedy pomocí speciálně vycvičených psů. Pachová signatura by měla být tvořena skupinou různých molekul,

²⁴PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Petr VLASÁK, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Jana LNĚNIČKOVÁ. *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online]. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

²⁵URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. *Kriminalistická olfaktorika a olfaktorika: současné problémy a perspektivy*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 313. ISBN 978-80-7251-485-4.

²⁶DOLEŽAL, Petr, Petra CINKOVÁ, Kristýna BENEDIKTOVÁ, Štěpán URBAN, Jana LNĚNIČKOVÁ a Ludvík PINC. Molekulová skladba pachové signatury člověka. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2016, roč. 49, č. 3, s. 204. ISSN 1210-9150.

jejichž množství a koncentrace se u různých jedinců liší.²⁷ Vědecký výzkum potvrdil, že každá lidská pachová stopa má více než jednu pachovou signaturu – tento fenomén nazýváme multiplicita pachové signatury. To znamená, že jedna pachová stopa může obsahovat více molekul, resp. skupin molekul, na jejichž základě je možné individuálně identifikovat člověka.²⁸

4.1 Zdroje tělesného pachu

Člověk zanechává svůj pach všude, kde se pohybuje, a to nezávisle na svojí vůli.²⁹ Rozlišujeme primární zdroje lidského pachu, kterými jsou odlučované částice lidského těla a sekundární nosiče lidského pachu, které mají povahu mikrostop. Tyto mikrostopy jsou odloučené z věcí, které měla prověřovaná osoba na sobě (např. oděvy) nebo při sobě (např. zavazadlo či obsah kapes) a jsou taktéž nositelem pachových stop, a to z důvodu částic odloučených z lidského těla, které se na nich v průběhu času usazují nebo tyto věci nasáknou pachem, který z lidského těla nepřetržitě vzlíná.

Za hlavní zdroje lidského pachu můžeme považovat plicní dýchání, kožní dýchání, exkrementy, výměšky orgánů vnitřní sekrece, které fyziologicky nebo v důsledku poškození organismu proniknou z vnitřního prostředí těla, krev, která pronikne z vnitřního prostředí těla, pocení, vyměšování kožního mazu, odlučování povrchu těla ve formě kožních šupinek, vlasů a ochlupení, přičemž každý z těchto zdrojů má pro kriminalistickou odorologii různý význam.³⁰

Nejdůležitějšími a nejčastějšími zdroji tělesného pachu jsou trojí žlázy, a to žlázy potní neboli enkrinní, žlázy pachové neboli apokrinní a žlázy mazové neboli sebaceální. Žlázy pachové jsou na lidském těle méně četné než žlázy potní a jejich nejdůležitější funkcí je primárně tvorba tělesného oděru. Mazové žlázy slouží k promazávání pokožky a vlasů, přičemž

²⁷LNĚNIČKOVÁ, Jana, Petr DOLEŽAL, Petra CINKOVÁ, Petra VYPLELOVÁ, Ludvík PINC, Oldřich VYHNÁLEK, Veronika ŠKERÍKOVÁ a Štěpán URBAN. Vlastnosti pachové stopy a multiplicita pachové signatury. *Kriminalistický sborník*, roč. 61, č. 2/2017. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, s. 62.

²⁸CINKOVÁ, Petra, Petr DOLEŽAL, Ludvík PINC a Štěpán URBAN. *Multiplicita lidské pachové signatury*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 33. ISBN 978-80-7251-485-4.

²⁹KLOUBEK, Martin, Ludvík PINC, Milena SANTARIOVÁ, Petra VYPLELOVÁ a Zuzana ČAPKOVÁ. Parní Sterilizace a Lidský Pach. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2015, roč. 48, č. 4, s. 276. ISSN 1210-9150.

³⁰STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 56, 66. ISBN 978-80-7380-238-7.

tato mazová vrstva chrání člověka před škodlivými mikroby a nachází se na všech částech těla kromě dlaní a chodidel. Činností všech těchto žláz vzniká v okolí lidského těla odér, který se liší jak mezi ženami a muži, tak mezi dětmi a dospělými, a to zejména z důvodu slabšího pocení a pozdějšímu rozvoji mazových žláz.³¹ K zajímavému výsledku došel vědecký experiment, na základě kterého bylo ověřeno, že lidský pach se v průběhu dospívání (mezi 11 a 14 lety) nemění natolik, že by speciálně vycvičený pes nebyl schopný úspěšně ztotožnit dva pachové vzorky téže osoby.³²

Potní žlázy se nacházejí téměř na všech místech lidského těla, s výjimkou nehtového lůžka, rtů, předkožky a ušního bubínku, a naopak nejvyšší hustoty dosahují v oblasti čela, ohanbí, chodidel, dlaní a v podpaží. Jelikož rukama se člověk dotýká okolních předmětů nejčastěji, z hlediska kriminalistické odorologie jsou potní žlázy na dlaních nejdůležitější. Člověk vylučuje pot nepřetržitě, přičemž jeho množství je ovlivněno jak teplotou ovzduší a tělesnou námahou, tak psychickým stavem člověka. Denně člověk vyprodukuje od 0,5 do 10 litrů potu. Pot je v případě zdravého a čistotného člověka pro jiného člověka bez specifického zápachu.

Pachové žlázy se nacházejí pouze na určitých místech, a to v podpaží, v oblasti prsních bradavek, pupku, genitálií a řitního otvoru. Tyto žlázy začínají být aktivní až v období pohlavního dospívání, v důsledku vývoje pohlavních hormonů. Samotný sekret jako takový nemá žádný zápach, specifický odér získává až v důsledku vyloučení na povrch těla a jeho následné bakteriální dekompozice. V kriminalistické odorologii jsou označována místa pachových žláz a jimi vyprodukovaného sekretu jako místa regionálního pachu. Vývody pachových žláz jsou v místě svého vývodu promíšeny se žlázami potními, takže se vylučované sekrety mísí. Zajímavostí může být, že rozdíly v intenzitě pachové sekrece jsou spatřovány mezi jednotlivými etniky. Zatímco u černochů a Evropanů jsou tyto žlázy větší, hustější a s větší sekrecí, u mongoloidního etnika jsou žlázy méně vyvinuté. Pro toto etnikum je tělesný pach

³¹STRAUS, Jiří a Zdeněk KREJČÍ. Jaký je charakter odorologické stopy?. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2016, roč. 49, č. 1, s. 31. ISSN 1210-9150.

³²PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Petr VLASÁK. *Metodika: Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace* [online]. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

Evropanů a černochoů velmi silný a nepříjemný.³³³⁴ Molekulární analýzou bylo zjištěno, že se na povrchu lidského těla nachází několik milionů bakterií, přičemž jejich kolonie tvoří okolo 130 druhů a kombinace těchto bakterií je u každého člověka jiná. Důsledkem bakteriálního rozkladu potu na povrchu těla osoby dochází tedy ke vzniku jednoznačného individuálního pachu, a proto i když dvě různé osoby použijí stejný parfém, speciálně vycvičený pes dokáže pach těchto osob rozlišit.³⁵

Vedle výše specifikovaných žláz řadíme mezi nejvýznamnější zdroje lidského pachu kůži, pod kterou spadají jak tyto žlázy, tak vlasy a ochlupení. Důvodem této významnosti je funkce regenerace lidské kůže, na jejímž základě jsou z ní nepřetržitě odlučovány mikročástice, které jsou nositelem genetické informace o člověku, který je produkuje. Pokožka, která je jednou z vrstev kůže, na povrchu rohovatí a tím dochází právě k odlučování šupinek odumřelé svrchní vrstvy kůže. Tyto částičky vytvářejí pachovou stopu člověka na všech místech a předmětech, kde se člověk pohyboval, nicméně odloučené částičky mohou být manuálně odstraněny, přeneseny anebo se mohou vlivem vzdušných proudů samovolně přemístit. Součástí šupinek odumřelé svrchní vrstvy kůže mohou být také roztoči, které mohou pachovou stopu znehodnotit. Trichologický materiál, tedy odloučené vlasy a chlupy, je také nosičem pachové stopy (z důvodu, že určité množství mazu nebo pachu ulpí na povrchu vlasu či chlupu) a vytváří tzv. komplexní kriminalistickou stopu.

Plicní dýchání je z hlediska kriminalistické odorologie téměř bezvýznamné, a to ze dvou důvodů. Tím prvním je, že dech je silně kontaminován přijímanou potravou a s tím souvisejícím trávením, v jehož důsledku dochází ke změně složení dechu, který prochází naším hrtanem. Druhým důvodem je fakt, že dech je vypouštěn přímo do vnějšího okolí, ve kterém se ihned rozptyluje a po velmi krátké době má tak nízkou koncentraci, že jej už nelze užít ke konzervaci a následné pachové identifikaci. Výjimkou může být např. dechová zkouška, kdy se dech analyzuje přímo v okamžiku, kdy opouští tělo a dále případy, kdy člověk kašle a do okolí se

³³PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Petr VLASÁK, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Jana LNĚNIČKOVÁ. *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online]. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

³⁴STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 62-65. ISBN 978-80-7380-238-7.

³⁵KRAJNÍK, Václav, ĎURIŠIN Vladimír, KOZÁK, Marián, BOHRN František et al. *Policajná kynológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2009, s. 255. ISBN 978-80-8054-476-8.

dostávají vykašlané kapénky slin nebo krve, které ulpívají na okolních předmětech. Stejně tak je málo významné dýchání kožní.

Exkrementy jakožto produkty lidského trávení a vyměšování, pod které můžeme zařadit moč, lejno a zvratky, jsou také málo významné. Spíše než v rámci odorologie, kde jsou tyto výměšky nepraktické z hlediska konzervace, se využívají v jiných oborech, např. v soudní toxikologii.

Co se týče výměšků orgánu vnitřní sekrece, které proniknou z vnitřního prostředí lidského těla, nebo krve, tak také nejsou v české kriminalistické praxi využívány k individualizaci pachů člověka. Stopy zaschlé krve jsou ovšem hojně a úspěšně využívány kriminalisty v Rusku. Využití krevních stop má výhodu zejména v tom, že individuální pachová identifikace je rychlejší a také levnější než DNA profilování, které v důsledku může výsledek pachové zkoušky objektivizovat. Tento postup u nás není dosud upraven a byl by proto v rozporu se zásadou *lege artis*.³⁶

4.2 Experimenty zkoumající působení vnějších vlivů na lidskou pachovou stopu

V souvislosti s řešením otázky odolnosti tělesného pachu, jeho vlastností a působení vnějších vlivů, byly pod záštitou České zemědělské univerzity v Praze, konkrétně jejího Centra pro výzkum chování psů, provedeny různé experimenty, z nichž některé jsou přiblíženy ve výkladu níže. Pro účely všech experimentů byli použiti speciálně vycvičení psi Policie České republiky.

Jedním z vnějších vlivů, u kterého byl zkoumán jeho dopad na lidskou pachovou stopu, byla vysoká teplota. Cílem experimentu bylo ověřit, zda je možné snímat vzorky lidského pachu vystaveným extrémním teplotám. Lidský pach byl v tomto experimentu získáván pomocí kovového nosiče pachu, který osoba po dobu jedné minuty svírala. Následně byly nosiče pachu vystaveny teplotám 100°C, 600°C, 700°C, 800°C a 900°C, po dobu 30 minut. Po vychladnutí kovových nosičů pachu byly tyto přeneseny do čistých uzavíratelných sklenic se speciální tkaninou značky Aratex, na níž se pach z kovu přenesl. Srovnávací pachový vzorek byl odebrán přímo z těla téže osoby, a to rovnou přiložením této tkaniny na oblast trupu. Jako klamné pachy byly použity pachy osob stejného pohlaví a přibližně stejného věku. Speciálně vycvičení psi bezchybně ztotožnili pachy, které byly vystaveny teplotám 100°C, 600°C, 700°C a 800°C,

³⁶STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 56-65. ISBN 978-80-7380-238-7.

pachy vystavené teplotě 900°C byli schopni identifikovat pouze někteří psi. Závěr tohoto experimentu je takový, že lidský pach může být způsobilý k individuální identifikaci i poté, co byl vystaven teplotě do výše 900°C.

Další experiment se zaměřil na schopnost psů identifikovat lidský pach odebraný z vypraných oděvů. Pach byl odebírán od dvou osob různého pohlaví, přičemž primárním snímačem pachu bylo tričko ze 100% bavlny. Tato trička byla poté rozstřížena na dvě poloviny, přičemž jedna z nich byla vložena spolu s bavlněnou tkaninou značky Aratex do uzavíratelné nádoby. Po uplynutí 30 minut bylo tričko vyňato a bavlněná tkanina vrácena zpět do nádoby. Trička byla následně vyprána v automatické pračce (konkrétně na 65 minut, při 30°C a 700 otáčkách odstředování), jedna polovina za použití detergentu, druhá polovina bez tohoto přípravku - pouze ve vodě. Po vyprání trička schla ve vydezinfikované vytápěné místnosti a po usušení z nich byl odebrán pach stejným způsobem jako před vypráním. K identifikaci vzorků byly použity dvě feny, přičemž vzhledem k různým výsledkům jejich identifikace, nemohly být výsledky považovány za statisticky významné.

Následující experiment se zaměřoval na schopnost psů detekovat lidský pach pronikající latexovými rukavicemi, tedy cílem bylo ověřit, zda takové rukavice tvoří spolehlivou ochranu proti nežádoucímu průniku lidského pachu. Pachové vzorky byly odebírány od dvou osob ženského pohlaví, přičemž od každé byly odebrány tři kontrolní vzorky, a to držením kovové trubičky po dobu jedné minuty v holé ruce, a tři cílové vzorky, a to držením kovové trubičky po stejnou dobu v ruce, která byla chráněna latexovou rukavicí. Po odběru pachových vzorků byla trubička uložena na dobu 20 minut do uzavíratelné nádoby spolu s bavlněnou tkaninou značky Aratex. Následně byl pachový vzorek odebrán od též osoby z boku těla a též uložen na dobu dvaceti minut spolu s tkaninou do uzavíratelné nádoby. Úkolem použitých fen bylo ztotožnit pachový vzorek osoby nejdříve s pachy kontrolními (odebrané z holé ruky) a poté s pachy cílovými (odebrané z ruky chráněné latexovou rukavicí). Feny bezchybně ztotožnily pachový vzorek osoby z boku těla s pachem holé ruky téže osoby. Žádná z fen nereagovala na pachový vzorek ruky chráněné latexovou rukavicí. Výsledkem tohoto experimentu bylo prokázáno, že latexové rukavice jsou, minimálně po dobu jedné minuty po nasazení, dostatečnou ochranou proti přenosu lidského pachu. Na tento experiment navázal o dva roky později další, který dobu držení kovové trubičky prodloužil na dobu 1 hodiny, konkrétně to bylo zkoumáno pro účely práce kriminalistického technika, který pracuje po delší dobu.

Výsledek toho experimentu prokázal, že latexové rukavice při delším časovém působení nejsou dostatečnou ochranou proti přenosu lidského pachu.³⁷

Poslední vybraný experiment se zabýval ověřením odolnosti lidského pachu vůči proudící vodě. Pachové vzorky byly stejně jako u předchozích popsaných experimentů odebrány pomocí kovové trubičky, kterou dotyčná osoba držela po dobu 1 minuty v dlani. Trubičky s pachovou stopou byly poté vystaveny proudění vody po dobu 60 minut. Po uplynutí této doby byly uzavřeny do uzavíratelné nádoby spolu s bavlněnou tkaninou. Po 40 minutách v této nádobě byla textilie vyjmuta a volně vysušena ve vydezinfikované místnosti po dobu 24 hodin. Po 7 dnech se odebral cílový vzorek pachu z těla téže osoby, přičemž bavlněná tkanina se přiložila na trup děla na dobu 20 minut. Výsledkem tohoto experimentu bylo prokázáno, že pach není působením vody znehodnocen a psi jsou schopni jej identifikovat.³⁸

Další série experimentů zaměřená na odolnost pachových stop byla prováděna odborníky na oddělení služební kynologie Krajského ředitelství Jihomoravského kraje, Brno-Chrlice. První experiment prokázal, že pachová stopa může být zjistitelná i po 60 dnech od jejího vzniku, přičemž po tuto dobu na ni mohou působit různé klimatické změny. V tomto konkrétním experimentu bylo triko s pachovou stopou podrobeno suchu, dešti, sněhu, mrazu i teplotám nad 0°C. I po tom, co na pachovou stopu působily všechny tyto elementy, včetně větru, vysoušení, vlhnutí a mrznutí vláken trika, speciálně vycvičený pes byl schopný individuální identifikace osoby na základě pachového vzorku.

Druhý experiment těchto autorů spočíval v umístění trika s pachovou stopou do interiéru nepoužívané, resp. málo užívané kanceláře s konstantní vlhkostí a teplotou kolem 20°C, a to na plochu skříně, jejíž materiál nebyl pórovitý, a tedy nemohlo kvůli ní dojít ke znehodnocení pachové stopy. Do prostoru též nevstupovala experimentální osoba a s trikem nebylo nikým manipulováno. Výsledek experimentu opět potvrdil délku trvanlivosti pachové stopy, tedy minimálně 60 dnů.

Třetím experimentem měla být prověřena hypotéza, zda existuje možnost přenosu pachu na pokusná trika při pohybu experimentální osoby ve své kanceláři, kde jsou trika zavěšena na

³⁷PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Petr VLASÁK. *Metodika: Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace* [online]. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

³⁸PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Petr VLASÁK, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Jana LNĚNÍČKOVÁ. *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online]. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

ramínkách u stěny tak, aby nedošlo k jejich vzájemné kontaminaci a v různých vzdálenostech od židle, kde si experimentální osoba sedá. V místnosti byla opět konstantní vlhkost a teplota kolem 20°C, experimentální osoba se žádného z trik či oděvního ramínka nedotkla, ale docházelo k této místnosti ke služebním poradám a jednáním, tedy k vysokému pohybu osob, které se ale trik či ramínek též nedotýkaly. Předpokládalo se, že přenos pachové stopy konkrétní osoby na předmět, který tato osoba nikdy nepoužila, není možný, i v případě, že se tento předmět nachází v blízkosti této osoby po delší dobu, v případě tohoto experimentu šlo o 60 dnů. Výsledek tohoto experimentu byl překvapující – vedl k tvrzení, že takový přenos pachu je možný. Z důvodu nepředpokládaného výsledku bylo nutné jej ověřit. Došlo tedy ke zpětnému hodnocení všech podmínek, za kterých byl experiment prováděn a výsledkem nakonec bylo, že hypotéza tohoto experimentu nemůže být potvrzena, nicméně opět byla prokázána doba trvanlivosti pachové stopy, a to 60 dnů. Tento experiment byl zpochybňován zejména z těchto důvodů: trika byla zakoupena osobou, která byla v každodenním pracovním kontaktu s experimentální osobou, nelze tedy vyloučit, že k manipulaci s triky došlo např. po podání ruky s experimentální osobou, trika se dotýkala předmětů osobní povahy experimentální osoby (např. zarámovaných diplomů, kterých se experimentální osoba zcela určitě dotýkala), či také nelze vyloučit, že malba stěny, která se trika dotýkala, je schopná pohltit tělesný pach osoby a udržovat jej po delší dobu. Přenos lidského pachu prouděním vzduchu byl nicméně následně prokázán experimentem provedeným na odborném pracovišti v Praze.

Cílem posledního experimentu těchto autorů bylo ověřit existenci pachové stopy při krátkodobém kontaktu nositele lidského pachu s předmětem. Tentokrát experimentální osoba držela umytý kuchyňský nůž na umělohmotné rukojeti po dobu 60 vteřin, následně byl kuchyňský nůž umístěn na polici kancelářské skříně, přičemž v místnosti byla opět konstantní vlhkost a teplota kolem 20°C. Do kanceláře byl po dobu trvání experimentu zakázán vstup všem osobám. Tímto experimentem bylo prokázáno, že doba 60 vteřin postačuje k tomu, aby byla na předmětu zanechána pachová stopa, která setrvá na předmětu po dobu 60 dní – tento závěr je důležitý zejména z důvodu, že byl experiment prováděn s předmětem, který bývá nejčastěji používán k páchání násilného deliktu.³⁹

³⁹KREJČÍ, Zdeněk, František KLIMUS a Magdaléna KRAJNÍKOVÁ. Pachová stopa ve světle experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním – 3. část. *Kriminalistický sborník*, roč. 59, č. 2/2015. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, s. 52-57.

5 Snímání pachových stop

Snímání pachové stopy je komplexně a závazně upraveno předpisy Policie České republiky. Aktuálně platný je pokyn policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob, který nabyl účinnosti 1. dubna 2018. Přechozími pokyny tohoto tisíciletí, ze kterých tento aktuální vychází, byly:

- závazný pokyn policejního prezidenta č. 140 ze dne 30. října 2002, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace;
- závazný pokyn policejního prezidenta č. 29/2003, kterým se mění závazný pokyn policejního prezidenta č. 140/2002, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace;
- závazný pokyn policejního prezidenta č. 52 ze dne 25. dubna 2007, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace;
- pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie.

Pokyn č. 313 upravuje úkoly útvarů Policie České republiky v souvislosti s pachovou identifikací osob, zajišťování otisků pachových stop, odebrání pachových vzorků osob, pořizování doplňkových pachových konzerv, porovnávání pachu z otisků pachových stop s pachovými vzorky osob pro účely trestního řízení, zásady manipulace s pachovými konzervami, pachovými snímači a nástroji, uchovávání pachových konzerv s otiskem pachové stopy nebo s pachovým vzorkem osoby a evidenci pachových konzerv v informačním systému Evidence pachových stop.⁴⁰

5.1 Vyhledávání a zajišťování pachových stop

Pachové stopy jsou vyhledávány a zajišťovány při ohledání místa činu, přičemž pachové stopy se na místě spáchání vyskytují vždy. Mohou být ale dodatečně mechanicky sneseny, odstraněny nebo překryty, např. průjezdem velkého množství motorových vozidel, destrukcí místa nebo požárem. Individuální charakter pachové stopy zanechané na místě činu však pachatel nemůže změnit, naopak, snahou o mechanické setření stopy by se jeho pachová stopa

⁴⁰čl. 1 pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

stala o to vydatnější. Jak bylo popsáno v experimentech výše, ani latexové rukavice neposkytují dostatečnou ochranu před únikem tělesného pachu.

Jelikož jsou pachové stopy latentní, tedy neviditelné, jsou na místě činu nejčastěji vyhledávány v místech, kde se pohyboval pachatel nebo jiné zúčastněné osoby, resp. jejichž kontakt se na těchto místech předpokládá. Tato místa bývají vytyčena v tzv. kriminalistických verzích.⁴¹ Kriminalistická verze je definována jako metoda kriminalistické praxe spočívající ve vyvození a prověrce všech shromážděných materiálů, opodstatněných domněnek o formách spojení a příčin jednotlivých jevů kriminalisticky relevantní události, či jejím celku, jako reálně možných objasnění doposud zjištěných faktů a okolností případu potřebných pro prověrku starých a získání nových faktů, a tím i pro zaměření dalšího postupu vyšetřování v jeho určité etapě.⁴² Méně často jsou pachové stopy snímány na místech, kde je předpoklad, že došlo k odloučení mikročástic, které nejsou okem viditelné, z těla nebo oblečení. Místo výskytu pachových stop může být nicméně i přes jejich latentní charakter zviditelněno, a to například prostřednictvím stop trasologických (otisky horních i dolních končetin v prachu, krvi, v měkkém terénu, či naopak nanesením dalších látek na místo výskytu pachové stopy, například potu, kožního mazu či nečistot).

V případě, že konkrétní místo výskytu pachové stopy nelze zjistit, pokryje se pachovými snímači, kterými je speciální tkanina zn. Aratex, větší plocha v místech, kde je předpoklad, že došlo ke kontaktu s pachatelem, resp. jinou zúčastněnou osobou. Např. v automobilu se snímají pachové stopy jak z volantu, tak sedadel, řadící páky, zavazadlového prostoru apod. Pachovou stopu lze sejmout dokonce i z těla mrtvoly, se kterou pachatel manipuloval nebo z předmětů ukrytých pod vodní hladinou (např. studny, bazény), přičemž ty musí být ve stabilní poloze. V případě, že je předmět do vody vhozen, dojde k mechanickému snesení pachové stopy. Po tom, co je předmět z vody vyňat, musí být vysušen k tomu, aby se mohla stopa sejmout pachovým snímačem. Sušení probíhá bez proudění vzduchu, přídavného tepelného zdroje a slunečního záření – to vše by mohlo pachovou stopu znehodnotit či poškodit. Proto jsou nevhodným místem pro snímání pachových stop místa vlhká, jelikož pachový snímač z důvodu jeho vysoké absorpce navlhne a v uzavřené sklenici určené ke konzervaci pachové stopy dojde k její degradaci. V případech, kdy předmět, ze kterého bude snímána pachová stopa, pochází

⁴¹STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 112. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁴²KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-859-4.

z vlhkého prostředí a je třeba jej vysušit, je třeba do protokolu o sejmutí pachové stopy zaznamenat, z jakého místa byl předmět vyjmut (tedy např. studna, bazén apod.) a také dobu a podmínky jeho sušení. Pachová stopa může být sejmuta též ze stopy komplexní, tedy z předmětu, ze kterého lze zajistit stopy různého druhu v pořadí na základě priority. Pachová stopa je vždy snímána jako první, a to způsobem, který vyloučí poškození nebo kontaminaci ostatních stop. Komplexními stopami jsou zejména vlasy a ochlupení, kdy ke zjištění pachové stopy postačí jeden vlas či chlup s váčkem, pokud váček chybí, je vhodné zajistit větší množství trichologického materiálu.⁴³

Vyhledání a zajištění otisku pachové stopy se provádí zpravidla jako přednostní kriminalistickotechnický úkon v rámci ohledání místa činu, přičemž samotný otisk pachové stopy zajišťuje kriminalistický technik, který svůj postup může konzultovat se psovodem odborného pracoviště. Zajištěný otisk se ukládá do sterilizované pachové konzervy, která je určena ke skladování a uchovávání otisku pachové stopy. Tato pachová konzerva se musí ihned opatřit štítkem, do kterého se zaznamená datum zajištění otisku pachové stopy, místo, odkud byl otisk zajištěn, číslo jednací a příjmení a osobní číslo kriminalistického technika, který otisk pachové stopy zajistil. Poté, co je pachová konzerva takto označena, je vložena do bezpečnostního sáčku.⁴⁴ Bezpečnostní sáček je pevný plastový sáček, který slouží k ochraně pachové konzervy při přepravě, nelze jej po uzavření bez porušení otevřít a je označen nezaměnitelným identifikačním číslem a kontrolními ústřižky se shodným identifikačním číslem.⁴⁵ Vedle vyplněného štítku se též vyhotovuje protokol o ohledání s fotografickou či videodokumentací a dále protokol o zajištění otisku pachové stopy (viz příloha č. 1). Do protokolu o ohledání se uvede otisk pachové stopy v pořadí, v jakém byl jako jedna ze stop na místě činu zajištěn a popíše se všechny podstatné okolnosti pro její porovnání. Do protokolu o zajištění otisku pachové stopy se uvede popis okolností, za kterých došlo k zajištění otisku, zejména popis teploty prostředí, povětrnostních podmínek, pachového pozadí a přesného místa, z něhož byl otisk zajištěn, dále identifikační číslo bezpečnostního sáčku, přičemž kontrolní ústřižek ze sáčku, do kterého byla pachová konzerva s otiskem zajištěné pachové stopy uložena, se přiloží samostatně, seznam všech osob, které se v době ohledání nacházely v prostoru ohledání místa činu a místo, kde bude pachová konzerva uložena do doby, než bude doručena

⁴³STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 113-115. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁴⁴čl. 6 pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

⁴⁵čl. 2, písm. o) pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

odbornému pracovišti. Tento protokol podepisuje policista odpovědný za ohledání místa činu a kriminalistický technik, který zajistil otisk pachové stopy.⁴⁶

Kriminalistický technik, který snímá pachovou stopu, musí pečlivě dbát na to, aby nepoškodil či neznehodnotil jiné stopy a při manipulaci s pachovými snímači nedošlo k jejich kontaminaci. Pachový snímač je sterilní standardizovaný speciální druh textilie o rozměrech 30 x 30 cm požadovaných značných absorpčních vlastností, které umožňují pohltnout pach. Výsledek při rozlišování pachů závisí na důsledném a bezchybném postupu kriminalistického technika při snímání pachové stopy a manipulaci se snímači a obaly. Pachové stopy se na místě očíslovují v pořadí s dalšími stopami zajištěnými na místě činu a čísla se uvedou do protokolu. Všechny nástroje, obaly, pachové snímače a další pomůcky používané ke snímání pachových stop musí být vždy sterilní.⁴⁷ Sterilizace je definována jako ošetření komponentů pachových konzerv, pachových snímačů a nástrojů určených k zajišťování otisků pachových stop nebo pachových vzorků osoby, přičemž účelem ošetření je eliminace cizorodých pachů a organismů (např. roztočů, plísň) a provádí ji odborné pracoviště.⁴⁸

Při ohledání místa činu je nezbytné, aby i samotný policista věnoval zvýšenou pozornost pachům, který je v ten okamžik schopný cítit. Nejdůležitější je přitom okamžik ihned po příchodu na místo činu, neboť čichové vnímání člověka v čase slábne z důvodu adaptace pachových receptorů na okolní prostředí. Některé pachy bývají typické pro určité látky, kterými se pachatel snažil zastříti charakteristický pach trestné činnosti. V zásadě může v praxi dojít ke třem možnostem. Tou první je případ, kdy se pachatel snažil pomocí detergentu (většinou parfémovaného) zničit nosiče pachových stop. Například, když pachatel zanechal na místě činu svůj pot a následně jej překryl detergentem, pot se na základě svého složení rozloží a nelze jej užít pro následnou pachovou identifikaci. Druhou možností je snaha pachatele zabránit práci služebního psa, toho docílí použitím pachově agresivních látek, např. benzínu či čpavku. Velikým nebezpečím může být použití takové látky, která není do určitého množství zaznamenána lidským pachem, ale pro psa představuje zdravotní riziko, např. mletý pepř či šňupací tabák. Třetí, nejméně častá možnost, která bývá typická spíše pro asijské komunity, je překrytí pachu (zejm. nelegální výrobu lihovin, výrobu omamných a psychotropních látek,

⁴⁶čl. 7 pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

⁴⁷čl. 47 pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

⁴⁸čl. 2, písm. g) pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

rozklad tkání) zapálením většího množství vonných tyčinek. Obecně lze říci, že i subjektivní vjem ohledávajícího může mít důležitý význam pro vytvoření počátečních operativních verzí, veškeré poznatky je proto nutné zaznamenat do protokolu o ohledání.⁴⁹

5.2 Postup při snímání pachových stop

Postup při snímání pachové stopy je stanoven velmi detailně a řídí se přísnými pravidly, a to z důvodu předcházení znehodnocení či zničení pachové stopy. Jak už bylo popsáno výše, kriminalistický technik pracuje výhradně se sterilními nástroji. Těmito nástroji jsou peány nebo pinzety, které jsou před použitím přepravovány a uchovávány v neprodyšných obalech zabraňujících jejich kontaminaci. I samotný pachový snímač musí být sterilní, přičemž v případě, že dojde ke kontaminaci pachového snímače, nástroje či obalu, nesmí být tyto použity pro snímání pachové stopy. Pokud dojde ke kontaminaci samotného otisku pachové stopy, pak jej nelze použít a tato skutečnost musí být zaznamenána do písemného záznamu.

Prvním krokem při snímání pachové stopy je vynětí pachového snímače z obalu sterilním nástrojem, tento snímač se poté přiloží na pachovou stopu a obal ihned uzavře. Pachový snímač je poté překryt hliníkovou fólií, konkrétně její vnitřní stranou, jejíž rozměr je větší než je rozměr pachového snímače. Fólie je následně zatížena, případně převázána či přelepena lepicí páskou. Po uplynutí stanovené doby potřebné ke snímání kriminalistický technik hliníkovou fólii sejme a pachový snímač spolu se sterilním nástrojem vloží zpět do obalu, který opět ihned uzavře. Na závěr je nutné, aby kriminalistický technik opatřil pachovou konzervu s otiskem pachové stopy vyplněným štítkem modré barvy s číslem pachové stopy, vložil ji do bezpečnostního sáčku a na konec zapsal číslo bezpečnostního sáčku do protokolu o odběru otisků pachových stop. Doba potřebná k sejmutí pachové stopy je stanovena různě, a to v závislosti na době, která uplynula od spáchání trestného činu a také na přítomných rušivých vlivech. Minimální potřebná doba je stanovena na 30 minut, a to za předpokladu, že je pachová stopa snímána krátce po spáchání trestného činu z objektů, se kterými měl pachatel dlouhodobý kontakt. V případě, že uplynula doba delší v řádu hodin, či dokonce dnů, nebo na místě činu působily různé rušivé vlivy, pak se potřebná doba prodlužuje na několik hodin či dnů.

⁴⁹KLOUBEK, Martin. *Kriminalistická odorologie, ohledání místa činu a lidský čich*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 94-97. ISBN 978-80-7251-485-4.

Odlišný postup při snímání pachové stopy se aplikuje v případě, že je snímána z menších objektů. V tomto případě se na vnitřní stranu hliníkové fólie sterilním nástrojem rozprostře pachový snímač, do kterého se sterilním nástrojem vloží předmět, z něhož má být pachová stopa sejmuta. Následně se celý pachový snímač s předmětem zabalí do hliníkové fólie. Po uplynutí stanovené doby se předmět sterilním nástrojem vyjme a pachový snímač se sterilním nástrojem vloží do obalu, který se ihned uzavře. Pokud je předmět dostatečně malý na to, aby se vložil do pachové konzervy, je kriminalistickým technikem vložen sterilním nástrojem do obalu s pachovým snímačem a pachovou konzervu uzavře. Po uplynutí stanovené doby je pachová konzerva otevřena, předmět sterilním nástrojem vyjmut a konzerva je opět uzavřena.⁵⁰

Zvláštní postup je stanoven pro zajištění pachové stopy z předmětu uloženého pod vodou. Předmět se musí nechat přirozenou cestou oschnout, přičemž nesmí být vystaven přímému slunci, podpurným tepelným zdrojům pro rychlé vysoušení či umělému proudění vzduchu. Snímání pachové stopy trvá v tomto případě 48 hodin až 5 dnů. Do protokolu o odběru otisku pachové stopy se запиše, v jakém vodním prostředí se předmět nacházel (např. vana, bazén, studna, řeka) a v jakém prostředí byl předmět sušen před odběrem pachové stopy. Otisk pachové stopy lze zajistit též z biologické stopy nalezené na místě činu, zejména jde o vlasy, vousy či chlupy.⁵¹

Pachové konzervy s otisky pachových stop se převážejí výhradně v bezpečnostním sáčku, který musí být řádně označen, aby nebylo možné jeho obsah zaměnit. Otisky pachových stop spolu s protokolem o odběru otisků pachových stop kriminalistický technik, který zajistil otisk pachové stopy, doručuje na odborné pracoviště, a to do 15 pracovních dnů, v přepravním obalu zabezpečeném tak, aby nebylo možné jeho obsah měnit. Specialista odborného pracoviště není oprávněn pachovou stopu převzít bez řádně vyplněného protokolu.⁵²

⁵⁰čl. 48 pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

⁵¹čl. 49 a čl. 50 pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

⁵²čl. 48 pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie a čl. 22 odst. 1 pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

Obrázek 1: kufr s náčiním pro odběr pachové stopy⁵³

5.3 Odběr pachového vzorku osoby

Pachový vzorek osoby je pokynem policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob definován jako vzorek pachu odebraný v souladu s trestním řádem, a to proškoleným policistou, na pachový snímač z těla osoby za účelem provedení porovnání s otiskem pachové stopy.⁵⁴ Lze tedy říci, že pachový vzorek osoby je porovnávací pachovou stopou. Odběr pachového vzorku osoby se provádí v souladu s § 114 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. S tím také souvisí povinnost osobu, od které je pachový vzorek odebírán, před provedením úkonu poučit včetně upozornění na následky nevyhovění podle § 114 odst. 5 trestního řádu.

Odběr pachového vzorku může provádět pouze proškolený policista stejného pohlaví jako osoba, od níž má být pachový vzorek odebrán, přičemž jej nesmí provádět ani být přítomen kriminalistický technik nebo jiná osoba, která prováděla úkon téhož trestního řízení, nebo byla přítomna u úkonu téhož trestního řízení, v jehož rámci byl zajištěn otisk pachové stopy nebo

⁵³Kufr s náčiním pro odběr pachové stopy. In: *Krimi-LTsezam* [online]. [cit. 2022-12-30]. Dostupné z: <https://www.krimi-ltsezam.cz/cs/kufr-na-pachove-stopy-kompletni/>

⁵⁴čl. 2, písm. e) pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

odebrán pachový vzorek jiné osoby nebo byla s osobou, jejíž pachový vzorek má být odebrán, ve fyzickém kontaktu, nebo v kontaktu s předměty v předchozím držení této osoby, při kterém by mohlo dojít k přenosu jejich pachů (např. při přepravě). Odebraný pachový vzorek se ukládá do sterilizované pachové konzervy. V případě, že je potřeba v rámci jednoho trestního řízení odebrat pachový vzorek více osobám, pak musí být tyto osoby až do skončení úkonu umístěny odděleně pod nepřetržitým dohledem tak, aby nedošlo k přenosu pachů, zároveň pachový vzorek každé osoby musí být odebírán jiným proškoleným policistou v jiné místnosti. V případě, že má být osoba, jejíž pachový vzorek má být odebrán, umístěna do vazby, pak se pachový vzorek odebere předtím, pokud tomu nebrání závažné důvody. Vždy se však odebírají alespoň tři pachové vzorky osoby ke každému otisku pachové stopy, přičemž se zajišťují týměž proškoleným policistou v tentýž okamžik a každý pachový snímač se uloží do samostatné sterilizované pachové konzervy.

Pachový vzorek se odebírá z horní části těla osoby, nejčastěji z boku v oblasti pasu, sterilizovaným pachovým snímačem, který musí být proškoleným policistou vyňat sterilizovaným nástrojem ze sterilizované pachové konzervy, ta se ihned po vyjmutí a přiložení pachového snímače na tělo osoby uzavře. Policista též musí dbát na to, aby osoba, od níž je pachový vzorek odebírán, s pachovým snímačem nijak nemanipulovala bez jeho pokynu. Pachový snímač je vrácen do pachové konzervy minimálně po 15 minutách, co je přiložen na těle osoby a musí být opět ihned uzavřena. Tato pachová konzerva je obratem označena štítkem červené barvy, do kterého se vyplní potřebné údaje (jméno, příjmení, pohlaví, datum narození a etnikum osoby, o jejíž pachový vzorek se jedná, příjmení a osobní evidenční číslo proškoleného policisty a datum odebrání pachového vzorku osoby) a nakonec je vložena do bezpečnostního sáčku. Tato pachová konzerva se poté do 15 pracovních dnů od odběru doručí příslušnému odbornému pracovišti. Celý tento proces musí proškolený policista zaznamenat do protokolu o odběru pachového vzorku osoby (viz příloha č. 2), který se předloží osobě, o jejíž pachový vzorek se jedná, k podpisu.⁵⁵

Pokud bychom měli na odběr pachového vzorku nahlížet ve světle principu *nemo tenetur se ipsum accusare*, pak Evropský soud pro lidská práva i tuzemské soudy konstatují, že hranice mezi přípustnými metodami získávání důkazů přímo od osoby, proti níž se řízení vede, a nepřípustným porušením zásady zákazu donucení k sebeobvinění, je odvozená od toho, zda osoba sama musí nějak k poskytnutí důkazu proti sobě aktivně přispět, či nikoliv. Jestliže je

⁵⁵Část čtvrtá pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

k získání důkazu potřeba, aby osoba, proti níž se řízení vede, jen pasivně strpěla provedení úkonu ze strany orgánů činných v trestním řízení (např. stěr potu pro účely metody pachové identifikace či odebrání tzv. bukálního stěru pro účely metody analýzy DNA), jeho výsledek nelze považovat za získaný v rozporu se zákazem donucení k sebeobvinění. Pokud ale tato osoba musí k výsledku úkonu sama aktivně přispět (např. poskytnout vzorek hlasu či ručního písma), princip *nemo tenetur se ipsum accusare* bude porušen, nedá-li k tomuto svému aktivnímu jednání dobrovolný souhlas po náležitém pochopení skutečnosti, že k tomu není povinna.⁵⁶

⁵⁶PROVAZNÍK, Jan. Kriminální a trestněprávní aspekty detekce lži analýzou tzv. mikroexpres. *Revue pro právo a technologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, č. 25, s. 3-37. ISSN 1804-5383.

6 Metoda pachových konzerv

Jak bylo řečeno ve výkladu výše, jednotlivé otisky pachových stop a pachového vzorku osob jsou skladovány v pachových konzervách. Pachová konzerva je pokynem policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob definována jako standardizovaná skleněná nádoba s uzávěrem spolehlivě zabraňujícím úniku a kontaminaci pachu, přičemž každá pachová konzerva musí být označena příslušným štítkem (viz příloha č. 3). V rámci procesu pachové identifikace rozlišujeme různé typy pachových konzerv:

- porovnávací pachová konzerva – jedná se o pachovou konzervu s otiskem pachové stopy nebo pachovým vzorkem osoby, která je určena k načichání pachu psem a následnému porovnání pachu s porovnávanou pachovou konzervou a doplňkovými pachovými konzervami;
- porovnávaná pachová konzerva – jedná se o pachovou konzervu s otiskem pachové stopy nebo pachovým vzorkem osoby, která je za účelem porovnání umístěna v řadě;
- doplňková pachová konzerva – jedná se o pachovou konzervu s pachem, který nenáleží žádné osobě mající souvislost s trestním řízením, pro jehož účely je porovnání prováděno; doplňkové pachové konzervy jsou umístěny v řadě společně s porovnávanou pachovou konzervou.

Pro doplnění výkladu je třeba uvést, že řadou se rozumí soubor pachových konzerv tvořený vždy jednou porovnávanou pachovou konzervou a nejméně čtyřmi doplňkovými pachovými konzervami, které jsou pro účely porovnání umístěny v porovnávací místnosti v rozstupech nejméně 80 cm.⁵⁷ Doplňkové pachové konzervy k porovnávané pachové konzervě s otiskem pachové stopy musí být nejméně dvě, a to s obdobným pachovým pozadím jako má porovnávaný otisk pachové stopy. V okamžiku, kdy je porovnávaná pachová konzerva s pachovým vzorkem osoby, pak musí mít nejméně dvě doplňkové pachové konzervy s obdobným pachovým pozadím obsahující pach osoby stejného pohlaví a etnika jako je osoba, jejíž pachový vzorek bude porovnáván. Doplňková pachová konzerva s otiskem pachové stopy je pořizována kriminalistickým technikem ve stejném čase a místě jako byl zajištěn otisk pachové stopy, avšak z předmětů či míst, u kterých nelze důvodně předpokládat vznik pachové stopy. Jako doplňková pachová konzerva může sloužit též anonymizovaná pachová konzerva

⁵⁷čl. 2, písm. h) – l) pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

s pachovým vzorkem osoby a pachová konzerva s otiskem pachové stopy vyřazená z evidence. Použitá doplňková pachová stopa musí být zlikvidována.⁵⁸

Předtím, než je pachová konzerva využita kriminalistickým technikem nebo proškoleným policistou k sejmutí/odběru pachové stopy, musí být pachová konzerva zkompletována. Ke kompletaci dochází na odborném pracovišti pověřenými pracovníky, přičemž jeden pracovník může kompletovat buďto pouze pachové konzervy určené k uchovávání otisků pachových stop nebo pouze k uchovávání pachových vzorků osob. Ke zkompletované pachové konzervě je přiložen též sterilizovaný nástroj, jednorázové rukavice a nevyplněný modrý/červený štítek – podle toho, k jaké pachové konzervě je určen.⁵⁹ Proces sterilizace je též podrobně upraven z důvodu, aby se v nejvyšší možné míře zamezilo kontaminaci pachové stopy. Obaly a nástroje se nejprve omyjí v teplé vodě se saponátem a následně se sterilizují v horkovzdušném sterilizátoru při teplotě 160°C po dobu 15 minut. Pro pachové snímače platí postup mnohem komplikovanější, zahrnuje sterilizaci ve sterilizačním vysokotlakém parním bubnu při teplotě 120°C po dobu 20 minut, následně se po dobu 20 minut pára odsává a dalších 20 minut se opět sterilizují. Po vychladnutí se pachové snímače ještě dosušují v horkovzdušné sušičce při maximální teplotě 60°C. Suché pachové snímače se nakonec vkládají do sterilizovaných obalů a ihned se uzavírají sterilizovaným víčkem. Pachový snímač se vždy používá jen jednou a po použití se vyřadí.⁶⁰ Studie ovšem prokázaly, že ani parní sterilizace textilního pachového snímače značky Aratex nepostačuje k tomu, aby byl díky ní odstraněn dříve přítomný lidský pach, který by se mohl na snímač přenést např. při transportu, výrobě či jiné manipulaci. Toto zjištění také vylučuje možnost, že by se pachové snímače mohly používat opakovaně, což by zcela jistě byla ekonomičtější i ekologičtější varianta oproti stávajícímu postupu. Odborníci již pro účely některých experimentů užívají namísto textilního snímače zn. Aratex skleněné kuličky nebo keramické válečky. Pachové snímače z materiálů jako je právě sklo, porcelán, upravený kov apod. lze naopak užívat opakovaně díky možnosti jejich dokonalého zbavení dříve přítomného pachu – např. v sousedním Německu užívají pro odběr pachového vzorku osoby právě kovové trubičky. Zkoumány jsou též textilní pachové snímače na bázi nanovláken, které mají vhodnější vlastnosti.⁶¹

⁵⁸čl. 12 pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

⁵⁹čl. 19 pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

⁶⁰čl. 62 pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

⁶¹KLOUBEK, Martin, Ludvík PINC, Milena SANTARIOVÁ, Petra VYPLELOVÁ a Zuzana ČAPKOVÁ. Parní Sterilizace a Lidský Pach. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2015, roč. 48, č. 4, s. 280-281. ISSN 1210-9150.

Pachové konzervy se uchovávají ve skladu odborného pracoviště, doplňkové pachové konzervy se skladují odděleně od ostatních. Pachové konzervy nesmí být při skladování vystaveny přímému slunci a musí být zabezpečeny takovým způsobem, aby nemohlo dojít k jejich záměně, ztrátě, poškození či zničení. Pachové konzervy s otiskem pachové stopy, které nebyly použity k porovnání, se uchovávají po dobu 3 let od jejich zajištění, kdy tato lhůta může být následně prodloužena maximálně o další 2 roky (zejména pokud nebylo dosud pravomocně skončeno související trestní řízení). Po uplynutí lhůty jsou vyřazeny z evidence a zlikvidovány, případně mohou být použity jako doplňkové pachové konzervy či při výcviku psů. Pachové konzervy s otiskem pachové stopy, které byly užity k porovnání, se vyřadí z evidence a zlikvidují ihned po porovnání. Při likvidaci lze ponechat standardizovanou skleněnou nádobu pro opakované použití. Obdobný postup se aplikuje též v případě pachových konzerv s pachovým vzorkem osoby. Tyto pachové konzervy se v případě, že nejsou použity k porovnání, uchovávají po dobu 2 let bez možnosti dalšího prodloužení. Ty, které použity byly, jsou odstraněny z evidence a zlikvidovány bez zbytečného odkladu poté, co pomine důvod pro jejich uchování, nejpozději před uzavřením souvisejícího trestního spisu. Pachové konzervy s pachovým vzorkem osoby, které jsou určeny k likvidaci, je možno anonymizovat a použít je jako doplňkové pachové konzervy či k výcviku psů.⁶²

Veškeré pachové konzervy jsou evidovány v informačním systému pachových stop, do kterého jsou zaznamenávány o každé pachové konzervě s otiskem pachové stopy či s pachovým vzorkem osoby rozsáhlé informace. Těmi jsou např. číslo jednacích trestního spisu, datum a místo zajištění pachové stopy, druh trestné činnosti a stručný popis případu, příjmení osoby, která stopu zajistila a dále detailnější informace týkající se pachové konzervy (číslo stopy, identifikační číslo bezpečnostního sáčku, teplota, při které byla pachová stopa zajištěna, povětrnostní podmínky, pachové pozadí apod.). Do systému pachových stop se též vkládají informace o provedených porovnáních, užívaných psech a psovodech. Zdrojem všech těchto informací je protokol o zajištění otisku pachové stopy, resp. protokol o odběru pachového vzorku osoby, který je doručován společně s pachovou konzervou na odborné pracoviště, které je zároveň pracovištěm vkladatelským, tedy vkládá informace do systému pachových stop ihned po převzetí pachové konzervy a aktualizuje je po provedení porovnání.⁶³

⁶²Část osmá pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

⁶³Část devátá pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

7 Kriminální olfaktorika

Kriminální olfaktorika je metoda pachové identifikace osob, která k analýze pachu užívá speciální pachové detekční přístroje. Oproti kriminální olfaktorice neumožňuje individuální identifikaci osob, nýbrž pouze identifikaci druhovou, tedy například obecnou identifikaci výbušnin, omamných a psychotropních látek, alkoholu, akceleračních hoření apod. Speciální detekční přístroje bývají policisty neformálně označovány jako „elektronické nosy“.⁶⁴

Pach je možné analyzovat pomocí stacionárních analytických systémů, které se nacházejí ve specializovaných laboratořích nebo pomocí mobilních analyzátorů. Mobilní analyzátoři mají mnoho výhod, zejména jejich možnost využití v terénu, rychlou odezvu a srovnatelnou citlivost se zařízeními stacionárními. Nevýhodami jsou naopak zejména vysoké pořizovací náklady a nižší rozlišovací schopnost jednotlivých složek pachu.⁶⁵ Mobilní analyzátoři se využívají v policejní praxi především k hledání nástražných systémů, jedů, omamných a psychotropních látek nebo alkoholu či tabákových výrobků, které jsou nelegálně přepravované.⁶⁶

Kriminální olfaktorika jakožto metoda pachové analýzy je významná zejména tím, že výsledky jsou objektivní, dají se zdokumentovat, ověřit a využít jako důkazního prostředku. Nevýhodou je vysoká nákladnost této metody, stejně jako nedokonalost přístrojů, jež mají o mnoho nižší citlivost než metoda olfaktorická, která využívá čichu psa. I proto je pro olfaktoriku také velmi důležitý postup pro zajištění pachové stopy, a tedy zabránění její kontaminace. V současnosti se využívá analytické metody plynové chromatografie, přičemž bývá ještě spojována s hmotnostní spektrometrií.⁶⁷

V dnešní době se výzkum zaměřuje na nalezení nejvhodnějších molekul charakterizujících lidský pach, které by byly schopné detekční přístroje rozpoznat. Významný je též vědecký pokrok v oblasti skupinové identifikace osob – přístroje jsou v současné době

⁶⁴Pracovní tým Metoda pachové identifikace a Oddělení koncepce a strategické koordinace Policejního prezidia České republiky. *Závěrečná zpráva pracovní skupiny: Rizika aplikační praxe metody pachové identifikace v Policii České republiky* [online], s. 7. [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: https://www.pecina.cz/files/Zaverecna_zprava_PPCR_bez-data.pdf

⁶⁵STRAUS, Jiří. *Kriminální olfaktorika, kriminální olfaktorická technika: (pro kvalifikační kurz kriminálních expertů)*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, s. 141. ISBN 80-7251-216-1.

⁶⁶STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminální olfaktorika a olfaktorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 44. ISBN 978-80-7380-238-7.

⁶⁷STRAUS, Jiří. *Kriminální olfaktorická technika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 184-185. ISBN 978-80-7380-052-9.

schopny určit pohlaví osoby a užívané léky, do budoucna je cílem určení např. etnického původu nebo přibližného věku.⁶⁸

V případě, že v budoucnu dojde ke zdokonalení přístrojů užívaných k analýze pachu a metody odběru pachové stopy, je zde předpoklad, že by mohla být vytvořena databáze odorologických profilů, stejně jako je tomu u stop daktyloskopických. Na základě této databáze by bylo možné zjistit dosud neznámého pachatele z evidovaných vzorků, které byly získány v jiné věci.⁶⁹ Dále odborníci doufají například ve vyvinutí speciálních přístrojů, pomocí kterých by se pachová stopa identifikovala přímo na místě činu či softwaru, který bude umět pachovou stopu rozložit na jednotlivé složky pachu, na základě kterých by se rozřídily do skupin dle vzájemné podobnosti.⁷⁰

7.1 Plynová chromatografie

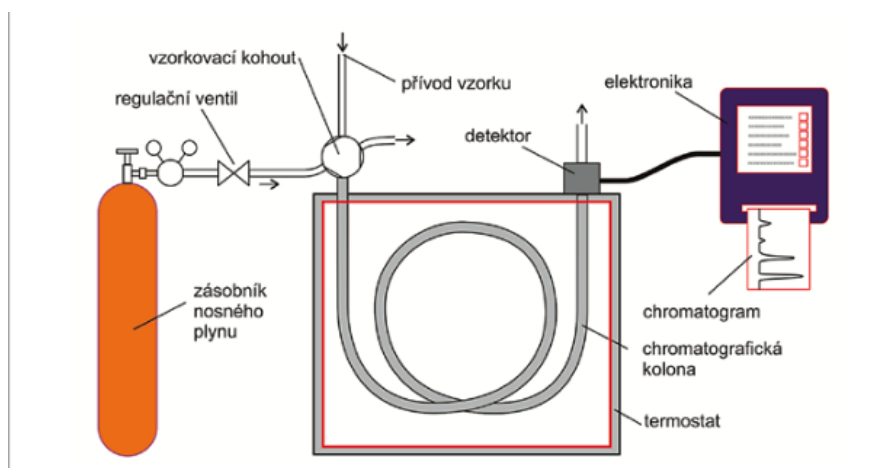
Plynová chromatografie je analytická metoda, která užívá speciálního přístroje – plynového chromatografu. Tímto přístrojem je možné měřit složení směsí plynů nebo kapalin, které mohou být převedeny do plynného skupenství, aniž by se rozložily. Hlavními součástmi plynového chromatografu je chromatografická kolona, ve které se analyzovaná směs dělí na jednotlivé složky, a detektor, kterým se měří množství každé složky vycházející z chromatografické kolony.⁷¹

⁶⁸URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. Čichám, čichám zločin. In: *vesmir.cz* [online]. VESMÍR, spol. s r.o., 5. 4. 2018 [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2018/cislo-4/cicham-cicham-zlocin.html>

⁶⁹KLOUBEK, Martin a Petr NOVÁK. *Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného psa, aktuální stav a prognóza*. In: STACH, Jan. *Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference konané ve dnech 22.9.-23.9.2004*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2004, s. 66. ISBN 80-7251-171-8.

⁷⁰RAVSHANOVICH, Davronov Atobek. Odorological examination in the crime investigation proces. Theory, methods and practice. In: *World Bulletin of Management and Law (WBML)* [online]. 6. 1. 2023 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/1925/1681>

⁷¹BARTOVSKÝ, Tomáš. Provozní plynové chromatografy. In: *automa.cz* [online]. Automa – časopis pro automatizační techniku, s.r.o., ©2016 [cit. 2022-11-04]. Dostupné z: https://www.automa.cz/cz/casopis-clanky/provozni-plynove-chromatografy-2017_04_0_10151/

Obrázek 2: schéma plynového chromatografu⁷²

Účinnost rozdělení látky na její jednotlivé složky je závislá na použité technice a též na množství analyzované látky, přičemž zde platí pravidlo, že čím méně směsi analyzujeme, tím je její rozdělení účinnější. Citlivost této metody závisí především na typu použitého detektoru, ty nejcitlivější zaznamenají látku v množství cca 10^{-13} až 10^{-15} gramu. Pomocí plynového chromatografu lze analyzovat pach jak kvantitativně, tedy cílem je určení vzájemného poměru jednotlivých složek, tak kvalitativně, kdy jsou rozlišeny jednotlivé charakteristické složky pachu.⁷³

Pokud bychom měli stručně popsat, jak probíhá analýza v plynovém chromatografu, tak prvně dojde k dávkování vzorku pachu do proudu nosného plynu, který tento vzorek unáší dále kolonou. Nosným plynem je nejčastěji dusík, helium nebo argon. Složky pachu, které se smísí s nosným plynem, se postupně oddělují a opouštějí kolonu, přičemž takto vstoupí do detektoru, v němž vytvářejí signál, který je úměrný koncentraci příslušné složky pachu. Detektorů je mnoho druhů, například tepelně vodivostní detektor, detektor s ionizací v plamenu, dusíko-fosforový detektor, fotoionizační detektor, ionizační detektor s heliem či detektor se záchytem elektronů, přičemž tento detektor patří mezi nejpoužívanější. Časový průběh signálu z detektoru je zaznamenán na chromatogramu, ze kterého je možné též určit kvalitativní i kvantitativní zastoupení složek.⁷⁴ Konkrétní látky, ze kterých je složen pach, je možné zjistit

⁷²Schéma plynového chromatografu. In: *automa.cz* [online]. Automa – časopis pro automatizační techniku, s.r.o., ©2016 [cit. 2022-11-04]. Dostupné z: https://www.automa.cz/cz/casopis-clanky/provozni-plynove-chromatografy-2017_04_0_10151/

⁷³STRAUS, Jiří. *Kriminalistika, kriminalistická technika: (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, s. 140. ISBN 80-7251-216-1.

⁷⁴BARTOVSKÝ, Tomáš. Provozní plynové chromatografy. In: *automa.cz* [online]. Automa – časopis pro automatizační techniku, s.r.o., ©2016 [cit. 2022-11-04]. Dostupné z: https://www.automa.cz/cz/casopis-clanky/provozni-plynove-chromatografy-2017_04_0_10151/

pouze porovnáním chromatogramu s chromatogramy známých látek, přičemž k tomuto existují speciální chromatografické tabulky.⁷⁵

Nejpřesnějších výsledků lze v rámci plynové chromatografie dosáhnout jejím spojením s hmotnostní spektrometrií. Hmotnostní spektrometr, který je schopen zachytit více než tisíc látek s různou molekulovou hmotností, je využit namísto detektoru plynového chromatografu a lze díky němu chemicky identifikovat látky opouštějící chromatografickou kolonu. Hmotnostní spektrometr zachytí hmotnostní spektrum konkrétní látky, které je pro tuto látku charakteristické. Systémy zařízení, které jsou založeny na hmotnostní spektrometrii se nazývají GC/MS systémy.⁷⁶ Studie provedená experty z VŠCHT Praha a ČZU v Praze ovšem ukázala, že čichový systém speciálně vycvičených psů je dokonce o tři řády citlivější než standardní GC/MS systémy. Vzhledem k rychle vyvíjející se technice se ale předpokládá, že tato citlivost se do budoucna bude zlepšovat.⁷⁷

7.2 Další zařízení užívaná k analýze pachů

Vedle GC/MS systémů existují též zařízení nazývané LIDAR. To narušitel od zařízení pracujících s molekulovou hmotností látek pracuje na principu vlnových délek viditelného světla, ultrafialového nebo infračerveného záření. Zařízení LIDAR vysílá svazek záření, které reaguje s částicemi plynného prostředí, tedy okolního vzduchu obsahující cizí látky, a touto interakcí změněné záření je snímáno detektorem. Změny záření jsou charakteristické pro určité látky a díky tomu je možno tyto využít k chemické identifikaci. Toto zařízení je poměrně nákladné, nicméně poji se s ním také mnoho výhod, jako je například jeho mobilnost a okamžitá odezva. LIDAR bylo použito např. v době vietnamské války k monitorování pohybu osob v džungli.

Dalším zařízením, které se využívá zejména pro vyhledávání a odhalení kontrabandu, konkrétně drog a výbušnin, jsou přenosné analyzátoři CONDOR. Toto zařízení je založeno na principu odsávání vzduchu, ve kterém jsou obsaženy vzorky par nebo částic a tento vzduch pak

⁷⁵STRAUS, Jiří. *Kriminalistika, kriminalistická technika: (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, s. 140. ISBN 80-7251-216-1.

⁷⁶STRAUS, Jiří. *Kriminalistická technika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 188. ISBN 978-80-7380-052-9.

⁷⁷CINKOVÁ, Petra, Petr DOLEŽAL, Jana LNĚNIČKOVÁ, Ludvík PINC a Štěpán URBAN. *Pes versus GC/MS: citlivost vůči lidské pachové signatuře*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 35-41. ISBN 978-80-7251-485-4.

analyzuje. Tento přístroj slibuje velmi vysokou citlivost a rychlost, údajně by měl být schopný pozitivně reagovat na pouhou jednu molekulu částice nasáté látky, a to do 20 vteřin. Využívá se momentálně pouze na letištní kontrole zavazadel.⁷⁸

⁷⁸STRAUS, Jiří. *Kriminalistická technika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 188-189. ISBN 978-80-7380-052-9.

8 Kriminální olfaktorika

Kriminální olfaktorika je metoda kriminální techniky, která slouží k individuální identifikaci osob. Principem této metody je komparace porovnávané pachové stopy sejmuté na místě spáchání trestného činu nebo z doličného předmětu s pachovým vzorkem konkrétní porovnávané osoby, přičemž komparace se provádí prostřednictvím čichových vlastností speciálně vycvičeného psa.⁷⁹

8.1 Olfaktorická komparace

Olfaktorická komparace musí být prováděna pouze v porovnávací místnosti odborného pracoviště v souladu s obecnými zásadami porovnání zakotvené v pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob. Samotné porovnání se skládá ze tří částí, a to z kontrolního porovnání a dvou dílčích porovnání, kdy tento postup je vykonán dvěma různými psy, a provádí je psovod se služebním psem podle pokynů řídicího experta. Porovnání s oběma psy může provádět tentýž psovod.

Psovod, který má se psem provádět dílčí porovnání, nesmí provést rozmístění pachových konzerv do řady a o umístění porovnávané pachové konzervy bude expertem informován až po skončení dílčího porovnání. V porovnávací místnosti nesmí být kromě psovoda přítomna žádná jiná osoba. Expert nejen že řídí dílčí porovnání, ale také vybírá vhodné doplňkové pachové konzervy a odpovídá za jejich rozmístění do řady. Porovnání nesmí žádným způsobem ovlivňovat a sleduje jej z odděleného prostoru porovnávací místnosti. Do řady se může umístit pouze jedna porovnávaná pachová konzerva s otiskem pachové stopy či pachovým vzorkem osoby z dané trestní věci. Jako doplňková pachová konzerva může být v řadě použita jen taková, která nebyla pořízena policistou, který zajistil otisk pachové stopy nebo odebral pachový vzorek osoby, který má být porovnán nebo který byl přítomen u takového úkonu a dále která nebyla pořízena v rámci úkonu trestního řízení, v jehož rámci byl zajištěn otisk pachové stopy, u kterého má být provedeno porovnání. Ať už porovnávanou či doplňkovou pachovou konzervu lze použít k porovnání nejdříve po uplynutí 24 hodin od jejího zajištění a nejméně 10 hodin po jejím doručení odbornému pracovišti.

Předtím, než je přistoupeno k prvnímu dílčímu porovnání prvního i druhého psa, musí být provedeno porovnání kontrolní. Účelem tohoto porovnání je ověření správnosti reakcí psa na porovnávané pachy a zjištění případného zaujetí psa ve vztahu k porovnávané pachové

⁷⁹STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminální odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 112. ISBN 978-80-7380-238-7.

konzervě, které by v následujícím dílčím porovnání mohlo vést k nesprávnému označení pachové konzervy psem. V případě, že u nějaké z pachových konzerv byla zjištěna zajímavost pro psa, nesmí být dále použita ani jako doplňková pachová konzerva.

Po provedení kontrolního porovnání se přistoupí k porovnání dílčímu. Po udělení pokynu expertem nechá psovod načichat prvnímu psovi pach z porovnávací pachové konzervy a následně prochází se psem, který je buď na vodítku nebo na volno podél řady pachových konzerv. Pes může být též vyslán k samostatnému provedení porovnání. Na konci porovnání mohou nastat dvě situace – buď pes označí pachovou spojitost a pak je expertem zaměněno rozmístění pachových konzerv a přistoupí se k druhému dílčímu porovnání s tímž psem, nebo ji pes neoznačí a následně se opakuje totéž dílčí porovnání se stejným rozmístěním pachových konzerv. Pokud ani při opakování prvního dílčího porovnání pes neoznačí pachovou spojitost, pak se v porovnání nepokračuje, pokud ji označí, pak se přistoupí k druhému dílčímu porovnání. Při druhém dílčím porovnání je postup obdobný, tedy pokud pes označí pachovou spojitost, pak se přistoupí k dílčímu porovnání s druhým psem, pokud ji neoznačí, pak se s prvním psem opakuje. Pro účely dílčího porovnání druhým psem se porovnávaná pachová konzerva z dílčího porovnání prvním psem užije jako pachová konzerva porovnávací a jako nová porovnávaná pachová konzerva se použije pachová konzerva s pachovým vzorkem téže osoby. Výsledky každého dílčího porovnání jsou zaznamenány expertem do diagramu, který je přílohou odborného vyjádření (viz příloha č. 4), vedle toho se též pořizuje videodokumentace. Za potvrzení pachové spojitosti se považuje označení pachové spojitosti oběma psy ve všech čtyřech dílčích porovnáních.⁸⁰ V případě, že pachová spojitost nebyla zjištěna, je výsledek porovnání negativní, z čehož vyplývá, že přítomnost osoby na místě sejmutí pachové stopy nelze prokázat.

⁸⁰Část šestá pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

SROVNÁVACÍ DIAGRAM

Případ: Datum:

Teplota: Tlak: Vlhkost: Pes:

Srovnávací pachová konzerva:

Otisk pachové stopy:

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

Pachová shoda: potvrzena – nepotvrzena*
Porovnání provedl:

* nehodící-se škrtněte

Obrázek 3: srovnávací diagram – vzor⁸¹

V případě, že jsou srovnávány pachové konzervy s pachovou stopou z místa, které má intenzivní charakteristický pach (např. benzinové pumpy), pak se do řady vloží doplňkové pachové konzervy s otisky pachové stopy stejné pachové charakteristiky. Podobný postup se užije i v případě, že se porovnává pachový vzorek osoby neevropského etnika – tím může být vyloučena námitka, že se pes při olfaktorické komparaci řídil charakteristikami pachového pozadí či přidruženými pachy, které je pro každé etnikum charakteristické.⁸²

Olfaktorická komparace je prováděna na základě žádosti příslušného policejního orgánu o odborné vyjádření v oboru kriminalistiky, odvětví kriminalistické techniky – kriminalistické identifikace osob metodou pachové identifikace. Žádost obsahuje mimo jiné popis základních verzí skutkového děje a skutečností nasvědčujících vytvoření pachové stopy na konkrétním místě. Porovnání se může zúčastnit též obhájce za podmínky, že o to výslovně požádá a považuje-li to příslušný policejní orgán za vhodné po konzultaci s odborným pracovištěm. V případě, že o to obhájce nepožádá, nemá policejní orgán povinnost jej o provedení porovnání vyzoomět. V případě, že je obhájci vyhověno, pak může sledovat porovnání z prostoru

⁸¹Srovnávací diagram – vzor byl zaslán autorce této práce na základě emailové žádosti adresované Ředitelství služby pořádkové policie PP ČR, Odboru služební kynologie a hipologie ze dne 8.11.2022.

⁸²STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 122. ISBN 978-80-7380-238-7.

určeného odborným pracovištěm prostřednictvím videopřenosu z důvodu, aby se vyloučila možnost přenosu pachu.⁸³

Předpisy upravují též povinné vybavení odborného pracoviště, které musí splňovat přísně stanovené specifikace. Tímto je např.:

- srovnávací místnost, která musí mít neklouzavý povrch a musí splňovat podmínky ovzduší o teplotě 15°C–25°C a vlhkosti 60%, dále má být chráněna před rušivými hluky a pachy (zejména zplodiny motorů, chemické pachy, kuchyňské výpary apod.) a také dobře osvětlená, omyvatelná, klimatizovaná a s možností vytápění;
- sterilizační místnost o velikosti zhruba 3 x 3 metry vybavená sterilizátory, přívodem vody a dřezem či myčkou nádobí;
- sklad potřeb pro zhotovení pachových konzerv, který může být součástí sterilizační místnosti;
- sklad pachových konzerv, který musí být dostatečně osvětlený, suchý, větratelný, vytápěný a zároveň uspořádaný tak, aby pachové konzervy nebyly vystaveny přímému slunečnímu záření;
- kancelář psovodů;
- kotec pro služební psy, aby jim byl zajištěn dokonalý psychický i fyzický odpočinek.

Na samotné psy také není zapomínáno, je nutné, aby na každém odborném pracovišti byla chladnička pro psí pamlsky, miska na vodu či jízdní kolo nebo běžecký tretražér pro udržování kondice psa.⁸⁴

8.2 Experimenty týkající se metody pachové identifikace

V průběhu roku 2013 bylo prováděno v prostorách výcvikového střediska v Plzni testování reliability metody pachové identifikace, a to v rámci grantu Ministerstva vnitra. V té době ještě byla v platnosti rozdílná pravidla pro průběh porovnání (na základě pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie). Tato úprava oproti té současné zakotvovala právo psovoda osobně rozmístit pachové konzervy do řady, což mu umožňovalo rozhodnout o pozici cílového vzorku a tím pádem ovlivnit svým chováním průběh a výsledek porovnání. Z důvodu těchto pravidel bylo třeba provést experimenty, jejichž cílem byl rozhodnout

⁸³Část šestá pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob
⁸⁴čl. 59 a čl. 60 pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

o spolehlivosti metody pachové identifikace. Závěrem tohoto experimentu jeho autoři prohlásili, že spolehlivost této metody je nedostatečná a její využívání v trestním řízení nelze doporučit. Tento výsledek byl založen zejména na skutečnostech, že psi v průběhu tohoto experimentu prokázali vysokou chybovost, o které se autoři domnívají, že je velmi pravděpodobně zapříčiněna právě chováním psů. Nelze totiž vyloučit, že právě psův vůně může nevědomky ovlivnit chování psa tím, že sám je informován o dalších skutečnostech případu, např. zda se obviněný doznal či zda proti němu existují další důkazy.⁸⁵

Experimenty také zkoumaly, zda jsou psi schopni identifikovat individuální pachový spád osob, tedy speciálně vycvičení psi měli za úkol ztotožnit pachový vzorek osob, který byl sejmut z boku těla osoby, s cílovým pachovým vzorkem, kterým byl spád pachu pravé ruky téže osoby. Výsledky experimentu ukázaly, že lidská ruka držená nad absorbentem produkuje dostatečné množství pachového spádu, aby bylo možné jej detekovat pomocí speciálně vycvičených psů.

Předmětem experimentů bylo též ověření skutečnosti, zda jsou speciálně vycvičení psi schopni identifikovat lidský pach ve slinách pro případ alternativního odběru pachového vzorku osoby bukním stěrem. Vzorek byl odebrán speciálním tamponem z obou vnitřních stran úst osoby, která 30 minut před odběrem perorálně nepřijímala žádné látky. Tampon byl poté vložen do zkumavky za účelem jeho vysušení a následně přenesen do sterilní uzavíratelné sklenice s látkovým absorbentem, ve které došlo k přenosu pachu. Závěr tohoto experimentu prokázal, že speciálně vycvičený pes je schopný ztotožnit osobu na základě jejího individuálního pachu ve slinách.⁸⁶

8.3 Hlavní rizika současné praxe metody pachové identifikace

Na základě rozkazu policejního prezidenta ze dne 28. března 2013 byl zřízen pracovní tým Metoda pachové identifikace, který měl za úkol identifikovat hrozby aplikační praxe metody pachové identifikace v Policii ČR a navrhnout doporučení, na základě kterých dojde ke zdokonalení této metody. Pracovní tým vytyčil tato rizika:

⁸⁵PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Milena SANTARIOVÁ, Petr VLASÁK a Zuzana ČAPKOVÁ. *Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky* [online]. [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20180206140148/https://hlidacipes.org/wp-content/uploads/2018/01/Testován%C3%AD-reliability.pdf>

⁸⁶PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Petr VLASÁK. *Metodika: Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace* [online]. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

1) nejednotnost

Nejednotnost nesmí být chápána jako požadavek absolutní jednoty ve všech detailech metody pachové identifikace, nýbrž jako požadavek zakotvení společných podmínek a pravidel, které zajistí její maximální spolehlivost tak, aby nemohly být zpochybňovány její výsledky. Nejednotnost je spatřována např. ve způsobu přepravy pachových konzerv či jejich skladování, odběru otisku pachové stopy či pachového vzorku osoby (ačkoli je tento postup upraven interním předpisem), v písemných výstupech a dokumentaci nebo v odborném vzdělávání osob.

Doporučením ke zlepšení by bylo zejména vhodným způsobem zajistit dodržování standardů v rámci celé Policie ČR, vzdělávací aktivity a důslednou kontrolu dodržování.

2) způsob provádění komparace

Toto riziko naráží na zpochybnitelnost samotného porovnání a možnost napadení validity odborných vyjádření u soudu z důvodu způsobu jeho provádění. V době vzniku této závěrečné zprávy totiž ještě nebyl v platnosti nový pokyn policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob, který zakotvil povinnost rozmístění pachových konzerv expertem, tedy nikoli psovodem, jak tomu bylo u úpravy předchozí. Osobně se tedy domnívám, že tento bod už nepředstavuje v současné době hrozbu pro aplikační praxi.

3) dodržování stanovených postupů při práci na místě činu

Správný postup při snímání otisku pachové stopy či odběru pachového vzorku osoby je klíčový – jeho nedodržení má za následek absolutní ztrátu důkazu. Je tedy nezbytné policistům umožnit získat dostatečné znalosti a dovednosti k tomu, aby byly uplatňovány správné postupy při zajišťování stop na místě ohledání a tím pádem mohly sloužit k dokazování.

Zlepšení v této oblasti by bylo možné dosáhnout např. adekvátní odbornou přípravou a důsledným ověřováním znalostí policistů či určení jediného vedoucího pracovníka na místě ohledání, který bude garantovat správný postup a ručit za jeho výsledek.

4) legislativně-právní oblast a interní normativní úprava

Zde je jako problematické spatřováno zejména oddělení úpravy metody pachové identifikace od komplexní úpravy metod kriminalistické techniky, kvůli které je policejními i justičními osobami vnímán pohled na pachové stopy jako oddělená a nerovnocenná oblast kriminalistické techniky.

5) komunikace

Tento bod naráží zejména na nemožnost pravidelného setkávání specialistů za účelem výměny informací a zkušeností z vlastní praxe, dále také absence vnější komunikace, tedy např. seznamování státních zástupců a soudů se standardy provádění metody pachové identifikace, se způsoby jejich dodržování, a nakonec také spolupráce s vědeckým výzkumem a policejními sbory Evropské unie za účelem výměny zkušeností.

Komunikaci by bylo možné zlepšit zejm. posílením spolupráce s externími subjekty prostřednictvím centrálního metodického pracoviště či přenos stanovisek policie na ostatní orgány činné v trestním řízení a zajištění systematické externí komunikace.

6) četnost srovnání

Závažným problémem je vysoký nárůst dožádání o provedení porovnání a vypracování odborného vyjádření. Toto má za následek zvýšení nákladů jak materiálně-technických (např. skladování, sterilní pomůcky), tak na lidské zdroje a v neposlední řadě též veliké vyčerpání specializovaných pracovišť, jejich pracovníků a psů. To vše vede ke snížení kvality práce a zvýšení chybovosti metody.

Řešením tohoto problému je dosažení žádané úrovně zátěže specialistů, a to zásahem do kapacity práce specialistů (např. přijetí zaměstnance na doplňkové činnosti, navýšení počtu psovodů, zřízení dalších pracovišť) a do regulace objemu odebíraných vzorků (např. zvýšením odbornosti kriminalistických techniků, kterým by se omezila jejich nekvalitní práce na místě činu, a tedy nadměrné snímání otisků pachových stop).

7) oblast vzdělávání

Tento bod upozorňuje na nedostatečnou odbornost subjektů, která má vliv na chybné a neefektivní porovnání a dále také na nejednotnost výcviku psů. Odstranění tohoto nedostatku bude spočívat v definici a následné implementaci standardů, přezkumu jejich dodržování a zajištění vzdělávacích aktivit.

8) doplňkové činnosti

Specialisté na metodu pachové identifikace jsou značně zatíženi doplňkovými činnostmi (např. sterilizace pomůcek, administrativa), kterými ztrácí čas vynaložený na hlavní náplň jejich činnosti, tedy porovnání a výcvik služebního psa. Problém

nadměrné administrativy by mohl být vyřešen přijetím administrativního pracovníka.⁸⁷

Předtím, než začal být účinný současný pokyn, kterým je upravena metoda pachové identifikace, byla tato metoda podrobena mnohé kritice ze strany odborníků. Skupina odborníků, jejichž součástí byl např. Ing. Ludvík Pinc, Ph.D., Ing. Milena Santariová, Ph.D., prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc. či prof. RNDr. Štěpán Urban, CSc., vydali a podepsali prohlášení, které zaslali Ústavnímu soudu v souvislosti s ústavní stížností, o níž bylo rozhodnuto nálezem Ústavního soudu ze dne 15. února 2022, sp. zn. IV. ÚS 2773/20. Prohlášení bylo soudu zasláno v následujícím znění: „*My níže podepsaní zástupci vědecké odborné veřejnosti prohlašujeme s plnou zodpovědností, že metoda pachové identifikace tak, jak byla prováděna Policií ČR na území České republiky do 1. 4. 2018 je z vědeckého hlediska zcela nevěrohodná. Postup, kdy je psovod dopředu informován o pozici jednotlivých vzorků, odporuje aktuálním vědeckým poznatkům. V tomto ohledu panuje naprostý názorový soulad, a to nejen v relevantní komunitě české, ale i mezinárodní. V případě potřeby jsme připraveni poskytnout potřebné informace soudům, státním zastupitelstvím, policii, i obhájcům.*“⁸⁸ Nejen toto prohlášení nakonec přispělo k rozhodnutí Ústavního soudu o zrušení rozhodnutí obecných soudů, které byly založeny na důkazu metody pachové identifikace prováděné za účinnosti dřívějších interních předpisů.

⁸⁷Pracovní tým Metoda pachové identifikace a Oddělení koncepce a strategické koordinace Policejního prezidia České republiky. *Závěrečná zpráva pracovní skupiny: Rizika aplikační praxe metody pachové identifikace v Policii České republiky* [online], s. 77-88 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: https://www.pecina.cz/files/Zaverecna_zprava_PPCR_bez-data.pdf

⁸⁸HRBÁČEK, Jan. Respektovaní experti se postavili proti aktuálnímu způsobu používání pachových stop v kriminalistice. In: *ekonomickydenik.cz* [online]. Media Network s r.o., 10. 8. 2021 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: <https://ekonomickydenik.cz/experti-se-postavili-proti-aktualnimu-zpusobu-pouzivani-pachovych-stop-v-kriminalistice/>

9 Používání služebních psů k pachovým pracím

Na základě doložených písemných pramenů se psi se k pachovým pracím využívají už od starověku, kdy byli užíváni zejména k vyhledávání zvěře, pronásledování uprchlých otroků, válečných zajatců či stíhání zločinců. Původně byli u nás služební psi využíváni zejména k pátrání po pachateli po jeho pachové stopě z místa činu, v policejní praxi se užívá výrazu „po horké stopě“. Výhodou tohoto pátrání je, že pokud je u pachatele reálná možnost jeho zadržení při úniku z místa činu, pronásledující policisté spolu se psy, kteří jdou po jeho pachové stopě, nemusí znát jeho podrobný popis. Speciální výcvik služebních psů, který je zaměřen na pronásledování „po horké stopě“, řadíme do oboru kriminalistické taktiky a jedná se o prostředek vyhledávání kriminalistických stop. Oproti tomu speciální výcvik služebních psů k individuální identifikaci pachu osob řadíme do oboru kriminalistické techniky.

Psi, kteří mohou být uvedeni na pachovou stopu, mohou být buď hlídkoví služební psi nebo pátrací služební psi. Hlídkoví psi jsou využíváni zejména k průzkumu terénů a objektů, a to za účelem nalezení ukryté či pohřešované osoby. Tito psi vypracovávají pachovou stopu starou 1-3 hodiny či pachovou stopu ve frekvenci (v místech frekventovaného pohybu osob či dopravních prostředků) starou do 20 minut. Pátrací služební psi jsou schopni sledovat pachovou stopu podstatně starší, v terénu 3 hodiny starou a ve frekvenci 1,5 hodiny starou. Při uvedení psa na pachovou stopu musí být dodržena zásada, že půjde o první úkon na místě činu, aby nebyla pachová stopa nikým poškozena. Potom, co je ukončeno pátrání „po horké stopě“, psovod spolu s hlídkou prověří též širší okolí trasy pohybu pachatele a snaží se dohledat předměty, které osoba ztratila, odhodila nebo uschovala – tyto předměty mohou být pro vyšetřování velmi důležité, pokud se z nich podaří sejmou otisk pachové stopy, může být následně porovnáním získán nepřímý důkaz.⁸⁹

Ovšem psi v policejní praxi nejsou používáni pouze k identifikaci osob či k jejich pronásledování. Významná je též jejich práce při vyhledávání drog, výbušnin, zbraní či zbytků hořlavých kapalin, které byly použity k založení úmyslného požáru, ale také k vyhledávání zemřelých osob, bankovek, tabáku nebo ilegálně dovezených živočichů, rostlin nebo potravin. Psi bývají nicméně využíváni nejen v praxi policejní, ale i civilní, například dokáží detekovat

⁸⁹RULC, Jiří, Martin KLOUBEK a Petr NOVÁK. *Aktuální aspekty využívání kriminalistické olfaktoriky*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 235-245. ISBN 978-80-7251-485-4.

dřeviny napadené škůdci či prostory zamořené unikajícím plynem, ale i dokonce nádorová onemocnění u lidí.⁹⁰

V odborné literatuře se také vyskytují zmínky o jiných zvířatech, které by se pro pachové práce mohli využívat. Jsou to zejména africké kočkovité šelmy, jejichž čich je vyvinutý ještě dokonaleji a je citlivější, než je tomu u šelem psovitých. Například ve Venezuele kriminalisté cvičí mladé lvy k vyhledávání drog a zjistili, že by bylo možné je používat též k pachové identifikaci.⁹¹

Počátky využívání speciálně vycvičených psů k policejní práci na našem území sahají až do období Rakouska-Uherska, kde byli psi užíváni u četnických stanic, u finanční stráže či ozbrojené stráže železnic. Ve 20. letech 20. století byl organizován první kurz psovodů Policie ČSR v Nových Hradech a v následujících letech byla založena první Policejní škola psovodů v obci Pyšely. V 50. letech byla škola přemístěna do Býchor v okrese Kolín.⁹²

Zhruba do 50. let 20. století byli vždy psi, kteří byli určeni ke speciálnímu výcviku u policie, odebíráni od civilních chovatelů. Jelikož ti se ale vždy zaměřovali spíše na vzhled psů nežli na povahové vlastnosti, přistoupila policie k vlastnímu odchovu psů, který je zaměřen právě na rozvoj povahových rysů důležitých pro výkon služby.⁹³ Všichni psi, kteří se dnes narodí u Policie mají ve svém jménu název chovatelské stanice „od Policie České republiky“. V současné době chov probíhá v nově zrekonstruované chovatelské stanici v Prackovicích, která je zároveň historicky první chovatelskou stanicí pro Policii v ČR. Ročně bývá odchováno kolem stovky štěnat německých a belgických ovčáků, kteří jsou využíváni v odděleních služební kynologie.⁹⁴

Momentálně je u Policie České republiky využíváno více než 740 služebních psů, psovodi se služebními psy jsou zařazeni na oddělení služební kynologie u všech krajských ředitelství

⁹⁰PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Petr VLASÁK, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Jana LNĚNÍČKOVÁ. *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online], s. 16-17. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

⁹¹HRIB, Nikolaj. *Pachová stopa – indicie nebo důkaz*. In: STACH, Jan. *Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference konané ve dnech 22.9.-23.9.2004*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2004, s. 419. ISBN 80-7251-171-8.

⁹²*Odbor služební kynologie a hipologie* [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-904727.aspx>

⁹³*Odbor služební kynologie a hipologie* [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-904727.aspx>

⁹⁴*Nová chovatelská stanice* [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/nova-chovatelska-stanice.aspx>

policie, ve službě cizinecké policie (zde jsou psi používáni zejména při kontrole oprávněnosti pohybu cizinců v Schengenském prostoru, při kontrole jejich pobytu, při pátrání po osobách či při eskortní činnosti) a v ochranné službě.⁹⁵

9.1 Pachové vnímání psů

Pachová komparace je prováděna psy díky jejich dokonalému čichu, který je mnohem citlivější, než je čich lidský. Pokud bychom měli určit, o kolik řádově je dokonalejší, zde se čísla rozcházejí. Některé zdroje uvádí 100x, jiné až 1 000 000x, v každém případě je fungování psího čichu velmi zajímavé a bylo podrobeno mnoha zkoumáním. Psí čenich, který je umístěn na přední části lebky, umožňuje regulaci vdechovaného a vydechovaného vzduchu. Bylo zjištěno, že psi jsou schopni čichat pach předmětu na zemi a zároveň vydechovat vzduch nozdrami šikmo za sebe tak, aby si pach neodváli. Také jsou schopni vyfouknutím teplého vzduchu zdvihnout pachové molekuly ze země, které by jinak nebylo možné čichem vnímat a navíc díky tomuto teplému vzduchu zvýší vypařování látek za nízkých teplot – z tohoto důvodu mohou psi pracovat i při teplotách pod bodem mrazu.⁹⁶ Pro to, aby pes mohl spolehlivě rozeznat pach, musí jej zavětřit pomocí svého větrícího ústrojí, tedy několikrát krátce a silně vdechnout. Jedním z hlavních důvodů, proč je pes schopný vnímat o několik řádů více pachů než člověk, je jeho schopnost kumulovat si vdechnutý pach v horní části nosních skořep, kde se stává intenzivnějším a nemůže dojít k jeho vydechnutí. Poté, co je vzduch psem vdechnut nosními nozdrami uložený v chladném, vlhkém, bezchlupém čenichu, pokračuje k čichové sliznici, která se rozprostírá na třech nosních skořepách a udržuje se, stejně jako čenich, vlhká. Čichová sliznice psa je mnohokrát větší než lidská, u německého ovčáka má zhruba 150 cm², naproti tomu u člověka pouze 2-5 cm². Čichová sliznice je tvořena protáhlými čichovými buňkami, které přecházejí v nervová vlákna, která nakonec ústí do mozku. Čichové vjemy ovlivňují nejen činnost těla psa, ale i jeho emoce a city, přičemž samotný čichový aparát neslouží pouze k rozeznávání pachů, ale také k čištění a zvlhčení vzduchu.⁹⁷

⁹⁵Odbor služební kynologie a hipologie, *Služební kynologie u útvarů Policie ČR* [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-904727.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

⁹⁶PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Petr VLASÁK, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Jana LNĚNIČKOVÁ. *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online], s. 18-20. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-příručka-1.pdf

⁹⁷STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 78-81. ISBN 978-80-7380-238-7.

9.2 Obecně k výcviku služebních psů

Odbornou přípravu psů a výcvik služebních psů zajišťuje Odbor služební kynologie a hipologie zřízený u Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia ČR, konkrétně výcvik probíhá ve výcvikových střediscích tohoto odboru. Vedle toho řídí též chov psů, zajišťuje vzdělávací kurzy, odborná shromáždění kynologů, koordinuje návrhy a změny interních aktů a předkládá návrhy nových možností využití služebních psů.⁹⁸

Výcviková střediska se aktuálně nachází v obcích Býchory, Dobrotice a Plzeň – Bílá Hora. Ve výcvikovém středisku Býchory, které je zároveň ze všech zmíněných nejstarší, se zaměřují na všestranný výcvik psa, po jehož absolvování je pes zařazen do hlídkové či výjezdové služby. V Dobroticích jsou psi též cvičeni k všestrannému využití pro hlídkovou a výjezdovou službu, ale také ke speciální činnosti, kterou je vyhledávání osob v dopravních prostředcích – ti bývají zařazeni do služby cizinecké policie. V roce 2022 zde bylo vybudováno též nové specializované pracoviště pro metodu pachové identifikace, momentálně zde probíhá výcvik a atestace sedmi služebních psů a výuka dvou nových policistů. Slavnostního otevření se účastnili mimo jiné též zástupci Ústavního soudu a Nejvyššího státního zastupitelství. Od roku 2016 probíhají rekonstrukce výcvikových středisek provádějících metodu pachové identifikace, jejichž účelem je jejich modernizace. Zkvalitnění celého průběhu porovnání přispěje k jeho důvěryhodnosti a přijímání posuzování jakožto nepřímého důkazu.⁹⁹ V Plzni se nachází mimo jiné také specializované výcvikové středisko pro metodu pachové identifikace, je zde též sklad pachových konzerv, sterilizátor a vše potřebné pro výcvik.¹⁰⁰

Přístupy k výcviku lze rozřadit do několika kategorií podle toho, jakým způsobem je pes učen k vybranému chování. Učením se rozumí změna chování na základě předchozí zkušenosti. Rozlišujeme skupinu neasociativního učení, kam řadíme habituaci a senzitivaci a asociativní učení, do kterého spadá klasické podmiňování a operantní podmiňování. Důležitá je též pro výcvik motivace a sociální učení. Habituace je označována za nejjednodušší formu učení a definujeme ji jako vymizení behaviorální reakce na stále se opakující podnět, zjednodušeně si pes na určitý podnět zvykne – obvykle se tedy jedná o vzruchy, jimiž je vystavován v každodenním životě a v tom důsledku zevšední. Nejrychleji reakce vymizí v případě, že je

⁹⁸*Odbor služební kynologie a hipologie* [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-904727.aspx>

⁹⁹*Nové výcvikové středisko pro služební psy v Dobroticích* [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/nove-vycvikove-stredisko-pro-sluzebni-psy-v-dobroticich.aspx>

¹⁰⁰*Odbor služební kynologie a hipologie, Služební kynologie u útvarů Policie ČR* [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-904727.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

pes podnětu vystavován ve slabší intenzitě, naopak při veliké intenzitě reakce vůbec vymizet nemusí. Senzitivace je naopak zvýšení reakce na určitý podnět, kdy s každým dalším vystavením psa tomuto podnětu dochází k nárůstu jeho vzrušivosti. Klasické podmiňování je založeno na principu reakce na podmíněný podnět, které objevil ruský fyziolog I. P. Pavlov vlastně úplnou náhodou při svém výzkumu slinění psů. Klasické podmiňování je nejzákladnější způsob, jakým se zvíře učí předvídat události v okolním prostředí. Tedy časem se naučí, že určitý podnět či událost znamená určitý následek, např. tedy, že při zazvonění zvonku přijde návštěva. Další formou učení je operantní podmiňování, jehož principem je vznik specifického vztahu mezi chováním a následkem. Pes takto jedná z vlastní vůle, jelikož ze zkušenosti ví, že jeho chování vedlo k určitému cíli. Například pes si dobrovolně předsedne před psovoda, jelikož za toto chování dostane odměnu ve formě pamlsku, naopak nebude opakovat chování, za které přišel následek ve formě trestu. Tedy chování, které se odměňuje, je posilováno a naopak to, které se trestá, je oslabováno a potíráno. Do operantního podmiňování bývá zařazováno i tzv. přemostění, které umožňuje přesné označení žádoucího chování, a tedy posílení vztahu určitého chování a následku. Tímto přemostěním může být jak slovní pochvala, tak zvukový signál, kterým je nejčastěji píšťalka nebo zvláštní předmět nazývaný klikr, jehož zmáčknutí vydá specifický zvuk, který si pes spojí se správným chováním.¹⁰¹

Výcvik služebních psů lze rozdělit do tří fází. Tou první je výcvik štěněte, který spočívá zejména ve zvyknutí na jméno, ruchy města, dopravy, košík, základní povely jako sedni, lehni, vstaň, přivolání, či základy stopování, ovladatelnosti nebo návyku na střelbu. Druhou fází je všeobecný výcvik psa, který je zaměřen na zdokonalování poslušnosti a povelů, na jehož konci psi skládají zkoušku. Třetí etapa výcviku je pouze pro psy specialisty (tedy např. pro metodu pachové identifikace, vyhledávání drog, výbušnin, lidských ostatků apod.) a je zaměřený na jeho budoucí využití a specializaci. Od výcviku je ale nutné odlišit výchovu, která začíná již u matky štěnat, přičemž po ní přebírá její úlohu psovod. Cílem výchovy je socializace štěněte, učení hygienickým a stravovacím návykům a posílení vztahů mezi psem a psovodem, či určení pravidel, co pes smí a nesmí.¹⁰²

¹⁰¹PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Petr VLASÁK, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Jana LNĚNIČKOVÁ. *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online], s. 25-32. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

¹⁰²STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 100-103. ISBN 978-80-7380-238-7.

9.3 Výcvik na metodu pachové identifikace

Pro metodu pachové identifikace nemusí být užito výhradně plemena německého ovčáka za předpokladu, že pes jiného plemena splňuje základní podmínky pro to, aby mohl být pro pachové práce vycvičen. Těmito podmínkami jsou vyšší úroveň pracovní inteligence, přirozený zájem o aportování a dostatečný zájem o potravu, pevná nervová soustava, výborné čichové schopnosti a také pes musí být bez zdravotních omezení. I tak ale bývá nejčastěji využíván německý ovčák, který je vybaven mimořádně dobrým čichem. Při běžném průběhu výcviku bývá pes plně připraven na pachové práce zhruba ve 3 letech věku. Kynologové se též zabývají otázkou, zda jsou pro metodu pachové identifikace vhodnější feny (které bývají také skoro výhradně využívány) či psi. Přednost fenám se dává zejména z důvodu jejich obecně větší poslušnosti a snaživosti, což usnadňuje jejich výcvik.¹⁰³ Výcvik psa na metodu pachové identifikace může probíhat několika způsoby, a to na vodítku, bez vodítka, dále pomocí klikru a na karuselu. Výcvik probíhá vždy ve speciální místnosti – sále, kdy před započítím výcviku je vždy potřeba psa na nové prostředí přivyknout (jedná se tedy o proces habituace) a spojit jej s pozitivním následkem. Pes by měl vždy do sálu vcházet radostně, s chutí pracovat a neměl by mít s prostředím žádný problém.

1) Výcvik na vodítku

V první fázi výcviku se pes učí chodit podél řady a učí se čichat ke sklenicím, které jsou nejprve naplněny pamlsky, resp. každá sklenice by měla obsahovat jeden menší kousek potravy. Psovod prochází podél řady spolu se psem, který je upevněn na lehké vodítko určené pouze pro práci na sále a povzbuzuje psa povel „hledej“. Jakmile si pes ke sklenici přičichne a projeví o ni zájem, psovod ho slovně pochválí a pamlskem ze sklenice psovi vysype na zem. Tento postup je opakován u každé sklenice, přičemž pes nesmí ani jednu minout. Pokud pes spolehlivě zastavuje u každé sklenice, z některých se pamlskem odstraní, přičemž pes by měl čichem ověřit i tyto prázdné sklenice, ale reagovat pouze na sklenice s pamlskem. Pozice sklenic se postupně mění a pes se učí, jak sklenici s pamlskem označit – nejčastěji sednutím či lehnutím. Pes je odměňován za každé správné označení. Do tohoto okamžiku mohl pes sklenici s pamlskem najít nejen díky svému čichu, ale i zraku, proto se v další fázi pamlskem ve sklenici ukrývá do pachového sorbentu, tedy pes už musí spoléhat pouze na svůj čich. Poté, co pes spolehlivě označuje sklenice s ukrytým pamlskem, lze přejít k dalšímu kroku, který spočívá v naučení psa

¹⁰³STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 105-111. ISBN 978-80-7380-238-7.

načichávat pachový sorbent. Psovod drží psovi před čenichem sorbent a v momentě, kdy si k němu přičichne, je odměněn. Pes, který umí načichávat, se sám aktivně snaží přičichávat k sorbentu.

Poté, co pes bezchybně ovládá výše popsané chování, přistupuje se k samotnému učení pachové komparace. Pes dostane načichat pach osoby, který následně hledá jako pach v cílové sklenici. V ostatních sklenicích jsou sorbenty nenapachované. Pokud pes zareaguje na sklenici s pachovým vzorkem, je odměněn. Pozice sklenice je opakovaně měněna a pes je odměňován za její označování. Na začátku výcviku se používají pachy čerstvé, nejdéle 24 hodin staré. Další fází je označování cílového vzorku mezi sklenicemi, v nichž už je umístěn napachovaný sorbent – jedná se o pach jiné osoby než v cílovém vzorku, ale totožný pach je umístěn ve všech doplňkových sklenicích. Pro usnadnění této fáze může být doplňkový pach slabší, tedy buď staršího data nebo snímaný po kratší dobu. Na konci této fáze je v každé sklenici pach jiné osoby a stáří pachů se sjednocuje. V začátcích bývá používán vzorek pachové stopy sejmutý přímo z těla osoby, postupně se přechází k otisku pachové stopy sejmuté z předmětu. Do výcviku musí být zařazena též možnost tzv. prázdné řady, ve které chybí cílový pach. Tuto řadu by měl pes projít bez reakce. Tento nácvik vede psa k tomu, aby si zvyknul, že ne vždy se v řadě nachází pach totožný s pachem načichávacím. Cílem výcviku je nácvik situace, kdy pes označuje dva cílové pachy po sobě, tedy nejdříve dostane načichat a vyhledat jeden z pachů, tento pach je poté v řadě ponechán a dostane načichat pach druhý a následně jej musí označit bez povšimnutí pachy prvního.

Obrázek 4: fena označuje cílovou sklenici zalehnutím¹⁰⁴

2) Výcvik bez vodítka

Výcvik bez vodítka skýtá jednu velikou výhodu, a to nemožnost psovoda psa pomocí vodítka žádným způsobem ovlivňovat. Probíhá tím způsobem, že psovod se konstantní rychlostí pohybuje podél řady sklenic a pes samostatně provádí komparaci nezávisle na pohybu psovoda. Při tomto výcviku se používá klikr.

3) Výcvik pomocí klikru

Tento výcvik používá klikru jakožto prostředku přemostění, tedy právě tímto zařízením je označen moment správného chování. Nevýhodou této metody může být jediné nezkušenost psovoda s touto učící technikou. Výcvik probíhá trochu jiným způsobem, protože jeho prvním krokem je tzv. naklikání psa, tedy pes se musí naučit, co vlastně zvuk klikru znamená. V této fázi se po každém kliknutí odhodí psovi na zem pamlsek. Poté, co pes po kliknutí vyhledává na zemi pamlsek ještě před jeho odhozením, se může přejít k výcviku metody pachové identifikace.

Výcvik metody pachové identifikace je obdobný jako při výcviku s vodítkem, jen je sklenice s pachem označována kliknutím. Poté, co se pes sám rozbíhá ke sklenici, přechází se k dalšímu kroku – tedy označování sklenice sednutím nebo lehnutím. Psovod poté kliknutím a pamlskem odměňuje žádoucí chování. Pro to, aby se pes

¹⁰⁴Fena označuje cílovou sklenici zalehnutím. In: *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online], s. 68. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

naučil označovat sklenici s pachem, může mu být napovězeno tím, že pokud při prvních pokusech označuje sklenice bez pachu, psovod mu neklikne. To psovi napoví, že se má přesunout k další sklenici a psovod klikne v okamžiku, kdy je u sklenice s cílovým pachem. Psi jsou velmi vnímaví k řeči těla psovoda, např. změna rychlosti chůze, pohled, zatajení dechu, přesun prstu na klikr apod. Proto bývá pro ověření schopností psa prováděno rozmístění sklenic jinou osobou, než je psovod.

4) Výcvik na karuselu

Poslední způsob výcviku je na tzv. karuselu, což znamená, že pachy nejsou rozestavěny do řady, ale do kruhu na speciálním kolotoči. Výhodou tohoto rozmístění je menší psychický nátlak na psa, který může cítit v případě, že se blíží ke konci řady. V tomto případě může též pracovat bez vodítka, jelikož psovod je vždy nablízku.¹⁰⁵

¹⁰⁵PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Petr VLASÁK, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Jana LNĚNIČKOVÁ. *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online], s. 63-75. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-pr%C3%ADručka-1.pdf

10 Komparace s ruskou kriminalistickou praxí

Ruská kriminalistická praxe v oblasti pachových stop je v některých ohledech rozvinutější, nežli je naše praxe česká. V Rusku kriminalisté hojně využívají zaschlou lidskou krev jakožto pachovou stopu, která má tu výhodu, že není zatížena tak složitým pachovým pozadím. Praktické využití krevního vzorku jakožto pachové stopy spočívá v jeho odebrání porovnávané osobě a následně jeho kondenzování ve speciálním zařízení ve vakuu, kdy získaná pachová stopa je nakonec zachycena na standardní textilní absorbent a uložen do pachové konzervy. Takto získaný pachový vzorek je následně podroben olfaktorické komparaci pomocí speciálně vycvičeného psa. Zajímavostí je, že vzorek zaschlé krve lze ke komparaci použít po dobu 4 let od jejího výronu s tím, že je experimenty prokázáno, že k jeho degradaci nedojde ani při působení slunečního záření či vnějších povětrnostních podmínek po dobu 2 týdnů. Také bylo zjištěno, že individuální identifikaci osoby podle vzorku krve nebrání ani skutečnost, že by šlo o vzorek promísené krve dvou různých osob či osoby a zvířete.

Ruští kriminalisté též využívají širšího spektra způsobů snímání pachové stopy oproti tuzemsky využívanému přiložení pachového snímače. Prvním způsobem je odpařování pachu zahříváním nosiče pachové stopy ve speciálním přístroji s vodní lázní za podmínek vakua. Tento způsob, jak už vypovídá z jeho postupu, může být prováděn pouze v kriminalistické laboratoři vybavené speciálním přístrojem a je velmi technologicky náročný. Využívá se zejména v případech, kdy pachová stopa ulpí na mobilním předmětu, u kterého tímto postupem nedojde k jeho destrukci či ke znehodnocení jiných stop (např. snímání pachu z krevní stopy na bodné zbrani). Druhým způsobem je smývání pachových látek organickými rozpouštědly, který se využívá v případech, kdy je potřeba sejmout potně-tukové stopy člověka z neporézních povrchů jako je sklo, kov apod. Organická rozpouštědla se používají i v případě, že je potřeba vylouhovat malé silně vlhké předměty, které jsou nosiči pachu (např. roubík) a které by mohly za krátkou dobu v důsledku vlivu vnějšího prostředí degradovat. Prakticky se tento předmět naloží do rozpouštědla do vzduchotěsné nádoby, výluh se následně ocedí centrifugou, nechá se při pokojové teplotě odpařit, a nakonec se přenesou na absorbent a uloží do pachové konzervy. Třetím způsobem je propařování pachu, který je na textilním ošacení, prostřednictvím horké páry propařovací žehličkou na textilní absorbent. Při tomto způsobu je ovšem nebezpečí kontaminace pachu plísněmi a bakteriemi, pachová stopa se následně uchovává v mrazničce. Čtvrtý způsob užívaný v Rusku je totožný s naším, tedy snímání pachu přímým kontaktem textilního absorbentu s předpokládaným místem výskytu pachu. Pátý způsob je prozatím pouze

experimentální a značně nevýhodný z důvodu velké ztráty pachu – je jím přenesení pachu proudem vzduchu pomocí laboratorního vysavače.

Rozdíl lze spatřit také v samotném průběhu olfaktorické komparace. Zatímco u nás speciálně vycvičený pes vyhledává pach v řadě pachových konzerv, v Rusku jsou pachové konzervy rozmístěny do kruhu. Toto rozmístění ruští kriminalisté opírají o argument, že pes není při provádění psychicky zatížen tím, že už se blíží ke konci řady a měl by tedy nějakou z konzerv označit. Na to čeští kynologové reagují tak, že psi jsou též vycvičeni na případ, že žádný shodný pach v řadě nalezen být nemá, tudíž i provádění porovnání v řadě nemá na jeho průběh vliv.¹⁰⁶ Dalším rozdílem, který nepochybně přispívá k vyšší důvěryhodnosti a nižší pravděpodobnosti omylu porovnání je, že identifikaci pachu provádí vždy nejméně tři psi (oproti tomu u nás jsou používáni psi dva), z nichž každý porovnání zopakuje minimálně dvakrát.¹⁰⁷

Co se týče psů, kteří jsou v Rusku užíváni pro pachové práce, historicky se na jejich území využívalo několikero plemen. Ze začátku byli preferováni bloodhoundi, následně dobrmani a z Německa se dostali na území Ruska němečtí ovčáci. V dějinách se proslavil např. dobrman jménem Tref, který šel 115 km po stopách tří zločinců, kteří spáchali vraždu, a díky jejich vystopování došlo k jejich zatčení nebo německý ovčák Sultan, který po dobu svého života napomohl k zadržení více jak 2000 zločinců. Vedle těchto plemen se pro potřeby ruské policie užívali též erdelteriéri, kteří byli považováni za nejotuzilejší plemeno, a tudíž nejvhodnější pro práci v ruských podmínkách.¹⁰⁸

¹⁰⁶STRAUS Jiří a Martin KLOUBEK. Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2008, roč. 41, č. 3, s. 214–218. ISSN 1210-9150.

¹⁰⁷TOLSTUCHINA, T. V, A. A. SVETLIČNYJ a I. S. STĚPANOVA. *Těoretičeskije i praktičeskije problemy ispol'zovanija rezul'tatov suděbněj odologiičeskoj ekspertizy* [online]. Izdatěl'stvo TulGU, 2020 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: https://tidings.tsu.tula.ru/tidings/pdf/web/file/tsu_izv_economic_and_legal_science_2020_04_a.pdf#page=47

¹⁰⁸KOŠKIN, Maksim Vitaljevič a Igor Vitaljevič KOŠKIN. *Odorologija* [online]. Učebnyj centr MVD TR, 2002 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <http://kotik911.narod.ru/od.htm>

11 Pachové stopy jako důkazní prostředek

Jediným důkazním prostředkem v rámci kriminalistické odorologie je kriminalistická olfaktorika.¹⁰⁹ Metoda pachové identifikace prováděná pomocí speciálně vycvičených psů je v České republice běžně používaná v kriminalistické praxi, není tomu tak ale všude na světě. Jelikož se jedná o důkaz získaný prostřednictvím čichového ústrojí speciálně vycvičeného psa, např. ve Velké Británii, Španělsku či Švýcarsku je takový důkaz zcela odmítán, psi tu jsou nicméně užíváni k operativním pracím jako je např. vyhledávání drog, výbušnin apod. I tak se ale na našem území jedná pouze o důkaz pomocný s nižší průkazní hodnotou, než je tomu např. u důkazů otisky prstů či analýzou DNA. Proto je zde veliká snaha o zdokonalení a vývoj metody objektivní, tedy olfaktoriky, která by byla justicí a okolními subjekty více respektována a uznávána.¹¹⁰¹¹¹ Stejně jako v případě jiných druhů důkazů i pachová stopa musí být vyhodnocována podle zásady volného hodnocení důkazů, tedy samostatně i v souvislosti s ostatními důkazy. Experti poukazují na to, aby při vyhodnocování pachových stop bylo přihlédnuto zejména k tomu, jak probíhalo zajištění pachové stopy či pachového vzorku osoby či na jakém místě probíhalo její zajištění.¹¹²

11.1 Kriminalistická olfaktorika v základních pojmech dokazování

Mezi základní teoretické pojmy dokazování patří: pramen důkazu, důkazní prostředek a důkaz. Pramen důkazu je nosič (tedy nějaký předmět reálného světa) nebo nositel (tedy člověk disponující svědectvím uložený v jeho paměti) informace, která je právně relevantní ve vztahu k předmětu dokazování. V oboru olfaktoriky je pramenem důkazu pachová stopa na místě vytvořená člověkem nebo pachová stopa předmětů související s vyšetřovanou událostí nebo jejím účastníkem.

¹⁰⁹STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 127. ISBN 978-80-7380-238-7.

¹¹⁰CINKOVÁ, Petra, Petr DOLEŽAL, Jana LNĚNIČKOVÁ, Ludvík PINC a Štěpán URBAN. *Pes versus GC/MS: citlivost vůči lidské pachové signatuře*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 35. ISBN 978-80-7251-485-4.

¹¹¹URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. *Kriminalistická olfaktorika a olfaktorika: současné problémy a perspektivy*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 311-312. ISBN 978-80-7251-485-4.

¹¹²KREJČÍ, Zdeněk, František KLIMUS a Magdaléna KRAJNÍKOVÁ. *Pachová stopa ve světle experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním – 3. část. Kriminalistický sborník, roč. 59, č. 2/2015*. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, s. 58.

Důkazní prostředek představuje procesní formu využití pramenu důkazu k provedení důkazu v trestním řízení, tedy důkazní prostředky jsou založeny na oborech kriminalistické techniky, jako je např. daktyloskopie, balistika, či právě olfaktorika. Kriminalistická olfaktorika je důkazní prostředek, který spočívá v nalezení a zajištění kriminalistické stopy, získání srovnávacího vzorku a následně komparaci stopy se srovnávacím vzorkem. Prvním krokem celého postupu je provedení ohledání podle § 113 trestního řádu, a to buď místa činu nebo věci souvisejících s vyšetřovanou událostí. Během ohledání jsou sejmuty a zajištěny otisky pachových stop. Na tuto fázi navazuje odběr a zajištění pachového vzorku prověřované osoby podle § 114 odst. 2 trestního řádu. Posledním krokem je kriminalistická komparace, jejímž cílem je potvrzení nebo vyloučení individuální pachové shody pomocí čichu speciálně vycvičeného psa. Proces porovnání je následně zdokumentován odborným vyjádřením podle § 105 odst. 1 trestního řádu. Znalec následně může přezkoumávat, zda byly úkony provedeny *lege artis*.

Důkaz je výsledným produktem dokazování založeného na využití důkazních pramenů prostřednictvím důkazních prostředků a představuje poznatek o okolnosti důležité pro rozhodování soudu o zavinění. Kriminalistická olfaktorika, jak vyplývá z její podstaty, nelze provádět v jednání před soudem. V případech, kdy soud nemůže být přítomen těmto úkonům, pak posuzuje, zda byl důkazní prostředek použit *lege artis* a zda je z procesního hlediska nezpochybnitelný. Justiční praxe poukazuje na údajně hybridní charakter olfaktorické komparace, který vyplývá z toho, že odběr otisků pachových stop/pachových vzorků osob je upraven trestním řádem, zatímco samotná olfaktorická komparace je upravena interním aktem řízení, a tedy řadíme ji do oboru služební kynologie.¹¹³ Z dikce § 89 odst. 2 trestního řádu plyne, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, přičemž dále demonstrativně uvádí jednotlivé důkazní prostředky. Tedy i metoda pachové identifikace, pokud je provedena v souladu se zákonem a neporušuje či neobchází žádné zákonné ustanovení, lze použít jako důkaz, a to i za předpokladu, že o ní trestní řád mlčí.¹¹⁴

Přítomnost či naopak absence pachu konkrétní osoby na určitém místě nemůže být sama o sobě hlavním a přímým důkazem. Důkaz přímý bezprostředně prokazuje samu skutečnost rozhodujícího právního významu, naopak důkaz nepřímý neboli indicie, prokazuje pouze skutečnost, která pouze souvisí s onou rozhodující. I uzavřený soubor nepřímých důkazů může

¹¹³STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 129-132. ISBN 978-80-7380-238-7.

¹¹⁴FRYŠTÁK, Marek. Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2015, roč. 48, č. 3, s. 207. ISSN 1210-9150.

mít význam důkazu přímého, a to v případě, že jsou nepřímé důkazy ve vzájemné logické souvislosti a vylučují všechny ostatní verze možného průběhu předmětné události. V aktuální praxi je momentálně pachová stopa považována za důkaz nepřímý, zejména z důvodu, že samotná přítomnost pachové stopy na určitém místě sama o sobě nemůže prokázat průběh jednání této osoby. Nalezení nebo nenalezení pachové stopy zkoumané osoby na místě ohledání samo o sobě není důkazně relevantní, výsledek totiž závisí pouze na tom, zda byly pachové snímače umístěny na odpovídající místa či zda neuběhla doba, po kterou bylo možné pach ještě identifikovat. Pachovou stopu můžeme zařadit též mezi důkaz původní, tedy takový, kde není mezi pramenem důkazu a orgánem činným v trestním řízení žádný zprostředkující článek a mezi důkaz subjektivní, tedy takový, který je zpravidla založen na poznacích z oboru společenských věd. V důsledku vědeckého vývoje lze ale předpokládat, že se může v budoucnu přesunout do oblasti důkazů objektivních, tedy založených na exaktních přírodních vědách a technice. Jak už bylo naznačeno výše, odborné vyjádření podle § 105 trestního řádu je listinným důkazem, přičemž autor tohoto vyjádření může být též vyslechnut jako svědek podle § 97 trestního řádu. Stejně tak může být vyslechnut policista, který snímal pachovou stopu při provádění ohledání, neboť svými smysly vnímal místo trestného činu. Naopak autor protokolu o odběru pachového vzorku osoby podle § 114 trestního řádu může být vyslýchán pouze v případě, že je prověřováno, zda postupoval *lege artis*. Praxe rozlišuje též důkazy hlavní, tedy takové, bez kterých by nemohl soud rozhodnout o vině obžalovaného, a podpůrné. Důkazem podpůrným je právě kriminalistická olfaktorika.¹¹⁵ Snímání OPS je z hlediska trestního práva vždy úkonem nedokladným a neopakovatelným.¹¹⁶

K metodě pachové identifikace jako důkazního prostředku justiční praxe zaujímá do určité míry zdrženlivý postoj. Důkaz jako takový odmítán není, nicméně je poukazováno na několik okolností, které mohou vyvolávat pochybnosti o věrohodnosti výsledků pachové komparace. Největší množství námitek má původ v nedostatečném vzdělání autorů těchto námitek v oboru kriminalistiky, resp. identifikace osob. Velké množství námitek obhajoby je založeno především na spekulacích, kdy k důkaznímu prostředku je přistupováno laicky

¹¹⁵STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 132-137. ISBN 978-80-7380-238-7.

¹¹⁶§ 160 odst. 4 trestního řádu: „*Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován.*“

z důvodu, aby mohl být zpochybněn a soud jej nezačlenil do souboru použitých důkazů, neboť pouze soud může rozhodnout o tom, zda je důkaz využitelný a zda ho použije k rozhodnutí o vině.¹¹⁷

¹¹⁷Pracovní tým Metoda pachové identifikace a Oddělení koncepce a strategické koordinace Policejního prezidia České republiky. *Závěrečná zpráva pracovní skupiny: Rizika aplikační praxe metody pachové identifikace v Policii České republiky* [online], s. 77 [cit. 2023-01-16]. Dostupné z: https://www.pecina.cz/files/Zaverecna_zprava_PPCR_bez-data.pdf

12 Pachové stopy v judikatuře

12.1 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002

V tomto usnesení Nejvyšší soud vyslovil názor, že ani větší množství ztotožněných pachových stop obviněného samo o sobě nemůže změnit nepřímou povahu tohoto důkazu a učinit z pachových stop důkaz přímý, protože zjištěné poznatky nelze přezkoumat jiným kvalifikovaným způsobem. Dále soud opakuje závěr vyvozený dřívější judikaturou, a to, že důkaz pachovou zkouškou je pouze důkazem nepřímým, na základě kterého lze určit pouze to, že se pach určité osoby nacházel na určitých místech či předmětech, nebo s nimi přišla do styku, nikoli, že bezpochyby spáchal s nimi spojený trestný čin. Nakonec též dodává, že početnost ztotožněných pachových stop je nepochybně významnou indicií, která zvyšuje důvodné podezření, že dotyčná osoba mohla trestný čin spáchat, ale bez dalších důkazů se taková pravděpodobnost nemůže proměnit v potřebnou míru jistoty, a to tím méně, existují-li tak značné rozpory mezi výsledky pachové identifikace a ostatními důkazy.

V rámci přezkumu předcházejících soudních rozhodnutí Nejvyšší soud z obsahu spisu zjistil, že soud prvního stupně přibral znalce z oboru odorologie, kterého podrobně vyslechl k metodě pachové identifikace, její spolehlivosti a možnostem ověřování jejích výsledků a dále k možnosti přenosu pachových stop a záměny pachů. Z výslechu znalce vyplynulo, že ve světě ještě neexistuje všeobecně uznávaná přístrojová metodika, která by na základě chemického rozboru objektivně prováděla analýzy pachových stop. Proto se k tomuto účelu používají speciálně vycvičení psi. Dodává, že pachová identifikace pomocí psů však není stoprocentní, neboť se psem se nelze domluvit a ověřit si výsledek jeho identifikace. Znalec dále nevyločil možnost přenosu pachové stopy a rovněž možnost ovlivnění psa psovodem.

Soud prvního stupně rovněž vyslechl dalšího znalce, kriminalistu, který uvedl, že z vozidla, které někdo dlouhodobě používá, je možno přenést pachovou stopu jinam, a to i na věci, které se ve vozidle nacházely. Je také možné přenést pach člověka na předmět, který tato osoba nikdy neměla v ruce, pomocí oblečení, které dlouhodobě používal. Není ale možné, aby se na sedadle vozidla nenašla pachová stopa člověka, který tam seděl poslední. Záleží však na tom, kdo pachovou stopu snímá a jak kvalitně to učiní. Doplňuje, že při snímání pachových stop záleží na technikovi, počasí, povětrnostních podmínkách a dalších vnějších vlivech. Pokud pachatel bude mít rukavice a řídit auto, které předtím někdo řídí denně, z volantu mohou tyto rukavice získat slabý pach této jiné osoby. Pachová stopa z předmětu, který měl někdo v ruce, se tak může dostat na oděv toho, kdo se ho právě dotýkal. Dále byl

vyslechnut též expert, který prováděl vlastní porovnání zajištěných pachových stop v této věci. Ten uvedl, že pes snímá v průměru přes 60 milionů pachů. Pokud se zjistí, že došlo k omylu, není to omyl ze strany psa, ale důvodem je, že byla špatně nasnímána stopa. Ve své výpovědi též uvedl, že pokud si pachatel vezme oděv jiné osoby, její pachová stopa se oslabuje, ale stále zde je.

Nejvyšší soud konstatoval, že právní názor vyslovený soudem prvního stupně spočívající v tom, že na pachové stopy lze pohlížet pouze jako na důkazy nepřímé považuje za správný, jelikož je v souladu se stávající judikaturou Ústavního soudu. Ve všech bodech souhlasil se závěry učiněnými soudy nižšího stupně, a tedy podanou stížnost zamítl z důvodu její neopodstatněnosti podle § 268 odst. 1 písm. c) trestního řádu.¹¹⁸

12.2 Nález Ústavního soudu ze dne 9. června 2003, sp. zn. IV. ÚS 10/02

Tímto nálezem bylo zrušeno usnesení Městského soudu v Praze a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 7, kterým byl stěžovatel odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v délce trvání devíti let, a to z důvodu spáchání trestného činu loupeže v souběhu s trestným činem porušování domovní svobody spáchaným ve spolupachatelství. Výhrady stěžovatele proti rozhodnutím obecných soudů byly založeny především na polemice s hodnocením výpovědi poškozené, která podle jeho názoru neodpovídala provedeným důkazům. Stěžovatel rovněž uvedl, že usvědčující důkaz porovnáním pachových stop byl proveden v rozporu s trestním řádem, neboť zmíněný důkazní prostředek není tímto procesním předpisem předpokládán. Jednak existence srovnávacích pachových stop stěžovatele byla pouze konstatována, přičemž jakým způsobem byly získány není nikde ve spise uvedeno, a o takovém způsobu bylo možné tedy jen spekulovat, jednak o porovnání pachových stop v předmětné věci nebyli stěžovatel ani jeho obhájce vyrozuměni, a tak se ho nemohli zúčastnit.

Ústavní soud zjistil, že rozhodnutí Obvodního soudu bylo založeno především na výpovědi poškozené, která byla posuzována v kontextu s vypracovaným znaleckým posudkem z oboru psychiatrie a klinické psychologie a s výpovědí znalkyně u hlavního líčení. Dalším důkazem vedoucím ke skutkovým zjištěním bylo porovnání pachových stop, o jehož věrohodnosti a spolehlivosti vypovídal v hlavním líčení zpracovatel odborného vyjádření. Bylo zjištěno, že oba srovnávané předměty (nůž a lepenka) byly nalezeny na místě činu, a má se za prokázané, že tam byly stěžovatelem přineseny a používány k páčání trestné činnosti. K tomuto srovnání pachových stop soud uvedl, že je tedy vedle výpovědi poškozené důkazem,

¹¹⁸Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002

kteřý její výpověď nepochybně jednoznačně potvrzuje, a tím i přítomnost stěžovatele na místě činu a jeho jednání. Třetí rovina úvah soudu se nesla ve směru nevěrohodnosti výpovědi stěžovatele, jakož i osob v postavení svědků vypovídajících o místní a časové přítomnosti stěžovatele v inkriminované době, v níž se podle jeho vlastního tvrzení v bytě, v němž měl být spáchán trestný čin, pro nějž byl odsouzen, nenalézal.

Ústavní soud se nejdříve zabýval svými předchozími judikáty týkající se důkazu pachovou zkouškou, ve kterých opakovaně vyložil, že nepochybňuje obecnou věrohodnost tohoto důkazu, ale zároveň vzhledem k tomu, že se jedná o ex post nepřezkoumatelný důkaz, s ním lze v trestním řízení zacházet pouze jako s důkazem podpurným, který doplňuje a případně uzavírá celý důkazní řetězec na sebe navzájem navazujících a vzájemně se doplňujících důkazů. Současně připomněl, že na základě tohoto důkazu je možno pouze dovodit, že se určitá osoba v blíže neurčené době na určitém místě s největší pravděpodobností nacházela, případně vešla do kontaktu s předmětem nalezeným na místě činu. Co se týče bodu stěžovatele, který se týkal nezakotvení pachové zkoušky v trestním řádu, Ústavní soud konstatoval, že možnost odebrání pachové stopy lze dovozovat z ustanovení § 114 odst. 2 trestního řádu.

Ústavní soud poznamenal, že obecné soudy se při hodnocení důkazu pachovou zkouškou vůbec nezabývaly tím, jakým způsobem došlo k odběru pachové stopy stěžovatele, která byla posléze zaslána spolu s věcmi zajištěnými na místě činu k odbornému vyjádření ve věci porovnání pachových stop a k jeho procesně doložitelnému zaznamenání. Přitom dochází-li k odběru otisku pachové stopy, je nutno o něm, jako o každém jiném vyšetřovacím úkonu sepsat protokol se všemi jeho obsahovanými náležitostmi (§ 55 trestního řádu). Při posuzování zákonnosti důkazu pachovou zkouškou však obecné soudy shodně vyšly toliko z protokolů o ohledání místa činu a poté z odborného vyjádření, jakož i následného výslechu jeho zpracovatele v hlavním líčení. Zcela však opomenuly zabývat se tím, kdy, za jakých okolností, kým a jakým způsobem došlo k odebrání a zajištění pachové stopy stěžovatele, přičemž absenci protokolu nenamítly např. ani vzneseným dotazem k orgánům policie. Ústavní soud měl za to, že zmíněné procesní pochybení zasahuje do ústavněprávní roviny, neboť z pohledu řečených kritérií nebyla posouzena zákonnost provedení předmětného důkazu, a tudíž zde chybí esenciální předpoklad pro jeho další hodnocení z hlediska závažnosti a pravdivosti, tedy věrohodnosti.

V ústavní stížnosti bylo rovněž poukazováno na skutečnost, že o porovnání pachových stop nebyli stěžovatel ani jeho obhájce vyrozuměni, a tak se ho nemohli zúčastnit. V tomto

ohledu se v trestním řádu uvádí: *"Oznámí-li obhájce vyšetřovateli, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu, je vyšetřovatel povinen sdělit mu včas dobu a místo konání úkonu, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce nelze zajistit."* (v době rozhodnutí obsaženo v § 165 odst. 2 trestního řádu). V projednávané věci nebylo Ústavním soudem z připojeného soudního spisu zjištěno, že by obhájce stěžovatele žádal, aby byl vyrozuměn ze strany policejního orgánu o vyšetřovacích úkonech trestního řízení, a v ústavní stížnosti to ani netvrdil a nedokládal. Posuzovat opodstatněnost této námitky ve vztahu k provádění důkazu pachovou zkouškou tak nebylo namístě. Na okraj Ústavní soud zdůraznil, že provádění důkazu pachovou zkouškou je jakousi obdobou ztotožnění při rekognici, a tudíž, byť není důkaz pachovou zkouškou výslovně v trestním řádu upraven (lze jej však podřadit pod § 89 odst. 2 trestního řádu), by měl mít "z povahy věci" obhájce obviněného možnost, být při něm účasten, a to především z toho důvodu, že v důsledku odvětrávání pachových stop jej nelze posléze zpravidla znovu provést, a tedy jeho pozdější ověření je možné pouze ve výjimečných případech. Stejně tak i následná náprava jakýchkoliv procesních nedostatků je tedy co do jeho reálného úspěšného pozdějšího provedení minimální. Upozornil také na možnost pořízení videozáznamu zachycujícího provedení porovnání otisku pachové stopy a srovnávací pachové konzervy, eventuálně i zvážení přibrání k tomuto úkonu alespoň jedné osoby, která není na věci zúčastněna.

Na základě výše zmíněných úvah Ústavní soud konstatoval, že právní závěr nalézacího soudu byl založen, mimo jiné, na základě skutkového zjištění vycházejícího z důkazu, u něhož nebylo zjištěno, zda byl co do jeho jednotlivých fází dokazování proveden řádným procesním způsobem, a tudíž nelze s naprostou jistotou říci, zda se skutečně jednalo o pachovou stopu odebranou stěžovateli, že nemohlo dojít k její záměně apod. Za tohoto procesního stavu, kdy se s touto skutečností nevypořádal ex offio ani odvolací soud, není možno takový důkaz bez dalšího pro závěr o vině a trestu použít.¹¹⁹

12.3 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 8 Tdo 342/2010

V tomto rozhodnutí se Nejvyšší soud zabýval otázkou neodkladného a neopakovatelného úkonu ve smyslu § 160 odst. 4 trestního řádu v souvislosti s metodou pachové identifikace a dále otázkou přítomnosti obhájce obviněného při takovém úkonu v případě nutné obhajoby, konkrétně ve vztahu k dovolacímu důvodu podle § 256b odst. 1 písm. c) trestního řádu.

¹¹⁹Nález Ústavního soudu ze dne 9. června 2003, sp. zn. IV. ÚS 10/02

Nejvyšší soud konstatoval, že povahu úkonu jako neodkladného nebo neopakovatelného ve smyslu § 160 odst. 4 trestního řádu je třeba posuzovat vždy podle okolností konkrétního případu. Z toho důvodu není vyloučeno, aby za neodkladné nebo neopakovatelné úkony bylo možno považovat úkony orgánů přípravného řízení spočívající v odběru pachových stop, odběru srovnávacích pachových konzerv a jejich porovnání, k jejichž provedení došlo v době před zahájením trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů ve vztahu k osobě podezřelého (např. odběr pachových stop, odběr srovnávacích pachových konzerv a jejich porovnání), který v době před zahájením trestního stíhání ještě nemá obhájce, nezakládá dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. c) trestního řádu spočívající v tom, že obviněný neměl v řízení obhájce, ač ho podle zákona měl mít. Jelikož i když přípravné řízení zahrnuje i postup před zahájením trestního stíhání (§ 12 odst. 10 trestního řádu), nutná obhajoba počíná i v případě, že obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení (§ 36 odst. 1 až 3 trestního řádu), až od zahájení trestního stíhání ve smyslu § 160 odst. 1 trestního řádu.¹²⁰

12.4 Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2016, sp. zn. IV. ÚS 1098/15

V tomto nálezu Ústavní soud podrobněji rozebírá podmínky použití metody pachové identifikace v trestním řízení. Tímto nálezem byla podaná ústavní stížnost zamítnuta. Stěžovatel byl Krajským soudem v Brně uznán vinným jako spolupachatel zvlášť závažného zločinu vraždy spolu se sbíhajícím zločinem loupeže a odsouzen k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 25 let. Po odvolání stěžovatele rozhodl Vrchní soud v Olomouci o zrušení rozsudku v celém svém rozsahu a rozhodl o vině a trestu pachatele na upřesněném skutkovém základě k souhrnnému výjimečnému trestu odnětí svobody v trvání 24 let a 6 měsíců. Nakonec se stěžovatel proti rozhodnutí bránil dovoláním, které Nejvyšší soud odmítl.

Stěžovatel svoji ústavní stížnost opíral o rozporné a neúplné hodnocení důkazů, kterými byly pachové stopy z místa činu a svědecké výpovědi, které stěžovatel považoval za nedůvěryhodné. Dále poukazoval na nález DNA na kukle, kterou měl se spoluobviněným použít při přepadení poškozeného, podle kterého byla ztotožněna jiná osoba.

Ústavní soud v nálezu komentoval rozhodovací praxi v USA, kde je důkaz pachovou stopou přípustný ve většině jejích států, za předpokladu, že jsou při jeho provádění dodrženy veškeré stanovené podmínky. Dále poukázal, že též v Německu, Nizozemsku, Belgii,

¹²⁰Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 8 Tdo 342/2010

Maďarsku, Dánsku, Polsku, Rakousku, Rusku, Lotyšsku je důkaz metodou pachové identifikace v trestním řízení použitelný.

Ústavní soud opět potvrdil svoji rozhodovací praxi, kde připouští použití pachových stop jako nepřímého nebo také podpůrného důkazu. Dále stanovil, že musí existovat další skutečnosti, které vytvoří uzavřený řetěz důkazů, resp. nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný než osoba obviněná. Jinak řečeno, aby důkaz pachovou identifikací byl dostačující, je třeba, aby tento důkaz nebyl pro uznání viny důkazem jediným, osamoceným.

V tomto nálezu byly Ústavním soudem vymezeny podmínky, po jejichž splnění je možné ústavně konformního použití metody pachové identifikace v trestním řízení:

- 1) Metoda pachové identifikace musí být provedena nejméně za použití standardů vyplývajících z „Pokynu ředitele Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky č. 9/2009 ze dne 1. 7. 2009“ a současně musí reflektovat aktuální poznatky vědeckého zkoumání této metody. Při hodnocení důkazního významu výsledků pachové identifikace je třeba se zabývat především tím, zda osoby, které se na identifikaci podílely, splňují kvalifikační předpoklady nezbytné pro výkon této činnosti a zda použitý služební pes absolvoval předepsaný výcvik, případné přezkoušení způsobilosti identifikovat pachové stopy, případně jaké byly jeho dosavadní statistické výsledky v úspěšnosti identifikace a zda metoda pachové identifikace použitá v konkrétním případě respektuje požadavek, aby stopy byly sejmuty a uchovány řádně, aby nedošlo k jejich záměně, k přenosu pachu či k nepřípustné manipulaci.
- 2) V případě pochybností by přezkoumání tohoto důkazu mělo být provedeno kontrolním znaleckým posudkem z oboru kriminalistika, odvětví kriminalistické odorologie, přičemž jeho předmětem by bylo odborné vědecké vysvětlení metody a jejích konkrétních výsledků.
- 3) Sejmutí pachové stopy bude zpravidla neodkladným a často i neopakovatelným úkonem, provedeným především ve stadiu před zahájením trestního stíhání.
- 4) Při sejmutí a identifikaci pachové stopy obviněného po zahájení trestního stíhání je za účelem minimálního dohledu nad provedením tohoto úkonu nezbytná přítomnost obhájce obviněného, případně státního zástupce (§ 165 odst. 3 trestního řádu); přítomnost těchto osob nesmí mít nežádoucí vliv na nerušené, resp. objektivní provedení tohoto úkonu.

- 5) Na sejmutí pachové stopy, jehož cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžaduje aktivní jednání obviněného či podezřelého, ale toliko strpění jeho provedení, nelze pohlížet jako na úkon, jímž by byl obviněný či podezřelý donucován k ústavně nepřijatelnému sebeobviňování.
- 6) O úkonech (sejmutí, uchování a ztotožnění) musí být vyhotoveny protokoly ve smyslu § 55 odst. 1 trestního řádu; v případě, vzniknou-li pochybnosti o průběhu těchto úkonů, je třeba opatřit vysvětlení (§ 158 odst. 3 trestního řádu) nebo výpověď (§ 101 trestního řádu) osoby, která úkon prováděla nebo se jeho provedení účastnila. Za účelem vyloučení pochybností o správnosti identifikace je vhodné provedení obrazového záznamu průběhu tohoto úkonu.
- 7) Důkaz metodou pachové identifikace je nepřímým důkazním prostředkem, který jako jediný zpravidla k uznání viny trestným činem nepostačuje.

Ústavní soud při posuzování námitek stěžovatele shledal, že obecné soudy při rozhodování nepřekročily hranice ústavnosti, že důkazy pachovou stopou nebyly jedinými důkazy a veškeré provedené úkony reflektují i překračují minimální požadavky stanovené interním předpisem Policejního prezidia. Stěžovatelem poukazované DNA na kukle bylo Ústavním soudem zhodnoceno jako další nepřímý důkaz, který pouze poukazuje na to, že s kuklou se určitá osoba dostala do kontaktu, nikoli že spáchala konkrétní trestný čin. Dále doplnil, že pachová zkouška s osobou, jejíž DNA bylo na kukle zjištěno, vyšla jako negativní.¹²¹

12.5 Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. května 2016, sp. zn. 6 To 21/2016

V tomto usnesení Vrchní soud v Olomouci vyslovil názor, že v případě, že určitá důkazní situace vyžaduje vysvětlení samotné metody pachové identifikace a jejích konkrétních výsledků ve vztahu ke způsobu odběru pachových stop a pachových vzorků, případně otázky možného přenosu pachu apod., nelze si vystačit s pouhým běžně zpracovaným odborným vyjádřením z oboru metody pachové identifikace. K přezkoumání závěrů takového odborného vyjádření je třeba vyžádat znalecký posudek z oboru kriminalistiky, odvětví kriminalistické odorologie.

Vrchní soud se ve svém rozhodnutí zabýval výhradami obžalovaného vymezenými v odůvodnění jeho odvolání, týkající se procesní použitelnosti výsledků metody pachové identifikace. Zejména se neztotožnil s názorem, že odběr pachového vzorku jeho osoby nebyl

¹²¹Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2016, sp. zn. IV. ÚS 1098/15

neodkladným a neopakovatelným úkonem, jelikož jak vyplývá ze spisového materiálu, je zjevné, že orgány činné v přípravném řízení teprve na základě výsledků odborných vyjádření z oboru MPI dospěly k závěru, že ve věci existuje dostatek důkazů pro to, aby mohlo být zahájeno trestní stíhání. Navíc odvolací soud v této souvislosti poukazoval na závěry vtělené do nálezu Ústavního soudu ze dne 22. března 2016, sp. zn. IV. ÚS 1098/15, ve kterém Ústavní soud vyslovil názor, že sejmutí pachové stopy bude zpravidla neodkladným a často i neopakovatelným úkonem provedeným především ve stadiu před zahájením trestního stíhání.

Vrchní soud dále neakceptoval námitku obžalovaného založené na tom, že došlo k porušení jeho práva na obhajobu, pokud jeho obhájce nebyl ani v jednom případě k provádění porovnání pachových vzorků přizván, přičemž nebyl ani informován o provádění tohoto úkonu. Obžalovaný tento svůj názor opíral o závěry vyjádřené v nálezu Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 10/02, ze dne 9. června 2003. K tomu Vrchní soud dodal, že v případě řešení otázky účasti obhajoby při vlastní pachové zkoušce existuje poměrně bohatá judikatura zejména Nejvyššího soudu ČR, v nichž řešil problematiku účasti obhájce u úkonů, které nemají povahu vyšetřovacích úkonů. Nejvyšší soud konstatoval, že za vyšetřovací úkony jsou považovány úkony trestního řízení vykonávané orgány činnými v trestním řízení podle trestního řádu a na jeho podkladě, a pokud jsou prováděny v přípravném řízení ve fázi vyšetřování (např. zahájení trestního stíhání, výslech obviněného či svědka, popřípadě znalce, konfrontace, rekonstrukce, rekognice apod.). Nicméně je zřejmé, že při vyšetřování trestní věci jsou konány i další úkony, které do skupiny vyšetřovacích úkonů zařadit nelze. Mezi takové nelze podle názoru Nejvyššího soudu (To 1227/2003) zařadit postupy policejních orgánů při zajišťování kriminalisticko-technických expertíz a shromažďování pro ně potřebných podkladů a dále zajišťování ohledání. Nejvyšší soud uzavřel, že odběr pachových stop není vyšetřovacím úkonem ve smyslu § 165 odst. 2 trestního řádu, takže o jeho provedení nemusí být obhájce obviněného vyrozumíván, a to ani v případě, že jsou ve věci splněny podmínky nutné obhajoby. Závěrem Vrchní soud k tomu doplnil, že ani Ústavní soud, ani Nejvyšší soud ČR nestanovily obligatorní povinnost orgánů činných v trestním řízení zajistit přítomnost obhájce při sejmutí a zejména identifikaci pachové stopy obviněného, ale tuto možnost pouze fakultativně připustily za situace, pokud o svoji účast obhájce kvalifikovaně požádá podle § 165 odst. 3 trestního řádu. Vrchní soud tedy nespatriil v postupu orgánů činných v trestním řízení žádné pochybení a nemohl tak přisvědčit námitkám obžalovaného, že výsledky metody pachové identifikace nemohou být procesně použitelné.

Na závěr Vrchní soud konstatoval, že minimálně u některých zažalovaných skutků nastala situace, kdy výsledky metody pachové identifikace byly fakticky jediným důkazem. V takovém případě měl být podle jeho přesvědčení (které je opřeno i o nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 1098/15) takový důkaz po všech stránkách podrobně prověřen všemi metodami dostupnými k prověření výsledku metody pachové identifikace, konkrétně bude nutné přezkoumání tohoto důkazu prostřednictvím kontrolního znaleckého posudku. Toto doplnění dokazování pokládá odvolací soud za zásadní pro to, aby mohlo být adekvátním způsobem reagováno na námitky, které se objevily v opravných prostředcích obžalovaných. Z těchto důvodů Vrchní soud v celém rozsahu zrušil napadený rozsudek Krajského soudu v Brně a vrátil věc soudu prvního stupně, aby ve věci učinil nové rozhodnutí.¹²²

12.6 Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2022, sp. zn. IV. ÚS 2773/20

Tímto nálezem byl zrušen rozsudek Krajského soudu v Brně, usnesení Vrchního soudu v Olomouci a usnesení Nejvyššího soudu z důvodu porušení práv stěžovatelů M. S. a M. Z. na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a zásady presumpce nevinny zakotvené v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Krajský soud v Brně uznal prvního stěžovatele vinným pokusem zločinu loupeže podle § 21 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, k § 173 odst. 1, odst. 2 písm. c) trestního zákoníku, druhého stěžovatele zločinem loupeže podle § 173 odst. 1, odst. 2 písm. b), c) trestního zákoníku, dílem dokonaným, dílem ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku a oba stěžovatele přečinem poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 trestního zákoníku. Těchto zločinů se dle krajského soudu stěžovatelé dopustili 8. 9. 2015 v Uherském Hradišti. Po předchozí dohodě oba vstoupili do místního klenotnictví, kde jeden ze stěžovatelů vstoupil za pult k prodavačce, šroubovákem vypáčil dvě zásuvky pod pultem a vybral z nich zde umístěné šperky, které ukládal do tašky. Druhý ze stěžovatelů bral plata se šperky ze skleněných vitrín, které si otevřel zde vloženým klíčem, a také je vkládal do tašky. Jejich činnost přerušil zákazník, který vešel do prodejny a snažil se loupeži zabránit, na pachatele nejdříve křiknul a následně se snažil držením dveří zabránit pachatelům v úniku s lupem, k tomuto činu se následně přidal kolemjdoucí. Oba pachatelé se snažili dveře otevřít a poté, co neuspěli, jeden z nich železným páčidlem skleněné dveře rozbil, přičemž střepy poranily jednoho z poškozených a dveře pustil a současně pachatel též namířil svojí pistolí na druhého poškozeného, který dveře následně také

¹²²Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. 5. 2016, sp. zn. 6 To 21/2016

pustil. Oba stěžovatelé opustili klenotnictví a nezraněný poškozený se snažil tašku s lupem stěžovateli sebrat. O tašku se chvílku přetahovali a následně stěžovatel střelil poškozeného z blízkosti do lýtka. Stěžovatelé následně utekli, přičemž tašku s uloupenými šperky nechali na místě činu.

Krajský soud rozhodl o vině stěžovatelů zejména na základě pachových stop a výpovědi svědků. Ve svém rozhodnutí zdůraznil, že od počátku trestního řízení bylo zřejmé, že pro rozhodnutí o vině obžalovaných bude stěžejní vyhodnocení odborných vyjádření z oboru kriminalistické odorologie. Stěžovatelé se proti tomuto rozsudku odvolali z důvodu, že výsledky pachové identifikace neměly být použity jako důkaz a vrchní soud jejich odvolání usnesením zamítl podle § 256 trestního řádu jako nedůvodná. Vrchní soud považoval závěr krajského soudu za správný, tedy že otisky pachových stop i srovnávací pachové vzorky byly zajištěny v souladu s aktuální právní úpravou a že při pachové identifikaci nebyly zjištěny vady, dále se odvolal na konstantní judikaturu, podle které mohou být výsledky metody pachové identifikace nepřímým důkazem a na rozhodnutí, které bylo založeno také na výpovědi svědků, kteří byli přítomni na místě činu. Stěžovatelé se dále bránili podáním dovolání, o kterém rozhodl Nejvyšší soud usnesením, konkrétně jej odmítl podle § 256i odst. 1 písm. b) trestního řádu. Nejvyšší soud konstatoval, že námitky směřují do oblasti dokazování a nelze je podřadit pod zákonem stanovené dovolací důvody.

Ústavní soud si před rozhodnutím vyžádal vyjádření krajského, vrchního a nejvyššího soudu, dále Krajského státního zastupitelství v Brně, Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Nejvyššího státního zastupitelství a samozřejmě argumentaci stěžovatelů. Stěžovatelé namítají, že obecné soudy založily závěr o jejich vině výhradně na metodě pachové identifikace, jejich závěr o vině se neopírá o žádný uzavřený řetězec nepřímých důkazů a že náležitě nepřihlédly k závěrům nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15. Současně stěžovatelé upozornili, že Pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie byl nahrazen Pokyn policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob, na základě kterého byla metodika provádění pachové identifikace upravena tak, aby reflektovala soudobé poznatky vědeckého poznání.

Ústavní soud ve své rozhodovací praxi připouští použití pachových stop jako nepřímého důkazu, nezpochybňuje jeho obecnou věrohodnost. Vedle toho ale také připomíná, že na základě tohoto důkazu je obecně možno dospět pouze k závěru, že se určitá osoba nacházela s největší pravděpodobností na určitém místě v blíže neurčené době, nelze tedy pouze z něj

jednoznačně a bez důvodných pochybností dovést, že se taková osoba dopustila trestného činu, který se na daném místě stal. Musí tedy existovat další skutečnosti, které vytvoří uzavřený řetězec důkazů.

Ústavní soud dovedl, že postup odvolacího soudu nebyl ústavně konformní, jelikož pachové stopy byly v přezkoumávané věci stěžejním a fakticky jediným důkazem o vině obou stěžovatelů, jelikož nikdo z vyslechnutých svědků stěžovatele jako pachatele nedokázal identifikovat. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že jde-li o rozhodující důkaz, tedy natolik významný nebo důležitý, že jej lze považovat za pravděpodobně určující pro výsledek případu, musí být věnována mimořádná pozornost jeho důkladnému prověření a zvážení jeho důkazní síly (nálezy sp. zn. I. ÚS 1860/16, sp. zn. IV. ÚS 37/03, sp. zn. II. ÚS 2142/11 a sp. zn. I. ÚS 520/16). Dále také zdůraznil, že u důkazních prostředků, pro které právní předpisy stanoví určité standardy, které jsou však pouhým minimem požadavků na použití tohoto důkazního prostředku, je třeba na dodržení těchto standardů klást zvýšený důraz, přičemž je vhodné, aby rozhodující důkaz byl realizován za dodržení vyšších než minimálních požadavků (nález sp. zn. II. ÚS 4266/16).

Ústavní soud dodal, že i v případě, že by postup orgánů činných v trestním řízení při provádění důkazu metodou pachové identifikace z hlediska právní úpravy i judikatury obstál, pořad by představoval jen jediný nepřímý a podpůrný důkaz, na jehož výlučném základě by nebylo možné dospět k uznání viny stěžovatelů. Závěr obecných soudů tedy není náležitě prokázán a dostatečně odůvodněn a je mimo jiné v rozporu se zásadou *in dubio pro reo* vyplývající z principu presumpce nevin. Dále připomněl, že musí být jednoznačně a s nejvyšším možným stupněm jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, prokázáno, že to byl obžalovaný, kdo se dopustil předmětného trestného činu (nález sp. zn. I. ÚS 3622/10).¹²³

Z tohoto nálezu Ústavního soudu též vychází nálezy ještě aktuálnější, a to sp. zn. IV. ÚS 1986/21 z 22. března 2022, kde Ústavní soud zopakoval, že metoda pachové identifikace musí být prováděna v souladu s podmínkami vyjádřenými v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1098/15.

¹²³Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2022, sp. zn. IV. ÚS 2773/20

Závěr

Pachové stopy jsou v současné době neodmyslitelnou součástí kriminalistické praxe a v důsledku významného vědeckého a technického vývoje došlo k markantnímu zvýšení povědomí o jejich specifikách. V úvodu diplomové práce jsem vytyčila cíl komplexně shrnout problematiku kriminalistické odorologie jakožto jednoho z odvětví kriminalistické techniky, a to jak s ohledem na aktuální praxi, tak v kontextu historického vývoje a dále také identifikovat možná rizika spojená s využíváním pachových stop. Domnívám se, že jsem vytyčený cíl práce splnila a níže shrnuji zjištěné poznatky doplněné o možná doporučení *de lege ferenda*.

Pachové stopy jsou jedním z druhů kriminalistických stop, pro které jsou typické vlastnosti jako neviditelnost, schopnost odvětrání, obtížné odstranění, snadná kontaminace a tedy znehodnocení. Pro kriminalistickou praxi je klíčový tělesný pach, tedy pachová stopa vytvořená člověkem, která je považována za pramen důkazu. Díky tělesnému pachu, který je vylučován každým člověkem nezávisle na jeho vůli, a který je pro každého jedinečný, je možné konkrétní osobu individuálně identifikovat.

V současné době lze osobu individuálně identifikovat na základě její pachové stopy pouze pomocí čichových schopností speciálně vycvičeného služebního psa. Přístrojovým zkoumáním pachu se zabývá kriminalistická olfaktorika, na základě které je ovšem možná pouze identifikace druhová. U přístrojového zkoumání je veliká naděje vkládána v technický rozvoj, díky kterému by byla pachová identifikace podložena objektivními metodami a byla by přezkoumatelná. Ačkoliv jsem přesvědčena, že kriminalistická olfaktorika, na jejímž základě by bylo možné individuálně identifikovat člověka, by bylo velikým krokem vpřed, doufám, že ani speciálně vycvičení psi, kteří jsou neodmyslitelným a nenahraditelným přínosem kriminalistické praxe, nezůstanou v zapomnění.

Dle názoru odborníků se dá předpokládat, že i za předpokladu, že pachová identifikace prováděná pomocí speciálně vycvičených psů bude podléhat postupům dle moderních vědeckých poznatků a bude vykazovat minimální chybovost, výsledky této metody budou vždy předmětem pochybností, a to z důvodu, že půjde o důkaz subjektivní založený na svědectví služebního psa. Vývoj olfaktorické metody dává naději k digitalizaci pachových stop a pachových signatur, kdy za pomoci jedinečného číselného kódu by bylo možné vytvořit

databázi, v rámci které by se mohly sdílet a usnadnit policejní práci.¹²⁴ Z hlediska odběru pachových stop, zejména odběru pachového vzorku osoby, lze do budoucna doporučit zakotvení dalších pachových snímačů, než je pouze v policejní praxi využívaný speciální druh textilie. V rámci vědeckých výzkumů jsou již využívány kovové trubičky, skleněné kuličky či keramické válečky, které mohou být díky svým vlastnostem používány opakovaně, a tedy jsou řešením jak ekonomičtějším, tak ekologičtějším.

Souhlasím s tím, že celý proces vyhledávání, zajišťování a snímání pachových stop, stejně jako průběh olfaktorické komparace, je zatížen určitými riziky, které by bylo vhodné do budoucna vhodným způsobem reflektovat. Těmito riziky rozumím zejména nedostatečnou spolupráci a komunikaci specialistů s ostatními orgány činnými v trestním řízení ohledně aktuální kriminalistické praxe, vysoký počet srovnání, který vede k nežádoucímu zatížení specializovaných pracovišť a snížení kvality práce a také potřebu přísného dodržování postupů snímání pachových stop na místě činu, při jejichž porušení dojde k nenávratnému znehodnocení stopy.

Důkaz pachovou stopou byl v minulosti předmětem mnoha výhrad ze strany odborné veřejnosti, co se týče jeho věrohodnosti, a to zejména z důvodu způsobu provádění samotné olfaktorické komparace. V reakci na kritiku odborníků na metodu pachové identifikace byly jejich návrhy inkorporovány do současné úpravy obsažené v Pokynu policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob. Jsem přesvědčena, že aktuální úprava dostatečně reaguje na vytyčené problémy, kterými byly zejména stavění pachových konzerv psovodem, který následně prováděl se psem metodu pachové identifikace, a tedy mohl práci psa nevědomě ovlivnit.

Pokud bychom se měli inspirovat ruskou kriminalistickou praxí, která je v mnoha ohledech rozvinutější nežli ta naše, jsem přesvědčena, že využívání krevních stop k pachové identifikaci by přispělo k jejímu příznivějšímu přijetí ze strany veřejnosti, a to z důvodu, že by jej bylo možné následně objektivizovat pomocí analýzy DNA, která se vyhodnocuje pomocí speciálních přístrojů. Domnívám se, že pro zvýšení věrohodnosti metody by bylo vhodné začlenit též třetí dílčí srovnání dalším psem. K zamyšlení je určitě též větší rozmanitost

¹²⁴URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. *Kriminalistická olfaktorika a olfaktorika: současné problémy a perspektivy*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 316-317. ISBN 978-80-7251-485-4.

způsobů snímání pachových stop, i když dle mého názoru je námi užívaný způsob dostatečně univerzální pro to, aby jimi mohly být snímány pachové stopy z různých pachových nosičů.

Ústavní soud judikuje, že pachová stopa může být pouze důkazem nepřímým, který pouze dokazuje, že určitá osoba byla na určitém místě nebo měla kontakt s určitým předmětem, nikoli že spáchala konkrétní trestný čin. Dle mého názoru se soudy budou problematikou pachových stop ve svých rozhodnutích zabývat i nadále, jelikož metodika kriminalistické olfaktoriky se neustále vyvíjí, a tak lze předpokládat, že i požadavky na uznávání pachové stopy jakožto důkazního prostředku budou zpřísňovány v důsledku potřeby reflektování aktuální právní úpravy a vědeckých poznatků.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

CINKOVÁ, Petra, Petr DOLEŽAL, Jana LNĚNIČKOVÁ, Ludvík PINC a Štěpán URBAN. *Pes versus GC/MS: citlivost vůči lidské pachové signatuře*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 35-41. ISBN 978-80-7251-485-4.

CINKOVÁ, Petra, Petr DOLEŽAL, Ludvík PINC a Štěpán URBAN. *Multiplicita lidské pachové signatury*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 27-34. ISBN 978-80-7251-485-4.

DOLEŽAL, Petr, Petra CINKOVÁ, Kristýna BENEDIKTOVÁ, Štěpán URBAN, Jana LNĚNIČKOVÁ a Ludvík PINC. *Molekulová skladba pachové signatury člověka*. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2016, roč. 49, č. 3, s. 200–210. ISSN 1210-9150.

FRYŠTÁK, Marek. *Pachová stopa jako důkaz v trestním řízení*. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2015, roč. 48, č. 3, s. 200–208. ISSN 1210-9150.

HRIB, Nikolaj. *Pachová stopa – indicie nebo důkaz*. In: STACH, Jan. *Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference konané ve dnech 22.9.-23.9.2004*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2004, s. 417-425. ISBN 80-7251-171-8.

KLOUBEK, Martin a Petr NOVÁK. *Kriminalistická metoda pachové identifikace prostřednictvím speciálně vycvičeného psa, aktuální stav a prognóza*. In: STACH, Jan. *Pokroky v kriminalistice: sborník odborných sdělení z mezinárodní konference konané ve dnech 22.9.-23.9.2004*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2004, s. 61-71. ISBN 80-7251-171-8.

KLOUBEK, Martin, Ludvík PINC, Milena SANTARIOVÁ, Petra VYPLELOVÁ a Zuzana ČAPKOVÁ. *Parní Sterilizace a Lidský Pach*. *Kriminalistika: časopis pro*

kriminalistickou teorií a praxí. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2015, roč. 48, č. 4, s. 275–285. ISSN 1210-9150.

KLOUBEK, Martin. *Kriminalistická odorologie, ohledání místa činu a lidský čich*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 93-99. ISBN 978-80-7251-485-4.

KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-859-4.

KONRÁD, Zdeněk, Viktor PORADA, Jiří STRAUS a Jaroslav SUCHÁNEK. *Kriminalistika: teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-869-3.

KRAJNÍK, Václav, Vladimír ĎURIŠIN, Marián KOZÁK, František BOHRN et al. *Policajná kynológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2009. ISBN 978-80-8054-476-8.

KREJČÍ, Zdeněk, František KLIMUS a Magdaléna KRAJNÍKOVÁ. *Pachová stopa ve světle experimentálních prací – studie k dosavadním zjištěním – 3. část. Kriminalistický sborník, roč. 59, č. 2/2015*. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, s. 52-60.

LNĚNIČKOVÁ, Jana, Petr DOLEŽAL, Petra CINKOVÁ, Petra VYPLELOVÁ, Ludvík PINC, Oldřich VYHNÁLEK, Veronika ŠKERŮKOVÁ a Štěpán URBAN. *Vlastnosti pachové stopy a multiplicita pachové signatury. Kriminalistický sborník, roč. 61, č. 2/2017*. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, s. 60-66.

PROVAZNÍK, Jan. *Kriminalistické a trestněprávní aspekty detekce lži analýzou tzv. mikroexpres*. *Revue pro právo a technologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, č. 25, s. 3-37. ISSN 1804-5383.

RULC, Jiří, Martin KLOUBEK a Petr NOVÁK. *Aktuální aspekty využívání kriminalistické olfaktoriky*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017"*

konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 235-245. ISBN 978-80-7251-485-4.

STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. Aktuální otázky kriminalistické olfaktoriky. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2008, roč. 41, č. 3, s. 204–221. ISSN 1210-9150.

STRAUS, Jiří a Martin KLOUBEK. *Kriminalistická odorologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-238-7.

STRAUS, Jiří a Zdeněk KREJČÍ. Jaký je charakter odorologické stopy?. *Kriminalistika: časopis pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Magnet-Press, 1993-, 2016, roč. 49, č. 1, s. 19–37. ISSN 1210-9150.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická technika*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-052-9.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistická technika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. ISBN 80-86898-18-0.

STRAUS, Jiří. *Kriminalistika, kriminalistická technika: (pro kvalifikační kurz kriminalistických expertů)*. Vyd. 2., upr. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006. ISBN 80-7251-216-1.

SUCHÁNEK, Jaroslav. *Kriminalistické stopy obsahující informaci o vnitřní stavbě (strukturu) objektu*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. ISBN 80-7251-181-5.

URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. *Kriminalistická olfaktorika a olfaktorika: současné problémy a perspektivy*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 311-317. ISBN 978-80-7251-485-4.

URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. *Kriminalistická olfaktorika a olfaktorika: současné problémy a perspektivy*. In: NĚMEC, Miroslav, Jaroslav SUCHÁNEK et al. *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké kriminalistické konference "Pokroky v kriminalistice 2017" konané na Policejní akademii České republiky v Praze ve dnech 12. a 13. září 2017*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2018, s. 311-317. ISBN 978-80-7251-485-4.

Seznam použitých internetových zdrojů

BARTOVSKÝ, Tomáš. Provozní plynové chromatografy. In: *automa.cz* [online]. Automa – časopis pro automatizační techniku, s.r.o., ©2016 [cit. 2022-11-04]. Dostupné z: https://www.automa.cz/cz/casopis-clanky/provozni-plynove-chromatografy-2017_04_0_10151/

HRBÁČEK, Jan. Respektovaní experti se postavili proti aktuálnímu způsobu používání pachových stop v kriminalistice. In: *ekonomickydenik.cz* [online]. Media Network s r.o., 10. 8. 2021 [cit. 2023-01-27]. Dostupné z: <https://ekonomickydenik.cz/experti-se-postavili-proti-aktualnimu-zpusobu-pouzivani-pachovych-stop-v-kriminalistice/>

KOŠKIN, Maksim Vitaljevič a Igor Vitaljevič KOŠKIN. *Odorologija* [online]. Učebnyj centr MVD TR, 2002 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <http://kotik911.narod.ru/od.htm>

Nová chovatelská stanice [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/nova-chovatelska-stanice.aspx>

Nové výcvikové středisko pro služební psy v Dobroticích [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/nove-vycvikove-stredisko-pro-sluzebni-psy-v-dobroticich.aspx>

Odbor služební kynologie a hipologie [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-904727.aspx>

Odbor služební kynologie a hipologie, Služební kynologie u útvarů Policie ČR [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/odbor-sluzebni-kynologie-a-hipologie-904727.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Milena SANTARIOVÁ, Petr VLASÁK a Zuzana ČAPKOVÁ. *Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky* [online]. [cit. 2023-01-08]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20180206140148/https://hlidacipes.org/wp-content/uploads/2018/01/Testován%C3%AD-reliability.pdf>

PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Petr VLASÁK. *Metodika: Ověření a zdokonalení metody pachové identifikace* [online]. [cit. 2022-10-24]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

PINC, Ludvík, Petra VYPLELOVÁ, Petr VLASÁK, Milena SANTARIOVÁ, Zuzana ČAPKOVÁ a Jana LNĚNIČKOVÁ. *Metodická příručka: Komparace individuálních pachů osob pomocí speciálně vycvičených psů* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://www.uocr.cz/wp-content/uploads/2019/10/536888007_1_Certifikovaná-metodika-a-metodická-př%C3%ADručka-1.pdf

Pracovní tým Metoda pachové identifikace a Oddělení koncepce a strategické koordinace Policejního prezidia České republiky. *Závěrečná zpráva pracovní skupiny: Rizika aplikační praxe metody pachové identifikace v Policii České republiky* [online]. [cit. 2023-01-16]. Dostupné z: https://www.pecina.cz/files/Zaverecna_zprava_PPCR_bez-data.pdf

RAVSHANOVICH, Davronov Atobek. Odorological examination in the crime investigation proces. Theory, methods and practice. In: *World Bulletin of Management and Law (WBML)* [online]. 6. 1. 2023 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/1925/1681>

TOLSTUCHINA, T. V, A. A. SVETLIČNYJ a I. S. STĚPANOVA. *Těoretičeskije i praktičeskije problemy ispol'zovanija rezul'tatov suděbnoj odorologičeskoj ekspertizy* [online]. Izdatěl'stvo TulGU, 2020 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: https://tidings.tsu.tula.ru/tidings/pdf/web/file/tsu_izv_economic_and_legal_science_2020_04_a.pdf#page=47

URBAN, Štěpán a Ludvík PINC. Čichám, čichám zločin. In: *vesmir.cz* [online]. VESMÍR, spol. s r.o., 5. 4. 2018 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2018/cislo-4/cicham-cicham-zlocin.html>

Seznam použitých právních předpisů

Pokyn policejního prezidenta č. 313 ze dne 28. prosince 2017, o pachové identifikaci osob

Pokyn ředitele Ředitelství služby pořádkové policie č. 9 ze dne 1. července 2009, kterým se stanoví postup policistů na úseku činnosti služební kynologie

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2022, sp. zn. IV. ÚS 2773/20,

Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2016, sp. zn. IV. ÚS 1098/15,

Nález Ústavního soudu ze dne 9. června 2003, sp. zn. IV. ÚS 10/02,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 107/2002,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 8 Tdo 342/2010,

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. 5. 2016, sp. zn. 6 To 21/2016.

Seznam ostatních zdrojů

Emailová žádost adresovaná Ředitelství služby pořádkové policie PP ČR, Odboru služební kynologie a hipologie ze dne 8.11.2022.

Seznam obrázků

Obrázek 1: kufr s náčiním pro odběr pachové stopy	37
Obrázek 2: schéma plynového chromatografu	45
Obrázek 3: srovnávací diagram – vzor	50
Obrázek 4: fena označuje cílovou sklenici zalehnutím.....	63

Seznam příloh

Příloha č. 1: Protokol o odběru otisků pachových stop – vzor

Příloha č. 2: Protokol o odběru srovnávacích pachových konzerv – vzor

Příloha č. 3: Štítek na pachovou konzervu – vzor

Příloha č. 4: Odborné vyjádření – vzor

Příloha č. 1: Protokol o odběru otisků pachových stop – vzor¹²⁵

..... Dne

Č. j.

Číslo bezpečnostního sáčku:

PROTOKOL o odběru otisků pachových stop (OPS)

K případu

Předpokládaná doba spáchání trestného činu: od
do

Stručná charakteristika trestného činu:

Protokol o ohledání místa činu je součástí tohoto protokolu: ANO - NE¹⁾

Klimatické podmínky na místě sejmutí OPS:

Teplota v prostoru, kde OPS sejmuty: vnitřní:
vnější:

Rušivé vlivy na kvalitu pachové stopy:

Policisté přítomni na místě trestného činu před sejmutím

OPS:

.....

Číslo stopy	Předměty nebo místa z nichž byl OPS sejmut	Snímán od - do	Poznámka

.....
přítomen OMČ

.....
osoba snímající OPS

¹²⁵Protokol o odběru otisků pachových stop – vzor byl zaslán autorce této práce na základě emailové žádosti adresované Ředitelství služby pořádkové policie PP ČR, Odboru služební kynologie a hipologie ze dne 8.11.2022.

Příloha č. 2: Protokol o odběru srovnávacích pachových konzerv – vzor¹²⁶

..... Dne:

Č. j.:
Číslo bezpečnostního sáčku:

PROTOKOL o odběru srovnávacích pachových konzerv (SPK)

K případu:
.....
vedeného pod č.j.

Odběr SPK provedl: **dne**
..... **od:** **do:** **hod.**

Úplná adresa místa odběru s označením konkrétní místnosti, kde byl odběr SPK uskutečněn:
.....

SPK odebrána z boku: ANO - NE¹ (místo a důvod odběru)
.....

Jméno, příjmení a datum narození osoby:.....
.....

Pohlaví: **Charakteristika etnika:**

Zaměstnání osoby:

Oděv osoby při snímání: (civilní, nemocniční atd.)

Rušivé vlivy na kvalitu SPK: (vazba, nemoc, specifikum zaměstnání atd.)

Počet odebraných SPK:

Další osoby přítomny odběru SPK:

Srovnávací pachová konzerva odebrána ve smyslu právního předpisu § 114 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), a závazného pokynu policejního prezidenta č. 52/2007, kterým se stanoví zásady k zabezpečení jednotného postupu Policie České republiky při využívání metody pachové identifikace. Osoba, která snímala otisk pachové stopy **nesmí** snímat srovnávací pachovou konzervu ke stejnému případu!

.....
osoba, které je snímána SPK

.....
přítomen

.....
osoba snímající SPK

¹²⁶Protokol o odběru srovnávacích pachových konzerv – vzor byl zaslán autorce této práce na základě emailové žádosti adresované Ředitelství služby pořádkové policie PP ČR, Odboru služební kynologie a hipologie ze dne 8.11.2022.

Příloha č. 3: Štítek na pachovou konzervu – vzor¹²⁷

**Štítky na otisk pachové stopy (OPS)
a srovnávací pachovou konzervu (SPK)**

Útvar: **Č.j.:** **Stopa č.:**

Místo, druh a čas spáchání tr. činu:

OPS sejmутý z:
Datum/čas snímání:

Útvar:
Č.j.:

Stopa č.:

Útvar:
Příjmení: **Jméno:**
Narozen:
Podezřelý z tr. činu:

SPK odebraná z: **Dne:**

Útvar:
Příjmení:
Jméno:

¹²⁷Štítek na pachovou konzervu – vzor byl zaslán autorce této práce na základě emailové žádosti adresované Ředitelství služby pořádkové policie PP ČR, Odboru služební kynologie a hipologie ze dne 8.11.2022

Příloha č. 4: Odborné vyjádření – vzor¹²⁸

.....
Úplná adresa střediska MPI

Praha

.....
Úplná adresa dožadujícího útvaru

ODBORNÉ VYJÁDŘENÍ

Ve smyslu 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), - výsledek zkoumání z oboru metody pachové identifikace (MPI).
Ke kriminalisticko - technickému zkoumání v oboru MPI byly na zdejší pracoviště zaslány otisky pachových stop (OPS) a srovnávací pachové konzervy (SPK) s dožádáním o jejich vzájemné porovnání.

Č. j. střediska MPI:

k ČTS dožadujícího orgánu činného v trestním řízení:

Psovod specialista MPI:

Služební pes: **ev. č. služebního psa:**

Výsledek pachové identifikace:

Byla potvrzena pachová shoda:
.....

Nebyla potvrzena pachová shoda:
.....

Nedílnou součástí tohoto odborného vyjádření je protokol o provedení pachové identifikace, který obsahuje totožnost účastníků, místo provedení, podmínky provedení, postup provedení a grafické znázornění výsledku jednotlivých úkonů.

.....
psovod specialista MPI

.....
nadřízený funkcionář PČR

¹²⁸Odborné vyjádření – vzor byl zaslán autorce této práce na základě emailové žádosti adresované Ředitelství služby pořádkové policie PP ČR, Odboru služební kynologie a hipologie ze dne 8.11.2022.

Kriminalistická odorologie

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá tématem kriminalistické odorologie a jejím cílem je komplexní shrnutí problematiky pachových stop s ohledem na aktuální vědecké poznání, historický vývoj a dále také identifikace rizik a možných doporučení *de lege ferenda*.

Diplomová práce se skládá kromě úvodu a závěru z dvanácti hlavních kapitol. Výklad je též doplněn o ilustrativní obrázky a čtyři přílohy, které přiblíží popisovaná témata. Úvodní kapitoly diplomové práce se zaměřují na pojem kriminalistické odorologie a její historický vývoj, přičemž pojednávají také o teoretických pojmech kriminalistické stopy, kdy získané poznatky jsou následně aplikovány v kapitole třetí, která se zabývá stopami pachovými. Tamtéž jsou vymezeny jejich specifické vlastnosti jako neviditelnost, schopnost odvětrání, obtížné odstranění či snadná kontaminace, díky kterým je nutno k tomuto druhu kriminalistické stopy přistupovat se zvláštní péčí.

Pro individuální identifikaci osoby je klíčový tělesný pach, kterému je věnována kapitola čtvrtá. Zde se čtenář seznámí s jeho charakteristikou, pojmem aktivní pachové signatury či vědeckými experimenty, které zkoumají působení vnějších vlivů na lidskou pachovou stopu. V navazujících kapitolách je popsán postup snímání pachových stop a též metoda pachových konzerv spolu s různými druhy pachových konzerv, jak je upravuje aktuální právní předpis. Kapitola sedmá a osmá se zaměřuje na kriminalistickou olfaktoriku a olfaktoriku, tedy dva samostatné obory, které v souhrnu tvoří kriminalistickou odorologii. Kriminalistická olfaktorika je založena na analýze pachu pomocí speciálních analytických přístrojů, jako je například plynový chromatograf a díky kterým je možná pouze druhová identifikace. Oproti tomu kriminalistická olfaktorika spočívá v individuální identifikaci osoby na základě jejího tělesného pachu, a to díky čichovým schopnostem speciálně vycvičených služebních psů. Bez nich by v současné době nebylo možné osobu identifikovat na základě jejího pachu, a tak jsou psi nezbytnou součástí kriminalistické praxe. Výchově a výcviku služebních psů, stejně jako specifikům jejich čichu, je věnována kapitola devátá diplomové práce.

Kriminalistická odorologie se těší značnému vývinu v Rusku, proto desátá kapitola provádí komparaci tamější praxe s tuzemskou, ze které si lze bezpochyby odnést inspiraci pro možný budoucí vývoj metody pachové identifikace na našem území. Poslední kapitoly diplomové práce rozebírají pachové stopy jakožto důkazní prostředek a vybraných šest

soudních rozhodnutí, ve kterých se soudy zabývají různými tématy spojenými s problematikou pachových stop, zejména olfaktorickou komparací jakožto nepřímým důkazem.

Klíčová slova: kriminalistická odorologie, pachové stopy, metoda pachové identifikace

Forensic Odorology

Abstract

The thesis deals with the topic of forensic odorology and its aim is to provide a comprehensive summary of the issue of odour traces with regard to current scientific knowledge, historical evolution and also to identify the risks of its application and possible recommendations *de lege ferenda*.

The thesis consists of twelve main chapters together with the introduction and conclusion. The diploma is also supplemented by illustrative pictures and four appendices that help to better describe the relevant topics. The introductory chapters of the thesis focus on the concept of forensic odorology and its historical evolution, while also discusses the theoretical concepts of criminal traces, whereby the acquired knowledge is subsequently applied in chapter three, which deals with odour traces. In this chapter, there are also defined the specific characteristics of odour traces such as invisibility, ability to be ventilated, difficulty to remove or easy contamination. This characteristic makes it necessary to treat this type of criminal trace with special care.

Body odour is crucial for the individual identification of a person and is the subject of chapter four. Here, the reader is introduced to its characteristics, the concept of an active odour signature or scientific experiments that investigate the effect of external influences on the human odour trace. In the following chapters, the procedure of collecting odour traces and the method of preservation of odour traces are described, as regulated by current legislation. Chapters seven and eight focus on forensic olfactronics and olfactorics, two separate disciplines that collectively constitute forensic odorology. Forensic olfactronics is based on the analysis of odour using special analytical devices, such as the gas chromatograph, which allow only generic identification. On the other hand, forensic olfactorics is based on the individual identification of a person on the basis of his or her body odour, which is possible thanks to the olfactory organ of specially trained service dogs. Without them, it would not be possible to identify a person on the basis of his or her smell at the moment, so they are an essential part of current forensic practice. The education and training of service dogs, as well as the specifics of their olfactory organ, is the subject of chapter nine of the thesis.

Forensic odorology is considerably developed in Russia, therefore the tenth chapter includes a comparison of the local practice with the Czech practice, from which we can undoubtedly draw inspiration for the possible future development of the method of odour

identification in our territory. The last chapters of the thesis discuss odour traces as a means of evidence and a selection of six court decisions in which the courts deal with various topics related to the issue of odour traces, in particular with olfactory comparison as circumstantial evidence.

Keywords: forensic odorology, odour traces, method of odour identification